

Indu.pik
Končno poročilo I

Uredila:
dr. Sonja Ifko

Priprava raziskovalno-analitične metodologije:
dr. Sonja Ifko

Izvedba analize:
Dean Damjanović
dr. Aleš Gačnik
dr. Sonja Ifko
Rok Poles

**Povzetek razvojnih značilnosti
in usmeritve za oblikovanje varstvenih posegov:**
dr. Sonja Ifko

Naročnik:
Mestna občina Velenje

III-1

**VELENJE -
KLASIRNICA PESJE**

**evidenčna številka
01**

analiza opravljena:
Velenje, 30. junij 2005

Analiza kulturnovarstvenih značilnosti

Evidenčni list I:

Rok Poles   Osnovni podatki
Priloge evidenčnega lista I

Evidenčni list II:

Rok Poles   Zgodovinsko-pričevalne značilnosti
Priloge evidenčnega lista II

Evidenčni list III:

Rok Poles   Urbanistično-prostorske značilnosti
Priloge evidenčnega lista III

Evidenčni list IV:

Rok Poles   Stavbno-konstruktivske značilnosti
Priloge evidenčnega lista IV

Evidenčni list V:

Rok Poles   Tehnološke in tehnične značilnosti proizvodnje
Priloge evidenčnega lista V

Vrednotenje kulturnovarstvenih značilnosti

Zbirni list: Vrednotenje kulturnovarstvenih značilnosti:

Rok Poles   - Zgodovinsko-pričevalne značilnosti
Rok Poles   - Urbanistično-prostorske značilnosti
Rok Poles   - Stavbno-konstruktivske značilnosti
Rok Poles   - Tehnološke in tehnične značilnosti

Povzetek razvojnih značilnosti in usmeritve za oblikovanje revitalizacijskih posegov

Sonja Ifko   Povzetek razvojnih značilnosti - kulturno-varstveni vidik
Sonja Ifko   Usmeritve za oblikovanje posegov

Evidenčni list I: Osnovni podatki

1. Identifikacijska številka kompleksa v bazi INDU.PIK

01

2. Naziv kompleksa

Sedanje ime, eventualne oznake ali stara imena

Klasirnica Pesje
Drobnilnica in klasirnica Pesje (DIK)
Nadomestna klasirnica, separacija in drobnilnica v Pesju
Novi DIK
300 – številka objekta po projektu

Z oznako »klasirnica Pesje« v širšem smislu poimenujemo celoten industrijski kompleks ob izvažalnem nadkopu Pesje, v ožjem smislu pa stavbo klasirnice v sklopu kompleksa.

Razlaga imena:

Pridevnik »nadomestna« se veže na klasirnico jame Preloge, ki je bila uničena zaradi ugrezanja. Klasirnica Pesje je tako nadomestni objekt.

V separaciji se ločuje jamski lignit od jalovine in neprimernih primesi (izboljšuje se njegova kakovost), v klasirnici se ga z napravami razvrsti glede na velikost zrn v različne razrede, v drobnilnici pa zdrobi na želeno velikost. (Seher, 1995: 170, 171).

Pesje je naselje med Velenjem in Šoštanjem na južnem robu dna Šaleške doline.

3. Lokacija

Država, kraj, mesto, ulica, številka, (zemljepisna širina, zemljepisna dolžina)

SI – Slovenija, Velenje, Pesje.
5136100 severno, 5506500 vzhodno

4. Lastništvo

Stanje ob popisu

Lastništvo družbe Premogovnik Velenje, d.d., je leta 2005 v prehajanju na Mestno občino Velenje.

5. Obstoječa velikost kompleksa

Kompleks večih stavb je dolg ok. 500 in širok ok. 50 m in prostorsko zamejen z železnico na jugu in reko Pako na severu.

6. Klasifikacija kompleksa glede na tip proizvodnje

proizvodnja in predelava nekovinskih rudnin

7. Glavni produkti

Skozi klasirnico v Pesju je potoval ves lignit, pridobljen v premogovniku Velenje 17 letih, od sredine leta 1987 do sredine leta 2004. Predvidena zmogljivost klasirnice je bila 4.700.000 t lignita letno, 20.000 t lignita dnevno in največ 2.000 t lignita na uro. Produkti klasirnice so bile različne frakcije, različne prodajne vrste lignita. Naprave v klasirnici so bile projektirane tako, da bi za glavne kupce (Termoelektrarna Šoštanj, Celuloza v Vidmu ob Savi ter Toplarna v Ljubljani) pripravljali zdrob z velikostjo zrn do 35

mm, za splošno porabo pa kocke z zrnji od 35 – 60 mm ter kosovec z zrnatostjo 60 – 250 mm. V desetletjih pred gradnjo klasirnice Pesje je Premogovnik ponujal več različnih velikosti (prodajnih vrst) lignita, predvsem debelejših vrst. Z zamenjevanjem sit v klasirnici je bilo možno ustreči željam kupcev: tako so med delovanjem klasirnice zrna kocke povečali na 100 mm (Seher: 1995, 230).

Delavci so granulate poimenovali: *kocke, oreh, prah, kosovc*. »Prah in oreh so vzeli elektrarna, Kidričevo in Toplarna Ljubljana, kocke in kosovec pa majhni potrošniki. Boljši koln je bil ekselit, ker so ga na roke prebiral in ni blo zraven slabega kolna.«¹

8. Stopnja ogroženosti

Stavba klasirnice je ogrožena. Če ne bo revitalizirana, bo podrt, izbisana iz prostora.

Stavba klasirnice je izključena iz proizvodne linije – izdelan je tehnološki obvod. Ker gre za butično večetažno stavbo, ki je s kompleksnim notranjim ustrojem konstrukcije prilagojena točno določeni dejavnosti, njena preureditev v druge industrijske namene ni smiselna – posegi bi morali biti preradikalni. To ni hala, ki bi lahko sprejela domala kakršnokoli funkcijo.

Stavba je stara samo četrto stoletje, je masivno grajena iz armiranega betona in dobro ohranjena. Potencialna nevarnost je puščanje strešne kritine, kar lokalno že vodi v zamakanje in možnost poškodb fasade in konstrukcije zaradi zmrzovanja.

9. Ali je kompleks zaščiten kot kulturna oziroma tehnična dediščina?

Objekt ni evidentiran kot tehnična dediščina. Celoten kompleks nadkopa Pesje je še živ, samo stavba klasirnice je izločena iz proizvodnega procesa.

10. Viri in literatura

- Seher, A., 1995: Zgodovina Premogovnika Velenje. 1. knjiga. Premogovnik Velenje.
- Baza prostorskih podatkov Urada za okolje in prostor Mestne občine Velenje, zanj Goran Semečnik, udia.

11. Popisovalec

Ime in priimek: Rok Poles

Naslov: Goriška 13, 3320 Velenje

Elektronska pošta: rok.poles@vegrad.si

Datumi obiska na terenu in datum zaključka popisa: 30. junij 2005

12. Priloge

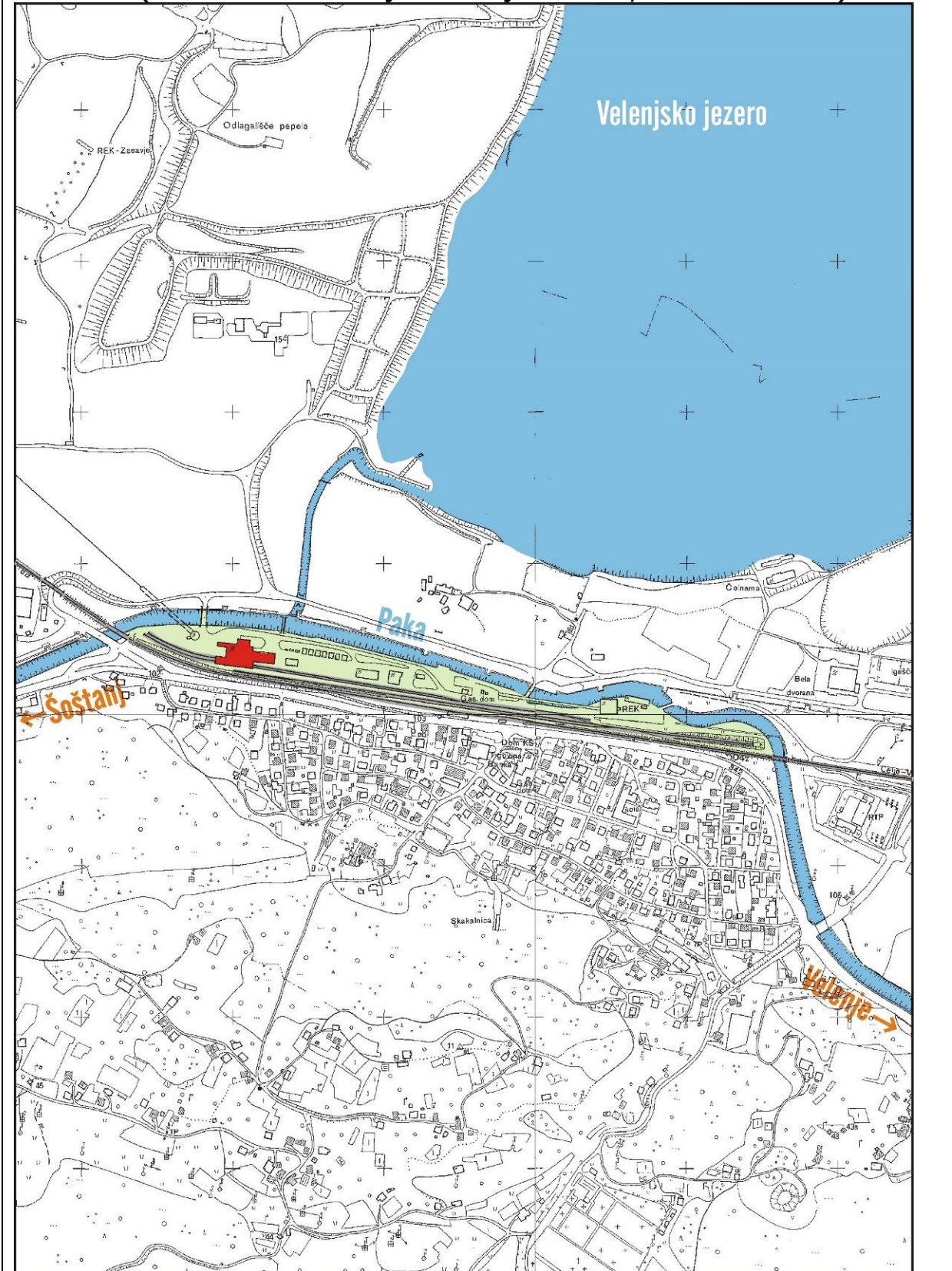
- I.1. Karta: TTN (temeljni topografski načrt) kompleksa s širšim območjem, M 1:10 000
- I.2. Karta: TTN (temeljni topografski načrt) kompleksa s širšim območjem, M 1:5 000
- I.3. Karta: Katastrska kopija kompleksa, M 1:500
- I.4. Fotografija: Klasirnica Pesje, pogled z jugovzhoda.
- I.5. Fotografija: Klasirnica Pesje, pogled s severozahoda.
- I.5. Shema: Količina premoga, ki je šla skozi Klasirnico Pesje

¹ Inforator Vilko Kajnc, roj. 1953, upokojenec, delal v klasirnici od 1970–2003, najprej kot prebiralet premoga, nato kot bunkeraš, klipsar in montažer v delavnici. Najprej se je zaposlil v klasirnici Preloge, nato v klasirnici Pesje.

Priloge evidenčnega lista I - Osnovni podatki

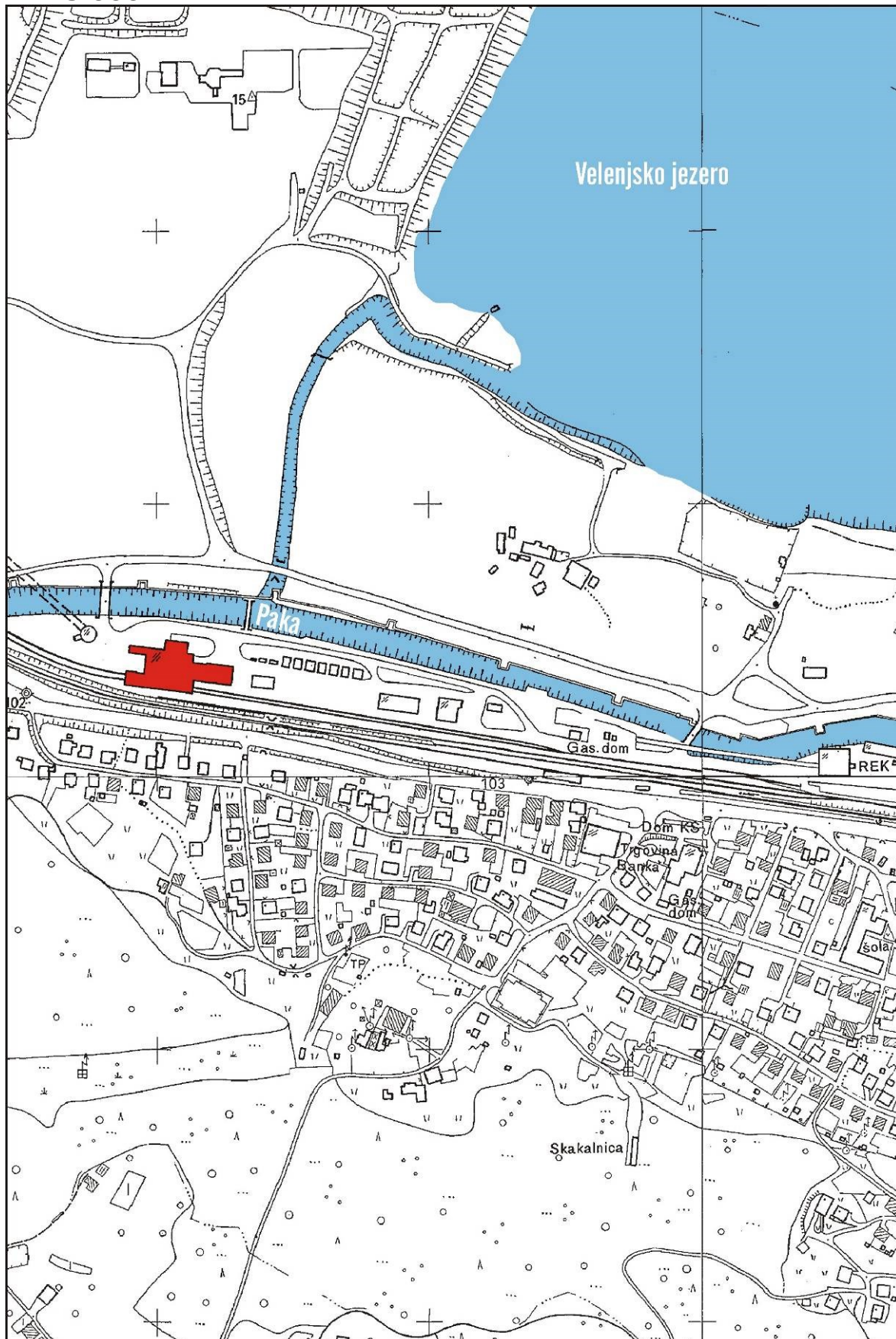
Priloga 1.1. Osnovni podatki:

TTN (temeljni topografski načrt) kompleksa s širšim območjem,
M 1:10 000 (zeleno celotno industrijsko območje klasirnice, rdeče sama stavba)

Priloga 1.2 Osnovni podatki:

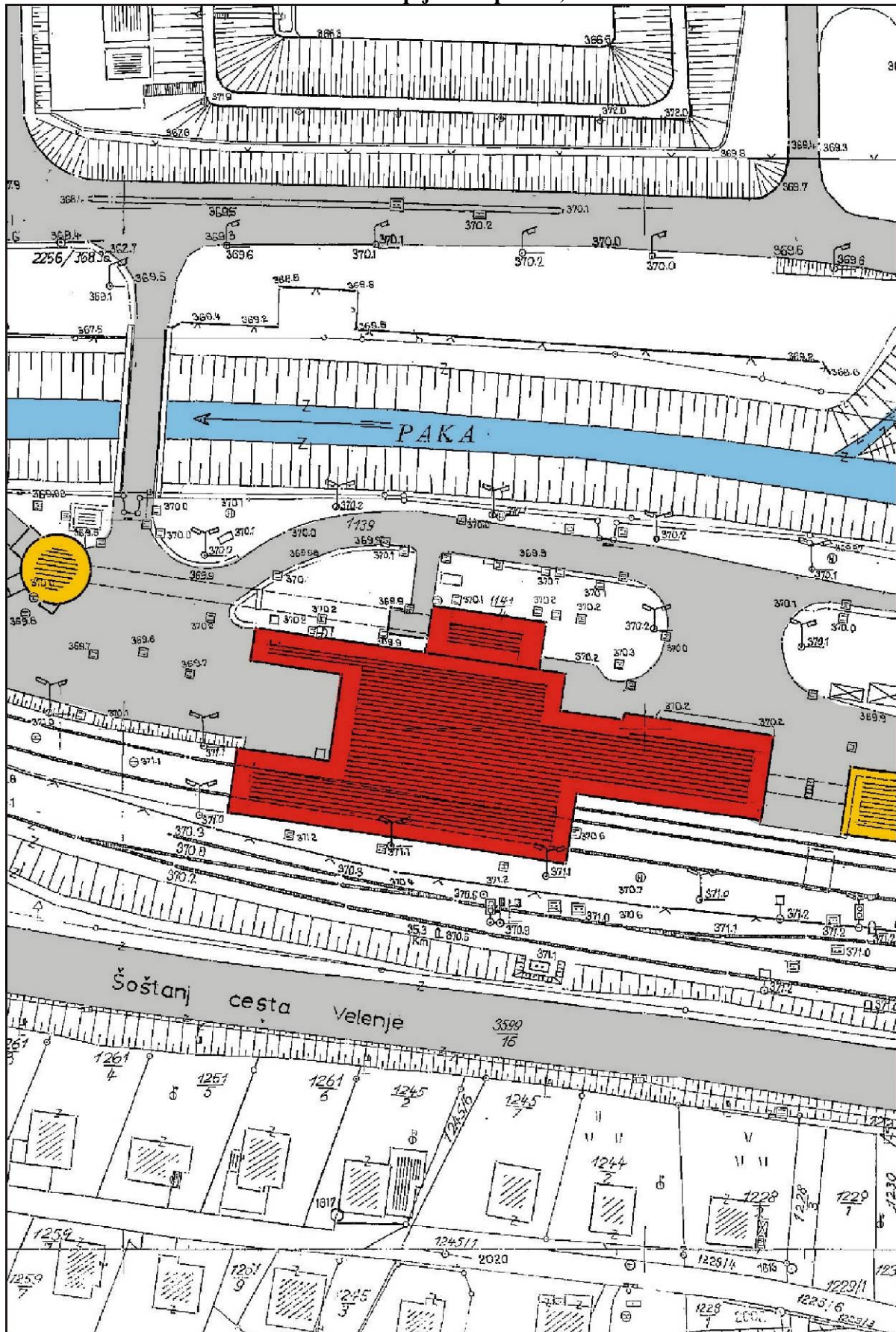
**TTN (temeljni topografski načrt) kompleksa s širšim območjem,
M 1:5 000**

Priloga 1.3. Osnovni podatki:

Katastrska kopija kompleksa, M 1:500

Priloga 1.4. Osnovni podatki:

Klasirnica Pesje, pogled z jugovzhoda.

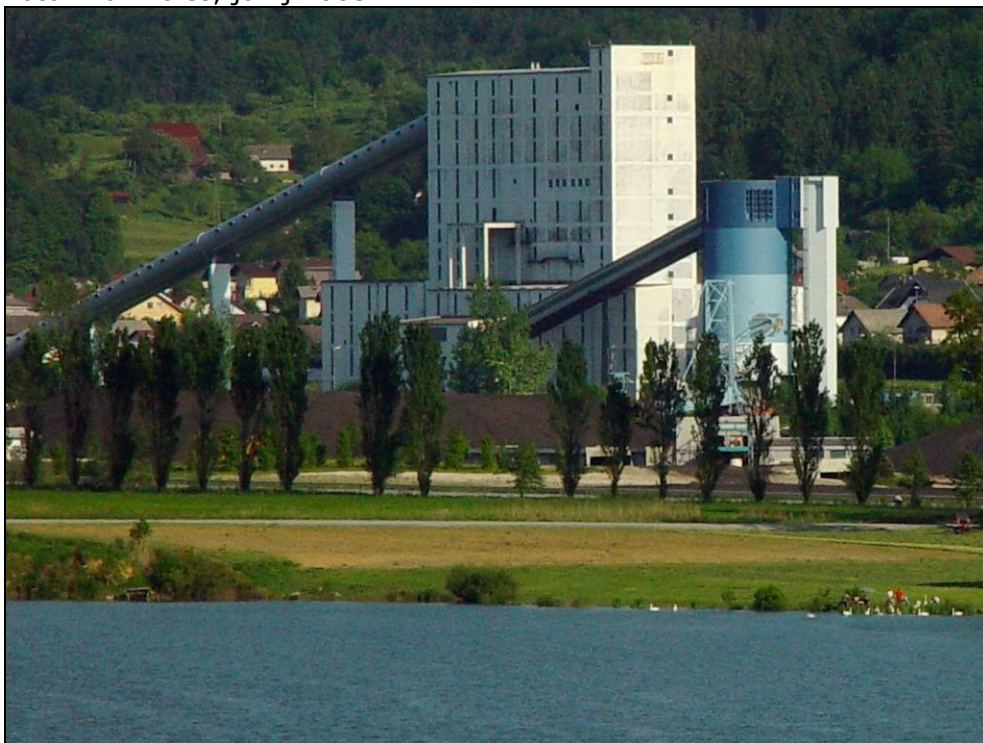
Foto: Rok Poles, junij 2005.

Priloga 1.5. Osnovni podatki:

Klasirnica Pesje, pogled s severozahoda.

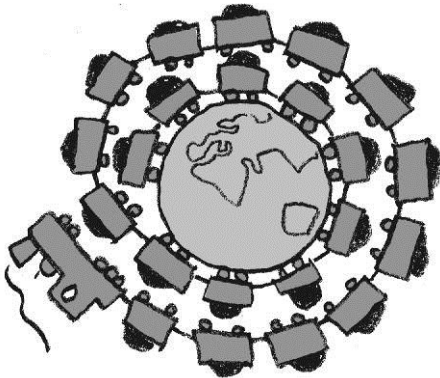
Foto: Rok Poles, junij 2005.

Priloga 1.5. Osnovni podatki:

Količina premoga, izkopanega v Šaleški dolini

Risba Rok Poles, po podatkih Premogovnika Velenje.

V 130 letih je bilo v Šaleški dolini odkopanih 200 milijonov ton premoga; ta številka je bila dosežena sredi aprila 2005. Če bi lignit naložili na vagone, bi lahko z njimi sestavili kompozicijo, ki bi dvakrat obkrožila Zemljo (<http://www.rlv.si>) Približno tretjina tega lignita je tekla skozi klasirnico v Pesju.

Evidenčni list II: Zgodovinsko-pričevalne značilnosti

1. Datum ustanovitve in začetka proizvodnje

7. 10. 1972	začetek delovanja izvoza lignita skozi nadkop (poševni izvoz premoga iz jame) Pesje
10. 3. 1987	začetek poiskusnega delovanja vseh naprav nadomestne drobilnice in klasirnice Pesje
30. 3. 1989	Z odločbo Republiškega komiteja za energetiko je bilo dovoljeno delovanje vseh klasirničnih naprav.

2. Datum zaključka proizvodnje (če je kompleks opuščen)

Leta 2003 je bil izveden tehnološki obvod, ki je izločil Klasirnico iz linije predelave lignita.

3. Kronologija razvoja

Razmere, ki so privedle do ustanovitve podjetja in začetka proizvodnje

V 70. letih 20. stoletja so v premogovniku v Velenju uvedli intenzivno mehanizacijo odkopavanja in transporta premoga. Leta 1980 je v jami obratovalo 15 odkopov, leta 1984 je bilo v Rudniku lignita Velenje zaposlenih največje število delavcev: 5.458, leto kasneje je bil dosežen največji letni odkop premoga v zgodovini premogovnika: 5.106.400 ton.

Leta 1986 so odprli nadomestne objekte na Novih Prelogah in objekte drobilnice in klasirnice v Pesju. Sredi osemdesetih let je bila v Velenju pridobljena tretjina vsega premoga v Jugoslaviji.

Leta 2003 so bile prodane zadnje tone premoga za široko potrošnjo in TEŠ je postala edini odjemalec velenjskega premoga. Klasirnica tehnološko ni bila več potrebna.

Klasirnica je bila samostojen TOZD (temeljna organizacija združenega dela) znotraj Rudarso energetskega kombinata (REK): leta 1974 sta se s samoupravnim sporazumom združila Rudnik lignita Velenje (RLV) in Termoelektrarna Šoštanj (TEŠ) v delovno organizacijo Rudarsko elektro-energetski kombinat Velenje (DO REK). Leta 1978 je REK Velenje prerasel v sestavljeno organizacijo združenega dela (SOZD), ki je združeval dejavnosti, ki so se razvijale vzporedno s premogovnikom: Elektrostrojni obrati (ESO), Sipak, Avtopark, Tiskarno, Družbeni standard, AOP, Elektrofiltrski elementi (EFE), Mizarska dejavnost.

Pomembne razvojne prelomnice in vloga v gospodarskem razvoju

Stavbne in tehnološke strukture v klasirnici Pesje se niso bistveno spreminjale, saj ni delovala niti četrto stoletje. Vendarle pa so si v Šaleški dolini sledile tri tehnološko-stavbne faze razvoja klasirnice, a ne na isti lokaciji ampak ob jaških Škale, Preloge in Nove Preloge. Klasirnica Pesje je bila integralni del Premogovnika, tedaj najpomembnejše gospodarske družbe v Šaleški dolini.

Če je proizvodnja opuščena, opis posledice zaprtja (negativne, pozitivne)

Zapiranje Klasirnice Pesje je ena od faz preoblikovanja premogovnika v času, ko lignit ni več najoptimalnejši energetski vir. Hujši socialno-gospodarski prelom bo zapiranje premogovnika kot celote.

DELA VCI: Delavci, zaposleni v Klasirnici, so bili v sklopu Premogovnika prezaposleni na druga delovna mesta ali upokojeni.

PROSTOR: Kljub izločitvi klasirnice iz tehnološkega procesa, skozi nadkop Pesje še vedno izvažajo ves premog iz premogovnika Velenje.

LOKALNA SKUPNOST: Klasirnica kot subjekt v življenju lokalne skupnosti ni nastopala avtonomno, ampak kot del Premogovnika Velenje.

4. Razvoj kompleksa in vplivi na življenje ter socialni standard zaposlenih

Ker je bila klasirnica integralni del premogovnika, je bilo življenje delavcev, varstvo pri delu, prehrana, zdravstveno in socialno varstvo ipd. urejeno v sklopu pravil Premogovnika Velenje.

5. Ustanovitelji in pomembne osebnosti, vezane na nastanek in razvoj

Mag. Franc Avberšek, direktor Premogovnika Velenje v času gradnje klasirnice
Dr. Evgen Dervarič, direktor Premogovnika Velenje v času zapiranja klasirnice

Klasirnica je pričela delovati kasneje, kot je bila uradna otvoritev nadomestnih objektov Nove Preloge: te je predal v uporabo 21. 1. 1986 Dušan Šinigoj, predsednik izvršnega sveta skupščine SR Slovenije.

6 Razvojna vloga kompleksa kot sooblikovalca aktualne identitete prostora

Kompleks klasirnice Pesje je sooblikovalec identitete prostora, v katerem je nastal. Zaznamuje (vsaj) tri identitete: industrijsko, premogarsko in naselbinsko.

INDUSTRIJSKA IDENTITETA

Stavba Klasirnice Pesje je ena od treh v Šaleški dolini, ki najbolj zaznamujejo njeno industrijsko moč; poleg nje sta to še visokoregalno skladišče Gorenja in Termoelektrarna Šoštanj. Klasirnica Pesje je navišja nadzemna stavba, kar jih je kdaj za svoje potrebe zgradil Premogovnik Velenje in bržkone največja klasirnica na območju nekdanje Jugoslavije.

Blizu Pesja je na vojaškem zemljevidu 1763-1787 označba »Schmelz Huetten« - talilnica železa. To so edini (pol?)industrijski objekti, označeni v Šaleški dolini na tem zemljevidu, čeprav iz virov poznamo še rudnike v Penku, Velunjskem grabnu, v Paki in na Kozjaku, glažute na Kozjaku ter mline in žage ob Paki in pritokih. Označba priča o dolgi industrijski tradiciji širšega območja Pesja.

Odnos do industrijske arhitekture in industrijske identitete Šaleške doline se ves čas spreminja. Za opremo stare elektrarne v Velenju so zapisali, da je »estetsko neoporečna« - torej ni bila samo uporabna, ljudem je bila tudi lepa. Trška fasada upravne stavbe tovarne usnja v Šoštanju je poleg hotela najbogateje likovno členjena fasada historicistične dobe v Šoštanju; je industrijska stavba – palača *par excellence*. Delegacije iz tujine, ki so si v petdesetih in šestdesetih letih ogledovale Velenje - »socialistični čudež«, so radi peljali na ogled strojnice jame Preloge, ki je bila obložena s kamnitimi ploščami, ki so dajale vtis, da so marmorne, pa tudi del zgodnjih elektrarniških objektov v Šoštanju je tlakovan s kamnom – kazali so jih kot primer, v kakšnih prostorih delajo delavci v socializmu. Preobrat je nastopil, ko je bil presežen ekološki prag samočistilnih sposobnosti prostora (umiranje gozdov zaradi kislega dežja iz elektrarne, obsežne premogovniške ugreznine, ki jih je zalivala alkalna pepelna brozga) – tedaj je industrija dobila izrazito negativen prizvok, pojavil se je odpor do nje. Čeprav je danes v večini ekološko sanirana, še vedno ni sprejeta kot potreben in nenazadnje tudi zelo atraktiven del prostora (prim. Poles, 2001 b, 236 ss).

Odnos do arhitekture klasirnice je razviden iz grafične obdelave njene fasade: to je mimikrija – svetlo modro toniranje poskuša stavbo skriti, utopiti med nebo in hribe, jo

izbrisati. Grafika govori: tega objekta ni. Ga ne izpostavlja, ne eksponira, ne daje mu pravice do lastne identitete – ga anulira.

PREMOGARSKA IDENTITETA

V neposredni bližini klasirnice je mesto, kjer je bil v Šaleški dolini najden in v dokumentih zabeležen premog – osnova antropološke preobrazbe krajine in družbe Šaleške doline. Leta 1766 je pater Steiz poročal Štajerski kmetijski družbi v Gradcu, da je našel premog v Šaleški dolini. Najdbo je preveril upravitelj montanističnega urada v Gradcu, Ivan Fuchs. Leta 1767 je poročal deželni vladi v Gradcu o odprtem izdanku krovinskega sloja lignita »v Šoštanju ob velenjskem potoku in po njivah navzgor«. Premog je bil na območju Pesja pri Šoštanju, ob izlivu potoka Lepena v Pako, v koritih obeh vodotokov (Seher, 1995: 19, 71). S preoblikovanjem krajine (ojezeritvijo, industrializacijo, regulacijo Pake) je rečni režim dna doline spremenjen: mesto, kjer se je nekdanje izlivala Lepena v Pako in kjer je bil najden premog, je malo severno od klasirnice, pod deponijo premoga.

Ime premog je prvotno pomenilo »tisti, ki vse premaga« = zmaj. Premogu so lekarnarji v času Valvasorja pravili »sanguinis draconis« - zmajeve kri. V Šaleški dolini je najmogočnejše mitološko bitje zmaj Pozoj, vladar vode (Poles, 2001). Skozi mitološke oči je tako klasirnica pravzaprav drobilnica in sejalnica zmajeve krvi.

NASELBINSKA IDENTITETA PESJA

Klasirnica je najbolj prepoznavna stavba v Pesju, pa tudi največja, najvišja, tehološko najbolj kompleksna.

Staro, prvotno Pesje je stalo na drugem, severnem bregu Pake. Ime Pesje (nemško Hundsdorf) naj bi izhajalo od psov, ki so jih bogati prevozniki – furmani - gojili za spremstvo in zaščito na dolgih tovorjenjih. Manj verjetno je, da bi ime izhajalo od jamskih vozičkov – huntov – saj se ime Pesje pojavi že dosti pred ureditvijo premogovnika, že l. 1277 (Blaznik, 1986: 59). Najdbe na Dolgem polju (Brišnik, 1999, 60) dokazujejo, da je bilo območje Pesja poseljeno že v antiki. Naselje Pesje je nastalo ob mestu, kjer je skozi sedlo med hribi možen lahek prehod ceste skozi razmeroma nizko gričevje na jugu v Šaleško dolino. Na takšnih dostopih – ozkih grlih - sta na južnem robu doline nastali tudi naselji Šoštanj in Velenje (Kosi, 1998, 198). Nad Pesjem je hrib Gradišče, kjer naj bi stal grad Limbar, vendar ostankov še niso našli. Njegova naslednica je bila renesančna graščina Limbar oz. Lilienberg na Lilijskem griču. Stavba ni bila izrazito likovno obdelana in je v drugi polovici 18. stoletja dajala vtis običajne kmečke hiše. V tekstualnem delu vojaškega zemljevida iz tistega časa je zabeleženo: »Nad Pesjem je enonadstropna kmečka hiša, ki spada k Podgorju« oz. drugje: »Položna vzpetina, kjer stoji ena sama enonadstropna kmečka hiša, obvladuje zlasti vas Pesje.« (Rajšp, Grabnar, 1999). Stavba ni bila zavarovana kot spomenik kulturne dediščine in so jo v devetdesetih letih 20. stoletju porušili. V 19. stoletju je lastnik premogovnika Daniel pl. Lapp na Lilijskem griču v Pesju v maniri trustovskih naselbin zgradil premogarsko kolonijo s stanovanjskimi kasarnami in bolnišnico. V sedemdesetih letih se je v Pesju razmahnila enodružinska gradnja, ki je dala območju novo anonimno fiziognomijo in je utišala stare dominante. Zaradi ugrezanja po izkopavanju lignita je staro Pesje izginilo.

7 Viri in literatura

- Blaznik, P., 1986: Historična topografija Slovenije II, Slovenska Štajerska in Jugoslovanski del Koroške do leta 1500. SAZU, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Založba Obzorja, Maribor.
- Brišnik, D., 1999: Od kamnitih sekir do terre sigillate. V: Velenje, razprave o zgodovini mesta in okolice, Mestna občina Velenje, Velenje.
- Kosi, M., 1998: Potujoči srednji vek, Cesta, potnik in promet na Slovenskem med antiko in 16. stoletjem, Založba ZRC, Ljubljana.

- Poles, R., 2001: Zmaj pozoj, lintvern ali premog - genius loci Šaleške doline. V: Velenje, zbornik raziskovalnega tabora, Erico, Velenje.
- Poles, R., 2001: Industrijska arhitektura v Šaleški dolini - skica razvoja od industrijske stavbe do industrijske krajine. V: Velenje, zbornik raziskovalnega tabora, Erico, Velenje.
- Rajšp, V., Grabnar, M., 1999: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, Opisi, 5. zvezek, sekcija 1 63, kartograf Bodoky, Znanstvenoraziskovalni center SAZU in Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana.
- Seher, A., 1995: Zgodovina Premogovnika Velenje. 1. knjiga. Premogovnik Velenje, Velenje.
- <http://www.rlv.si/default.asp?id=1802>, junij 2005 (kronologija)

8 Seznam priloženega grafičnega in slikovnega gradiva

- II.1. Fotografija: Velenjski lignit
- II.2. Fotografija: Pozoj – premog, identitetno najmočnejši mitološki prebivalec Šaleške doline. Mala plastika.
- II.3. Fotografija: Rudarska kladivca s prapora velenjskih premogarjev.
- II.4. Fotografija: Jamski voziček – »hunt« iz leta 1880, eksponat v Muzeju premogovništva
- II.5. Grafika: Psi v rudniku prenašajo rudo.
- II.6. Karta: Prvo najdišče lignita, med drugimi najdišči označeno na karti hribin Šaleške doline dunajskega geologa dr. Friesericha Rolleja iz l. 1860 (izsek).
- II.7. Shema: Spremembe tehnoloških procesov predelave lignita ali zakaj je postala odveč klasirnica Pesje?
- II.8. Skica: Primerjava višinskih gabaritov stavb Premogovnika Velenje.
- II.9. Grafika: Iz imena kraja Pesje izveden logotip Klasirnice – delovna verzija
- II.10. Graf: Graf količin izkopanega lignita, ki je tekkel skozi nadkop in Klasirnico Pesje

9 Popisovalec

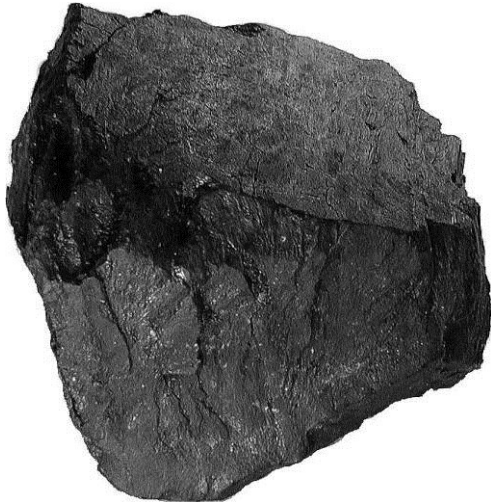
Ime in priimek: Rok Poles
 Naslov: Goriška 13, 3320 Velenje
 Elektronska pošta: rok.poles@vegrad.si
 Datumi obiska na terenu in datum zaključka popisa: 30. junij 2005

Priloge evidenčnega lista II - Zgodovinsko-pričevalne značilnosti

Priloga II.1. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Velenjski lignit

Foto Rok Poles, 2002.

Priloga II.2. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Pozoj = premog, identitetno najmočnejši mitološki prebivalec Šaleške doline. Mala plastika.

Mala plastika, avtor in foto Rok Poles, 1999.

Priloga II.3. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

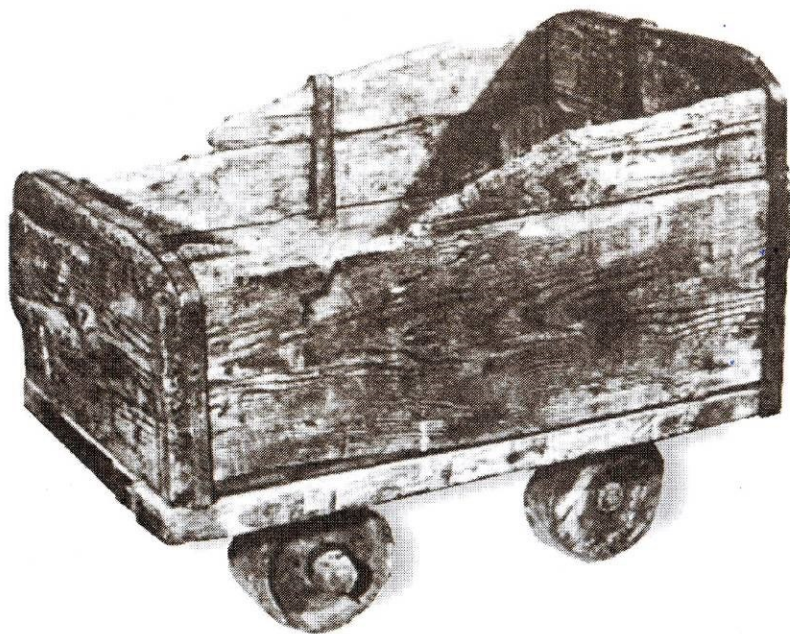
Rudarska kladivca s prapora velenjskih premogarjev.

Muzej premogovništva, Velenje.

Priloga II.4. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Jamski voziček – »hunt« iz leta 1880, eksponat v Muzeju premogovništva Velenje
Seher, 1995: 60.

Priloga II.5. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Psi v rudniku prenašajo rudo.

K izvoru imena Pesje (Hundsdorf).

Georgius Agricola, 1556: De re metallica. Po: Seher, 1995: 123.

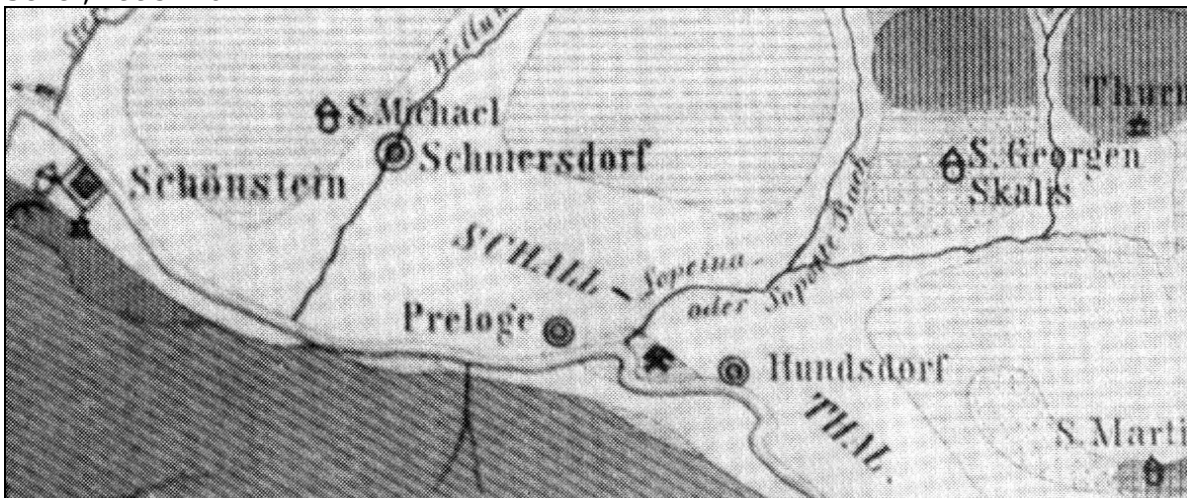

Priloga II.6. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Prvo najdišče lignita, med drugimi najdišči označeno na karti hribin Šaleške doline dunajskega geologa dr. Friesericha Rolleja iz l. 1860 (izsek).

Označeno je najdišče lignita pri Pesju (Hundsdorf), ob izlivu Lepene v Pako. Danes je to mesto ob deponiji premoga.

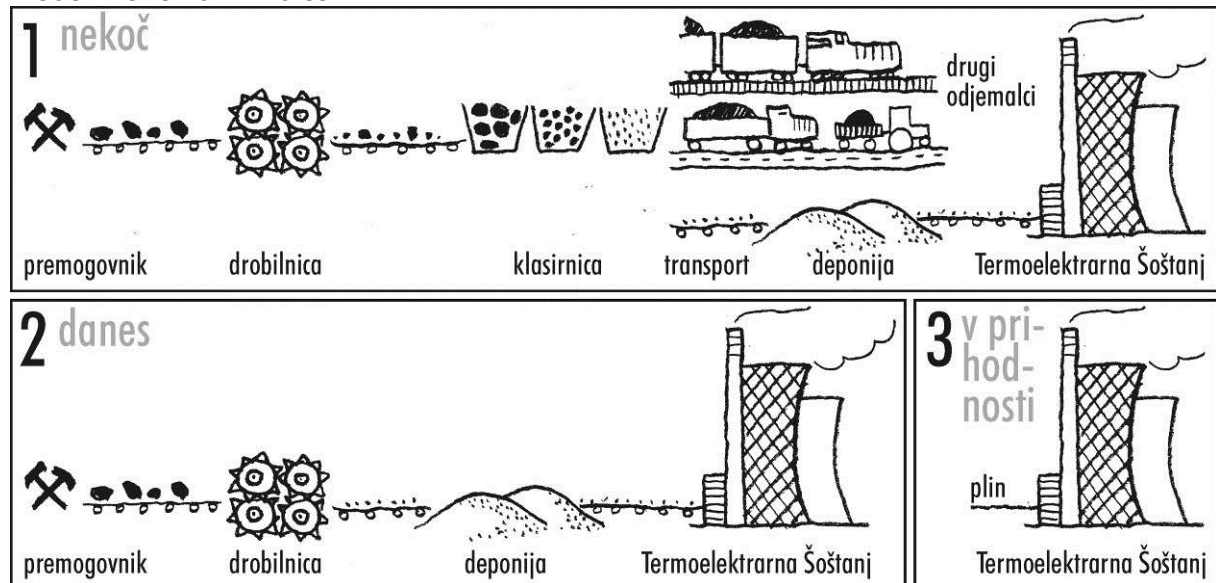
Seher, 1995: 20

Priloga II.7. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Spremembe tehnoloških procesov predelave lignita ali zakaj je postala odveč klasirnica Pesje?

Risbe in shema R. Poles

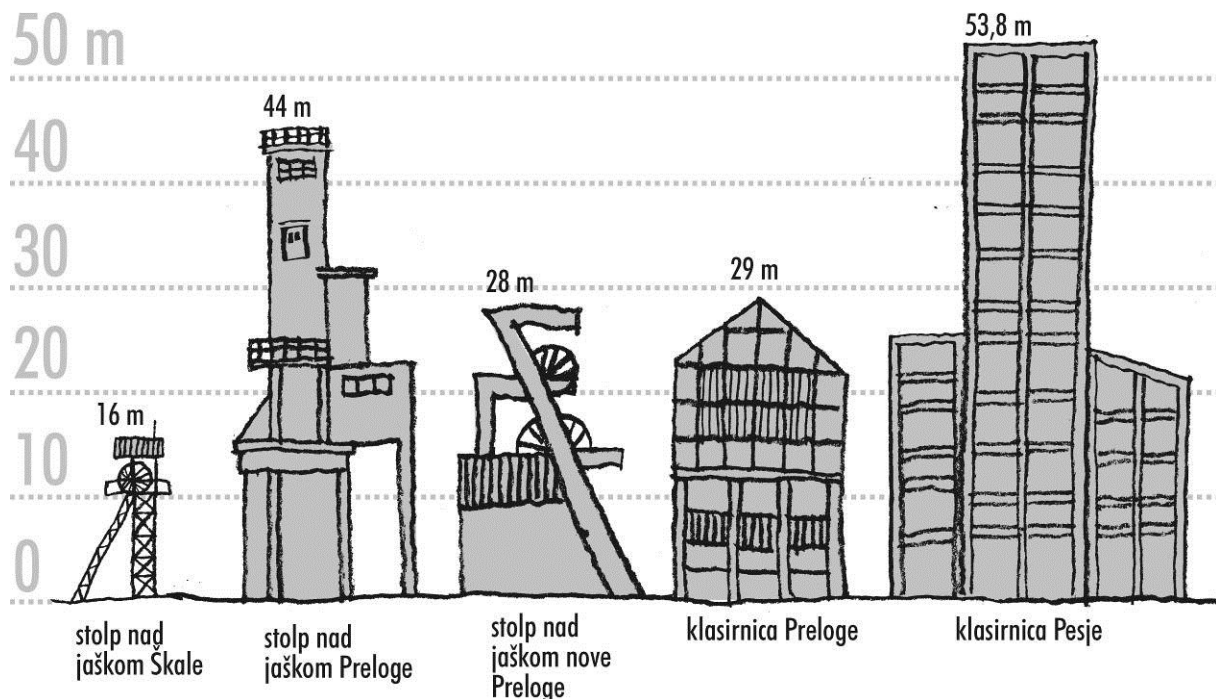

Klasirnica je bila potrebna, dokler se je lignit različne zrnivosti oddajal različnim odjemalcem. Ko je postala edini odjemalec lignita Termoelektrarna Šoštanj, se je ves lignit zdrobil v zdrob in transportiral v TEŠ. S koncem izkopavanja bodo postali odvečni tudi ostali objekti ob izvažalnem nadkopu Pesje, TEŠ pa bo delovala na plin.

Priloga II.8. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Primerjava višinskih gabaritov stavb Premogovnika Velenje. **Klasirnica Pesje je najvišja nadzemna stavba, ki jo je kdaj zgradil Premogovnik Velenje.**

Risbe R. Poles

Priloga II.9. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Iz imena kraja Pesje izveden logotip Klasirnica – delovna verzija

Rok Poles.

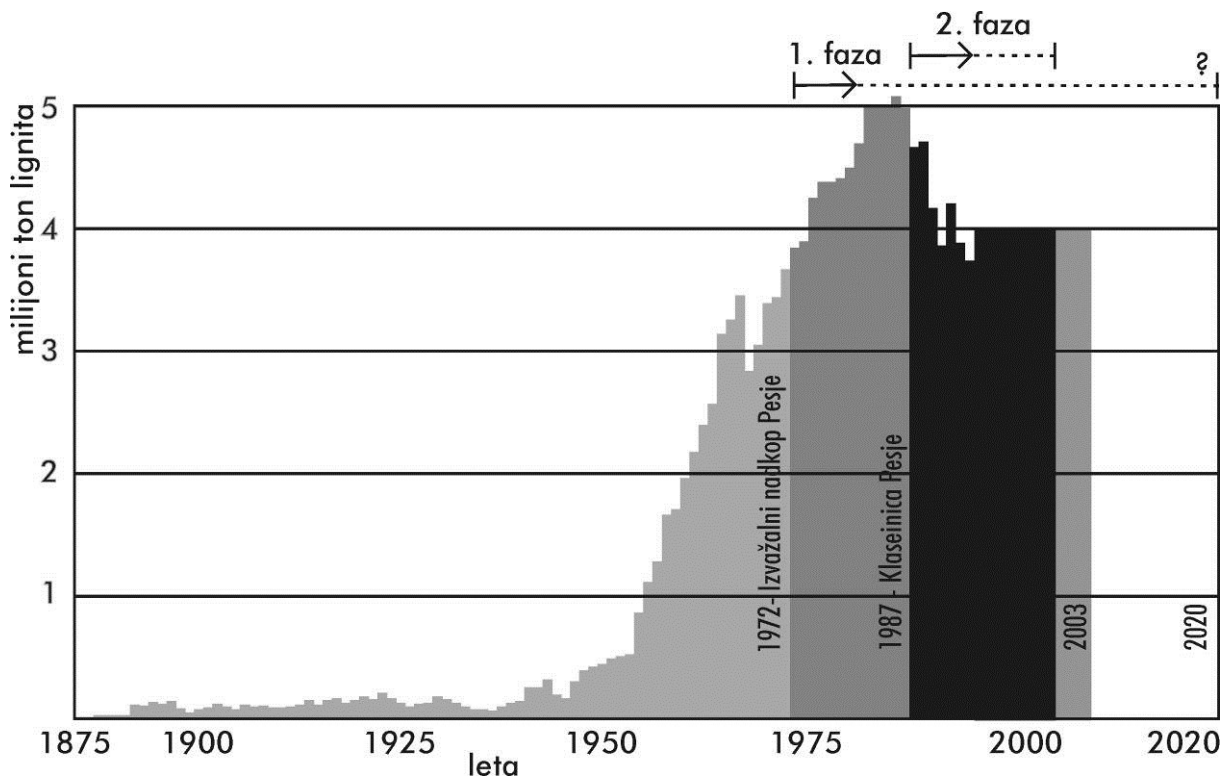

Klasirnica Pesje je ena redkih stavb, ki lahko ohrani v prostoru prisotno ime Pesje. In ga naredi (po)znanega širše.

Priloga II.10. Zgodovinsko-pričevalne značilnosti:

Graf količin izkopanega lignita, ki je tekel skozi nadkop in klasirnico Pesje

Rok Poles po podatkih Premogovnika Velenje.

Evidenčni list III: Urbanistično-prostorske značilnosti

1. Značilnosti izbora lokacije

Oprelitev glede na bližino surovin, energetskega vira, transportne možnosti

POLITIČNI, SOCIALNI, OKOLJEVARSTVENI POGOJI

Klasirnica Pesje leži v osrčju Šaleške doline, sredi krajine, ki je antropološko spremenjena zaradi premogarstva.

Vrnimo se v obdobje največje eksploatacije premoga v Šaleški dolini: premogovniški jašek Preloge in vsi nadzemni objekti ob njem stojijo sredi lignitnega sloja in so namenjeni za rušenje. Nadomestne objekte so načrtovali južneje, izven premogovega sloja. Vendar pa vsi nadomesti površinski objekti jaška Nove Preloge niso mogli biti locirani na 1300 m dolgem in 250 m širokem območju med železniško progo in Pako ob Šoštanju, zato so klasirnico postavili bolj vzhodno, ob Pesju, izven eksploatacijskega polja premogovnika. Izhodišče kompleksa klasirnice je ustje izvažalnega nadkopa Pesje, kjer prihaja po gumijastem prevažalno traku na površje jamski lignit in vstopa v cikel drobljenja, prebiranja in razvrščanja po zrnatosti. Ves transport poteka z gumijastimi trakovi neposredno iz premogovnika.

Lokacija klasirnice Pesje je bila tako izbrana izključno na osnovi utilitarnih-tehnoloških razmer, saj je bila vezana na lokacijo izvažalnega jaška Pesje, hkrati pa se je morala zasnova klasirnice skrajno prilagoditi in podrediti strukturi obstoječega prostora, definirani z geometrijo prometnic in vodnih teles: ozkemu, dolgemu traku praznega prostora regulirano strugo reke Pake na severu in železniško progo na jugu. Trakasto območje je dolgo približno 1100, široko pa le 50 metrov.

Ker vse naprave v klasirnici poganja električni tok, umestitev ni bila odvisna od energetskega vira.

Ker je bil lignit strateško pomemben in so v Velenju pridobili pred izgradnjo nove klasirnice eno tretjino vsega lignita v tedanji Jugoslaviji, gradnja nove klasirnice ni bila diskutabilna.

Klasirnica je locirana izven pridobivalnega polja premogovnika.

Geneza geometrije meje industrijskega območja je potekala v dveh korakih: 1. s položitvijo trase železnice, 2. z regulacijo Pake.

2. Objekti in strukture industrijskega kompleksa, čas nastanka in funkcija

Klasirnica Pesje je del industrijskega kompleksa ob izvažalnem nadkopu Pesje. Kompleks obsega naslednje stavbe oz. strukture:

1.	strojnica izvažalnega traka nadkopa Pesje in presipna postaja	... je armiranobetonska skeletna zgradba zunanjih mer 28,4 x 15,6 m, visoka 12,5 m. Značilna zanjo je svetloba z vrha, skozi kopilitno pasovno okno, senčeno z betonskimi brisoleji. Lignit, ki ga je izvažalni trak dvignil na koto strojnice, je bil le grobo zdrobljen in neprimeren za oddajo. V strojnici so ga presipali na drug trak in ga po poševnem mostu dvigali v bunker rovnega lignita. Na strojnici so bili naslikani napis SREČNO, rudarska kladivca ter glava rudarja s čelado in svetilko.
2.	poševni most strojnica – bunker B-2	Poševni most za dviganje lignita v bunker je dolg 320,9 m, vzpon je 4 stopinje. Leži na 8 armiranobetonskih stebrih, visokih od 7 do 26,5 m. Most sestavljajo predalčni jekleni nosilci, težki 218 t. Most je z valovitimi ploščami pokrit z vseh strani, da padavne ne

		močijo lignita in da prevoz ne praši bližnje okolice – naselja Pesje z ok. 270 stanovanjskimi zgradbami (Seher, 1995: 154, 155). Na mostu je bil svetlobni napis z rdečimi velikimi tiskanimi črkami: RUDNIK LIGNITA VELENJE.
3.	bunker B2 za jamski lignit (oznaka 100)	Bunker rovnega lignita je armiranobetonski valj s svetlim premerom 12,8 m, visok 35 m. Vanj gre 1500 m ³ lignita. Z bunkerjem izravnavajo konice pri pritoku lignita iz jame. Ob bunkerju je dvigalo za tovor in ljudi.
4.	prvotna drobilnica lignita	Drobnica ob bunkerju je armiranobetonska stavba velikosti 20,60 x 19,10, visoka 7,9 m.
5.	mostna zveza med obema drobilnicama (oznaka 080, primarni most)	Poševni most, dolg 15,6 m z vzponom 15 stopinj. Most sestavljata dve cevasti nosilni konstrukciji s premerom 3,4 m. Cevi sta razmaknjeni za 4,3 m. V spodnjem delu cevi je vgrajena pohodna konstrukcija iz 5 mm debele rebraste pločevine, na kateri stojita tudi transportna trakova.
6.	nova drobilnica lignita (oznaka 200, primarna drobilnica)	Armiranobetonska skeletna stavba meri 39 x 15,2 m in je visoka 24,2 m. Zidovi so iz betonskih votlakov.
7.	mostna zveza med drobilnico in klasirnico (oznaka 090)	Poševni most je dolg 162,3 m, z vzponom 15 stopinj. Dvig mostu je 43 m. Most podpirajo štirje armiranobetonski piloni na razdalji 38,6 m. Najnižji je visok 4, najvišji pa 35,5 m. Cevasta konstrukcija je enaka kot pri zap. št. 5. Posebna ležišča na podporah mostu izravnavajo eventualne posedke.
8.	energetska postaja DIK	
9.	klasirnica lignita (oznaka 300, sekundarna drobilnica) – sestav večih stavb	Osnovna klasirnica meri 53,8 x 15,2 m, visoka je 53 m, ima plitvo dvokapno streho s kritino iz profilirane pločevine. V armiranobetonskem skeletu so stene iz betonskih votlakov. Temeljna plošča, debela 1,8 m, je potrebna zaradi nestabilnega terena (posedanje). Drobnica lignita meri 28,7 x 16,6 m, visoka je 20,2 m, ima ravno streho. Armiranobetonska konstrukcija. Stavba za nakladanje lignita v železniške vagone meri 65,9 x 12,5, visoka je 20 m. Stavba za nakladanje lignita v cestna vozila meri 60,4 x 6,5m, visoka je 20 m. Presipna postaja za lignit meri 22 x 9,2 m in je visoka 14 m.
10.	mostna zveza klasirnica – bunker B-3	Poševni most je dolg 66 m z vzponom 15 stopinj 40 minut. Most je pravokotne izvedbe, širok 5,4, visok 2,7 m. Most ima en jeklen podpornik, visok 18,5 m.
11.	bunker B-3 za drobn lignit	Armiranobetonski bunker ima zunanji premer 12,8 m in je visok 34,4 m. Vanj gre približno 1000 t zdrobljenega lignita.
12.	gumijast prevažalni trak na deponijo lignita	
13.	železniška nakladalna postaja	V načrtu za železniško nakladalno postajo so na železnici predvideli štiri vzporedne ture. Da so dobili dovolj prostora zanje, so porušili staro postajališčno stavbo in zgradili novo, južno od tirov ob cesti Velenje - Šoštanj. Skupna dolžina nakladalne postaje je 1070 m.
14.	dve vratarnici	Delavci so jima rekli »kapiji«.
15.	most preko Pake	Armiranobetonski most sloni na dveh stebrih v koritu Pake. Dolg je 31, širok 6 m, ob voznem pasu sta še dva pločnika. Nosilnost mostu je 26 t.

16.	zaklonišče	Za 100 oseb meri 12 x 10,6 m in je delno podzemsko. Stavba gleda iz terena 2 m in je pokrita s 60 cm zemlje. Debelina armiranobetonske konstrukcije je 60 cm. Zaklonišče ima sanitarije in prezračevalne naprave ter rezervni izhod.
17.	uprava	Bivša stanovanjska stavba meri 13 x 8 m, visoka je 8 m, ima strmo dvokapno streho, krito z modro profilirano pločevino.
18.	Razdelilna transformatorska postaja (označba NEP-7 ali 500)	Podkletena pritlična stavba meri 19 x 13 m, visoka je 7,3, streha je plitva dvokapnica, krita s pocinkano pločevino. Ostrešje je klasično, leseno.
19.	Servisne – skladiščne stavbe (hangarji)	So bile izvedene kot serija objektov z ločnimi pločevinastimi strehami pod poševnim mostom. Namenje so bile skladiščenju orodja, motorjev, valjev in drugih rezervnih delov. Odstranjeno.
		Opisi stavb po: Seher, 1995.

Izven industrijskega kompleksa je v neposredni bližini še železniška proga Celje – Velenje s postajo Velenje – Pesje na južni strani ter vročevod TEŠ – Velenje na severni strani.

Kompleks je nastal v dveh fazah: vzhodni del leta 1972 (stavbe 1-4), zahodni pa leta 1987. Na vzhodnem delu je ustje izvažalnega nadkopa in ob njem bunker za jamski premog ter drobilnica. Ta sklop je bil zgrajen kot razbremenitev izvažalnega jaška Preloge in je kasneje prevzel izvoz celotnega izkopanega lignita. Na zahodnem delu sklopa pa so nadomestni objekti, nova drobilnica in klasirnica, zgrajeni namesto objektov v Prelogah.

3. Opis funkcionalne sheme kompleksa

Kompleks je industrijski aglomerat tik ob urbaniziranem tkivu. Delovni proces je znotraj kompleksa deloval optimalno: od izvoza skozi različne faze drobljenja in razvrščanja frakcij lignita do odpreme odjemalcem, transporta neposredno v termoelektrarno Šoštanj ali odlaganja na njeno deponijo.

4. Morfološke značilnosti kompleksa

Kompleks je serija zaporedno postavljenih stereometrično razmeroma čistih volumnov: valjev (silosov za premog) ter prizem (drobilnica, klasirnica, strojnica izvažalnega nadkopa), ki jih povezujejo poševni mostovi, v katerih tečejo prevažalni trakovi. Silosi so arhitekturno - grafično členjeni v vrhnjem delu, kjer svetlobno partijo podpira serija tankih zunanjih betonskih reber. Svetlobno partijo strojnice izvažalnega nadkopa pa senčijo betonski brisoleji – ta stavba je najbolj ekspresivno oblikovana v maniri brutalizma. Pod poševnim mostom sta transformatorska postaja ter upravna stavba klasirnice v nekdanji družinski hiši: oba objekta imata strmo dvokapno streho. Upravna stavba Premogovnika je locirana precej bolj zahodno, ob jašku Nove Preloge. Objekt je navezan na deponijo premoga ter železniško progo in cesto. Valjasti bunkerji imajo gladke armiranobetonske stene, kubične stavbe pa so skeletne gradnje: menjavanje gladkega skeleta in zidov – polnil iz betonskih oblikovancev ustvarja značilno mrežasto členitev na fasadi.

5. Kompozicijske značilnosti kompleksa

Florisna kompozicija objektov je osna, tudi objekti sami so pogosto simetrični. Izhodišče kompozicije je funkcija: nizanje zaporednih faz v organizaciji obdelave lignita: linija

tekočega traku je hkrati linija prostorske zasnove objektov. Objekti so postavljeni v ortogonalni raster s poudarjeno osrednjo osjo.

Kontura kompleksa je žagasta, sledijo si trije poševni mostovi, zaključeni z vertikalami (stavbami). Višina se stopnjuje od vzhoda proti zahodu, od izvažalnega nadkopa do klasirnice.

6. Semantične značilnosti kompleksa

Sklop objektov je prepoznaven po velikem volumnu, enostavnemu oblikovanju, poševnih transportnih trakovih in modri barvi.

Načrti za fasadno grafiko so delo arh. Adija Miklavca s Polzele. Po pripovedovanju mag. Avberška, tedanjega direktorja premogovnika, je arhitekt želel z niansiranjem v modri barvi narediti stavbo nižjo in manj opazno, bolj naj bi se zlila z modrikastim ozračjem in kuliso hribov.

Na vrhu bunkerja za premog so rudarska kladivca, nekoč je bil tudi napis RLV.

7. Vplivi kompleksa na prostor

Analitični parametri prve stopnje: vplivi na naravno in na grajeno okolje

Vplivi na naravno okolje

Analiza odnosov znotraj kompleksa

Analiza odnosov do urbanizacije mikroobmočja ter večjih urbanih posegov (sekanje prometnih povezav, premiki urbanih struktur Pesja in Prelog, deponija, območje usedalnikov pepela)

Onesnaževanje okolja s prahom in hrupom, likovna pojavnost industrijskega objekta je apriorno dojeta kot vizualno onesnaževanje. Negativen predznak.

Vpliv negativnih posledic dejavnosti na človekovo zdravje – varstveni ukrepi na področju zasnove tehnoloških procesov in umeščanju industrije v prostor.

Načrtna skrb za varovanje naravnega okolja:

Z opustitvijo delovnega procesa v klasirnici sta se zmanjšala hrup in prašenje, ker lignita ne prevažajo več z železnico.

Notranji in zunanji prostor klasirnica je semantično bogat: zaznamujejo ga značilen zvok (industrijski hrup motorjev ter presipajočega in drobečega se lignita, premikanje vlakovnih kompozicij in trkanje vagonov, trobljenje vlaka, motorji težkih tovornjakov, traktorji, hrzanje konj) in vonj po premogu ter premogov prah kot patina oz. haptična značilnost.

Vplivi na grajeno okolje

Zaradi posledic proizvodnje je prostor praviloma manj cenjen, kar se je zgodilo tudi z območjem Pesja: tako zaradi rahlega drsenja oz. pogrezanja tal (posledica izkopavanja), ki povzročata razpoke na hišah, kot zaradi same industrijske pojavnosti klasirnice ter njenega hrupa in prahu. Z izgradnjo novih večih tirov, na katerih so pogosto stali tovorni vagoni, so presekali cesto, ki je povezovala stari in novi del naselja Pesje. Zato so zgradili podhod za pešce, cestni promet pa je ostal ohromljen in ga bo sprostil šele predvideni podvoz ceste prod železnico vzhodno od strojnice izvažalnega nadkopa.

Kompleks klasirnice je postal znotraj proizvodnega območja dominanten, njegova smela prostorska poteza se je uveljavila kot prostorski nosilec. Hkrati je industrijski kompleks sooblikovalec kompleksnejšega sistema – industrijske krajine.

Analitični parametri druge stopnje (če je kompleks del industrijske krajine)

Razvojne značilnosti industrijske krajine

Vloga posameznih kompleksov oz. manjših industrijskih območij kot sooblikovalcev krajinskega sistema

INDUSTRIJSKA KRAJINA ŠALEŠKE DOLINE

Naravna matrica krajine Šaleške doline je bila izoblikovana konec ledene dobe. Tedaj se je v njej pojavil človek in pričel oblikovati antropo-prostor = kulturno krajino. Do konca baroka je razvoj šaleške krajine stereotipno evropski (predrimski in rimski poselitev, zatoni kulturne krajine konec antike, slovanska naselitev, pokristjanjenje prebivalcev in krajine v 10. stoletju, srednjeveška vsebinska matrica – razpored gradov, cerkva in naselbin, renesančno-baročni stavbni fond). Z industrializacijo, ki se začne v 19. stoletju (tovarna usnja v Šoštanju je največja v tem delu Evrope) in doseže vrh z nastajanjem industrijske krajine, ter obsežno urbanizacijo po drugi svetovni vojni se prostor Šaleške doline individualizira, karakterno profilira – postane nekaj posebnega. Krajina, ki jo obvladuje človek, doseže izredne višinske razpone: od dna premogovniških rovov 120 m pod morsk gladino do vrha elektrarniškega dimnika 230 m nad terenom je 750 m!

Steber dima in pare elektrarne, ki sega kilometre v ozračje, postane od daleč vidno postorsko znamenje, sijajni človeški giga-artefakt.

Industrializacija v drugi polovici 20. stoletja (kot stranski produkt proizvodnje) aktivno presnavlja fizični prostor Šaleške doline – briše se ena plast geološke matrice (lignit), vnaša se nova geološka plast (pepel), nastajajo jezera, pada kisel dež. V več tisočletjih zgrajena 'klasična, ruralna' kulturna krajina se ruši, izginjajo naselja, raztrga se prometna mreža.

Na dnu doline so vsi človekovi posegi v prostor dobesedno izmiti. Zalilo jih je jezero. Presežena je tudi ekološka meja samočistilne sposobnosti doline, zaradi česar se industrija (nekdaj paradno znamenje naprednosti) odtlej dojema kot izrazito negativen element v okolju (ekološki protesti). Posebnost zadnjega stadija prostorskega razvoja kulturne krajine Šaleške doline je nastanek posebne 'kolosalne' krajine – krajine novega, nadčloveškega merila. Njeni nosilci so npr. termoelektrarna, klasirnica Pesje in skladišče Gorenja. Zaradi večjih dimenzij objektov, ki so od daleč vidni, se prostor doline navidezno krči – vse je vse bolj blizu (Poles, 2004).

Opredelitev tipa industrijske krajine

Strukturne značilnosti krajine, v kateri se obravnavani kompleks nahaja:
Rudarska industrijska krajina

Vpliv industrijskega kompleksa na strukturne značilnosti krajine, ki jo sooblikuje

VPLIV KOMPLEKSA NA KRAJINO

Kompleks klasirnice je poleg visokoregalnega skladišča Gorenje in Termoelektrarne Šoštanj najrazsežnejša gradnja v Šaleški dolini. Klasirnica v prostor uvaja nova – kolosalna višinska razmerja. Klasirnica je integralni del obcestne, industrijske, obrečne in objezerske krajine.

Bližnja deponija, kamor se nalaga premog iz klasirnice, namenjen za Termoelektrarno Šoštanj, je avtohtona krajinska oblika Šaleške doline: črni hribi, ki se neprestano spreminjajo. Ko bo premogovnik prenehal izkopavati lignit bo tudi ta prostorska struktura najbrž izginila. Druga avtohtona krajinska oblika so ugreznine – dinamičen porušeni relief pogrezajoče se krajine, ki je v šaleškem prostoru prisoten že stoletje.

VPLIV STRUKTURE KRAJINE NA OBLIKOVANJE KOMPLEKSA je prepoznaven v smeri hrbtenice kompleksa klasirnice, ki sledi slemenu hribovja na južnem robu Šaleške doline. To smer je povzela železniška proga konec 19. stoletja, njej pa se je prilagodila os kompleksa klasirnice. Tako je naravna matrica vplivala na smer prometne poti, ta pa na os industrijskega kompleksa.

8. Viri in literatura

- Brišnik, D., 1999 a: Od kamnitih sekir do terre sigillate. V: Velenje, razprave o zgodovini mesta in okolice, Mestna občina Velenje, Velenje.
- Orožen, J., 1951: O nastanku rudarstva in industrije v Celju in njegovem zaledju. V: Celjski zbornik 1951, Svet za prosveto in kulturo mesta Celja, Celje.
- Poles, R., 2001: Industrijska arhitektura v Šaleški dolini - skica razvoja od industrijske stavbe do industrijske krajine. V: Velenje, zbornik raziskovalnega tabora, Erico, Velenje.
- Poles, R., 2004: Od premoga do idealnega mesta in še naprej – zgodba Šaleške doline in mesta Velenja. Predavanje na srečanju geografov Slovenije, Velenje.
- Rajšp, V., Grabnar, M., 1999: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, Opisi, 5. zvezek, sekcija 163, kartograf Bodoky, Znanstvenoraziskovalni center SAZU in Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana.
- Seher, A., 1995: Zgodovina Premogovnika Velenje. 1. knjiga. Premogovnik Velenje, Velenje.
- Orožen, J., 1951b: O nastanku rudarstva in industrije v Celju in njegovem zaledju. V: Celjski zbornik 1951, Svet za prosveto in kulturo mesta Celja, Celje.

9. Seznam priloženega grafičnega in slikovnega gradiva

- III.1. Shema: Stavbni kompleks (drobilnice, klasirnice, bunkerjev in povezav) ob izvažalnem nadkopu Pesje
- III.2. Tehnološka shema delovnega procesa: izvažanje, drobljenje, sortiranje in odpravljanje lignita
- III.3. Izvažalni nadkop Pesje leta 1980, pred gradnjo klasirnice
- III.4. Industrijska cona Pesje: izvažalni nadkop, bunkerji za premog in klasirnica, v ozadju stolp nad premogovniškim jaškom nove Preloge ter Termoelektrarna Šoštanj
- III.5. Razvoj prostora med Šoštanjem in Velenjem od 18. stoletja
- III.6. Razvoj prostora Pesja od 18. stoletja
- III.7. Selitev težke industrije po Šaleški dolini
- III.8. Pridobivalno polje Premogovnika Velenje – poseben prostorski režim
- III.9. Industrijska poteza od Pesja do Šoštanja
- III.10. Klasirnica Pesje je ena od treh najmarkantnejših arhitektur industrijske kulturne krajine Šaleške doline
- III.11. Graščina Lilienberg v Pesju na Vischerjevi topografiji 1682.
- III.12. Brezimno stavbno tkivo Pesja danes.
- III.13. Naselje Pesje s Klasirnico
- III.14. Tri faze razvoja kulturne krajine v Šaleški dolini
- III.15. Dinamično preoblikovanje krajine v središču Šaleške doline zaradi izkopavanja premoga in nasipanja elektrarniškega pepela
- III.16. Amplituda kolosalne industrijske krajine Šaleške doline doseže 700 metrov in več
- III.17. Klasirnica Pesje – del industrijske krajine
- III.18. Klasirnica Pesje – del obcestne krajine
- III.19. Klasirnica Pesje – del objezerske krajine
- III.20. Kulturna krajina dna Šaleške doline, pogled preko Šoštanjskega jezera proti vzhodu
- III.21. Industrijska jezerska krajina Šaleške doline.
- III.22. Razmestitev večjih industrijskih kompleksov po Šaleški dolini
- III.23. Deli kompleksa klasirnice Pesje
- III.24. Prenos značilne smeri v prostoru (hrib – železnica – industrija)
- III.25. Kompozicijska in volumenska shema kompleksa klasirnice

10. Popisovalec

Ime in priimek: Rok Poles

Naslov: Goriška 13, 3320 Velenje

Elektronska pošta: rok.poles@vegrad.si

Datumi obiska na terenu in datum zaključka popisa: 30. junij 2005

Priloge evidenčnega lista III - Urbanistično-prostorske značilnosti

Priloga III.1. Urbanistično prostorske značilnosti:

Stavbni kompleks (drobilnice, klasirnice, bunkerjev in povezav) ob izvažalnem nadkopu Pesje

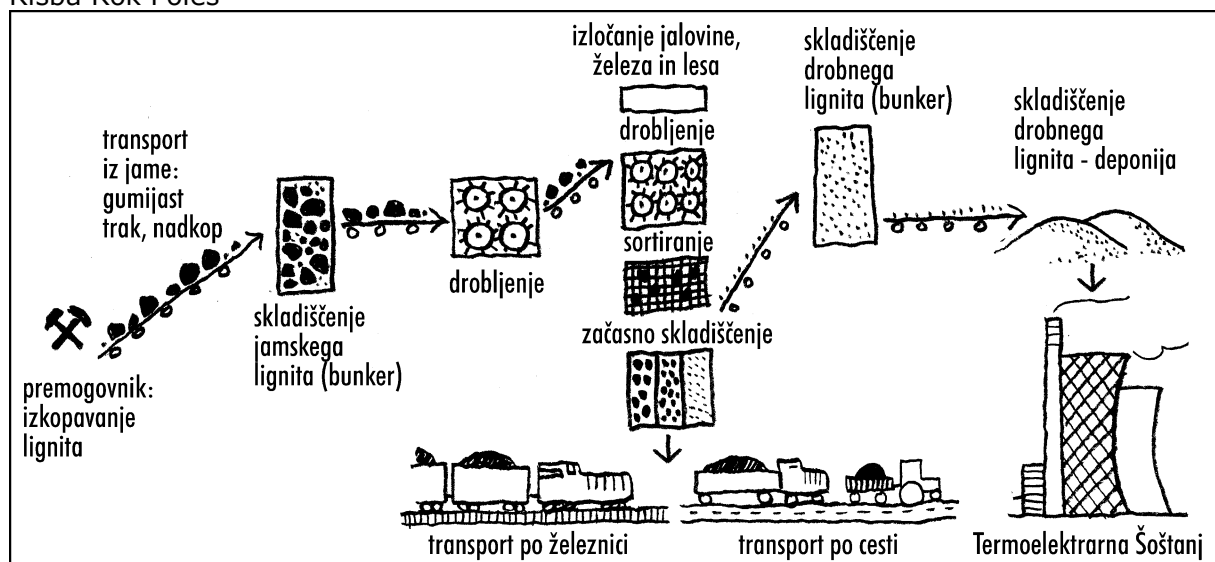
Risba Rok Poles, vsebina po Seher: 1995, 225 ss.

Priloga III.2. Urbanistično prostorske značilnosti:

Tehnološka shema delovnega procesa: izvažanje, drobljenje, sortiranje in odpravljanje lignita

Risba Rok Poles

Priloga III.3. Urbanistično prostorske značilnosti:

Izvažalni nadkop Pesje leta 1980, pred gradnjo klasirnice

Fotografija iz arhiva Premogovnika Velenje. Koledar Rudnika lignita Velenje za leto 1981.

Priloga III.4. Urbanistično prostorske značilnosti:

Industrijska cona Pesje: izvažalni nadkop, bunkerji za premog in klasirnica, v ozadju stolp nad premogovniškim jaškom nove Preloge ter Termoelektrarna Soštanj.

Foto: Rok Poles, junij 2005.

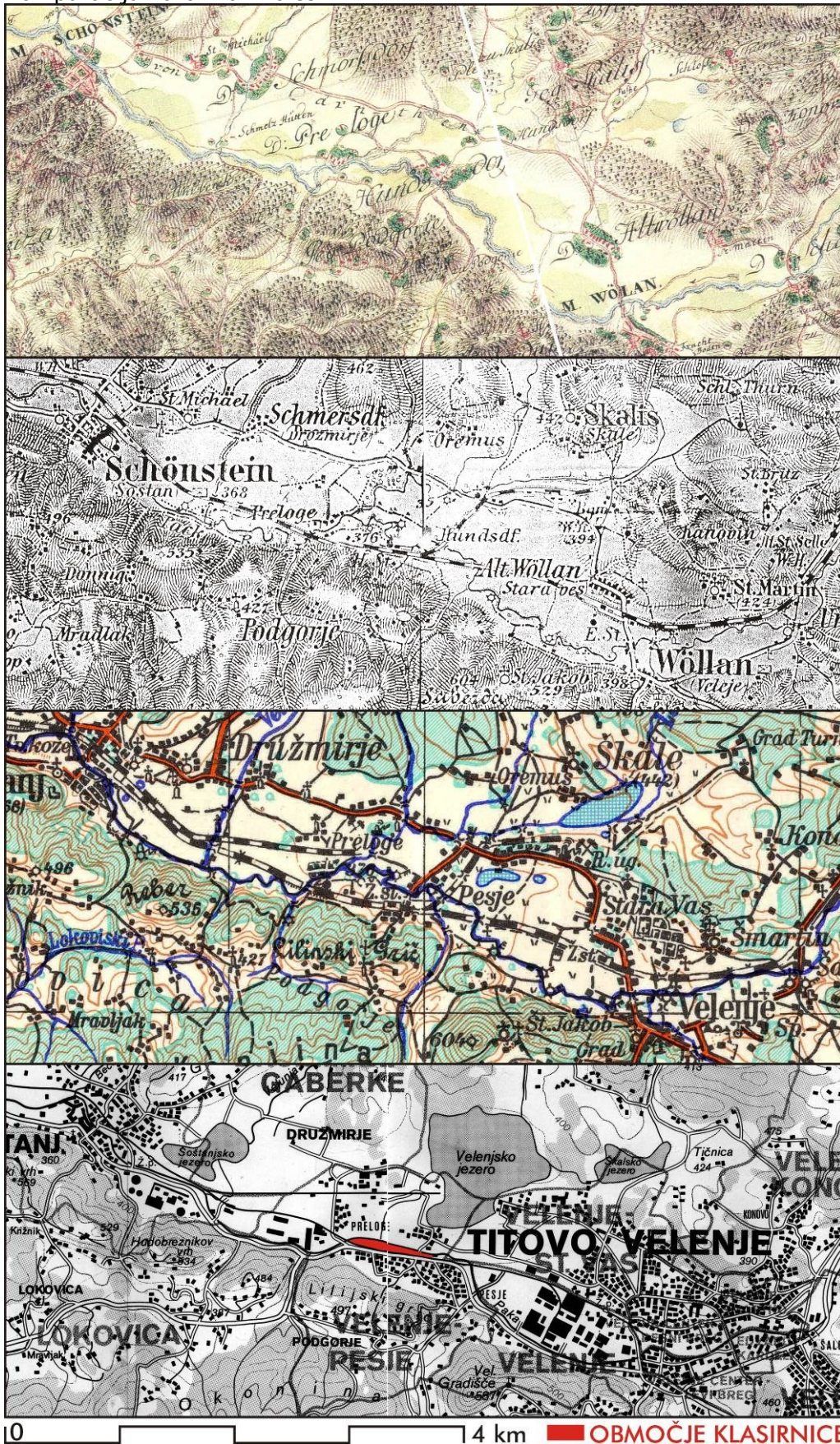
V primerjavi z gornjo fotografijo je opazen vpliv kultiviranja stavbe s fasadno grafiko.

Priloga III.5. Urbanistično prostorske značilnosti:

Razvoj prostora med Šoštanjem in Velenjem od 18. stoletja

Komparacija kart: Rok Poles

Vojaški
zemljevid
1763-1787

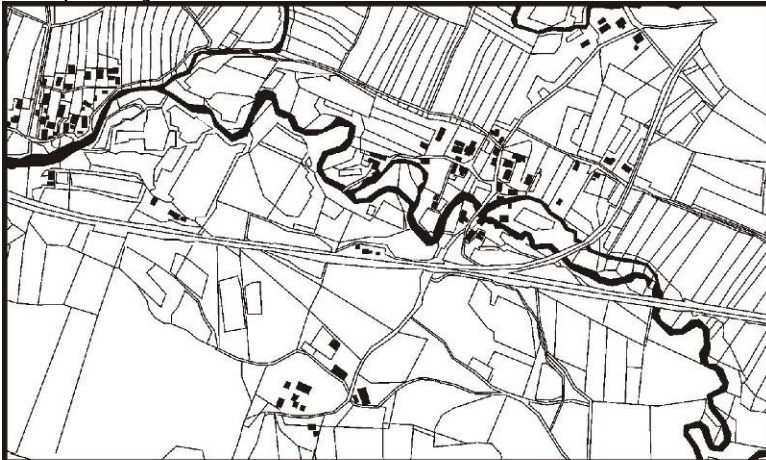
Vojaški
zemljevid
pred II.
svetovno
vojno

Specialka iz
petdesetih let
20. stoletja

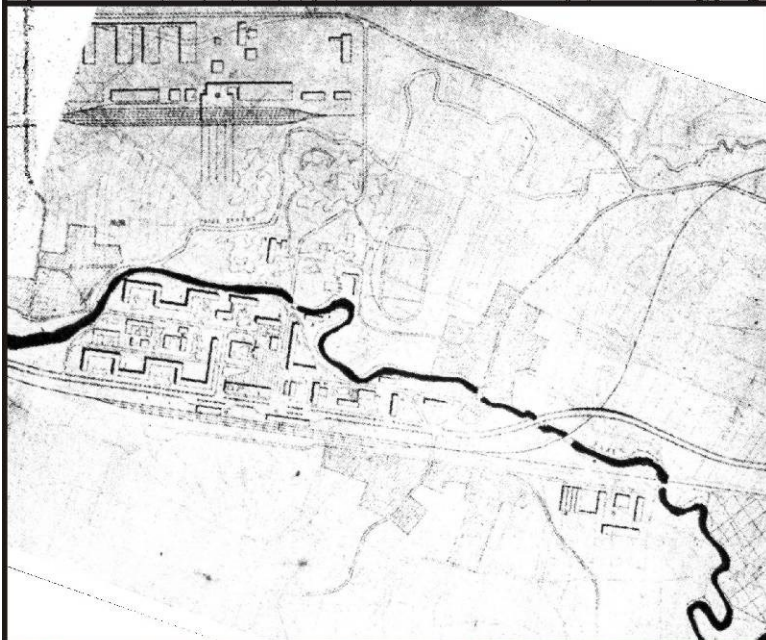
Karta Občine
Velenje iz
sedemdesetih
let 20.
stoletja.

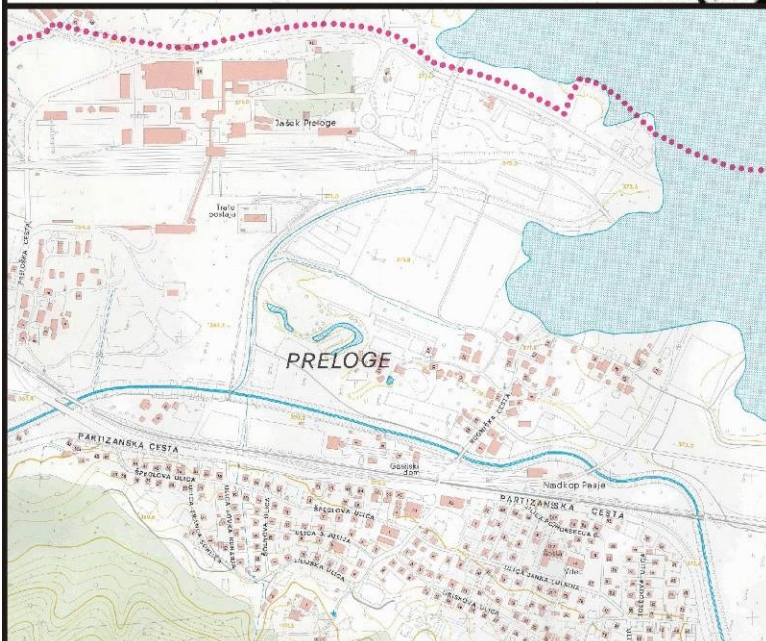
Priloga III.6. Urbanistično prostorske značilnosti:
Razvoj prostora Pesja od 18. stoletja
 Komparacija kart: Rok Poles

Kataster pred 2. svetovno vojno – ruralna krajina z naseljema Preloge (levo zgoraj) in Pesje (v sredini)

Načrt regulacije dolinskega dna Šaleške doline (arh. Strmecki takoj po II. svetovni vojni). Naselje novo Pesje bi stalo severno od železniške proge, med železnico in neregulirano reko Pako. Tam zdaj stoji kompleks klasirnice, naselje pa je na drugi, južni strani ceste

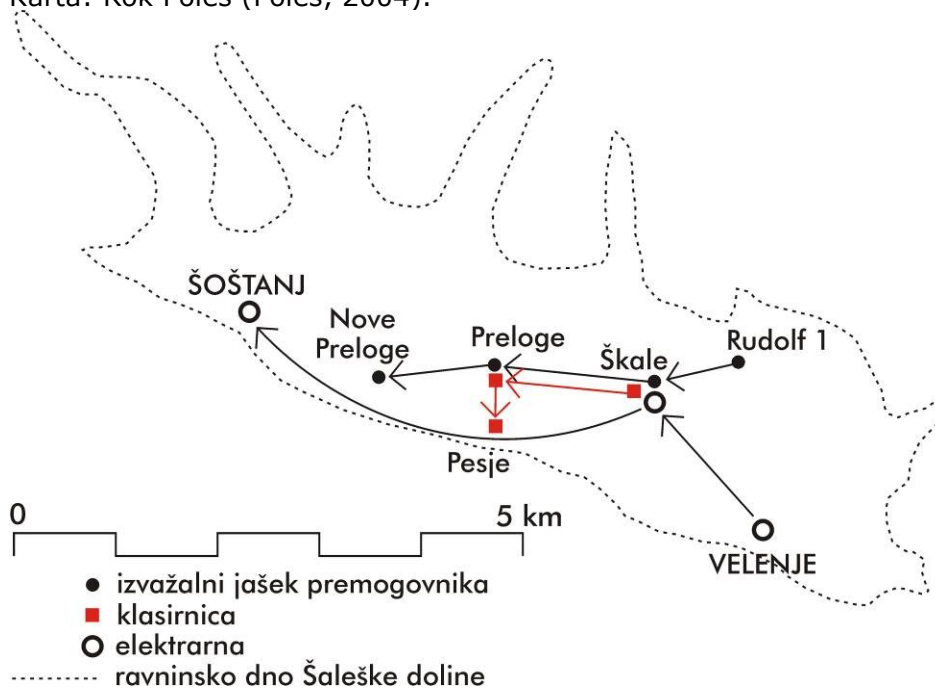

Načrt mesta Velenje 1979. Z regulacijo Pake je med cesto že nastal ozek dolg pas z izvažalnim nadkopom Pesje, kjer bo kasneje zgrajena tudi nadomestna klasirnica. Naselje enodružinskih hiš v Pesju je zgrajeno južno od ceste in železnice.

Priloga III.7. Urbanistično prostorske značilnosti:

Selitev težke industrije po Šaleški dolini

Karta: Rok Poles (Poles, 2004).

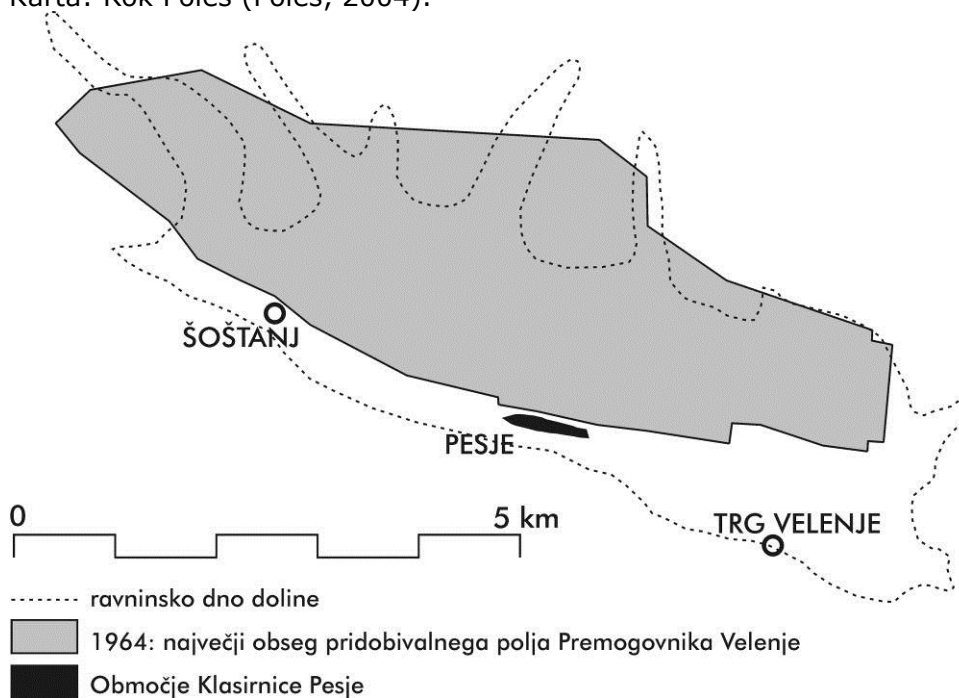

Selitev premogovnika je potekala v smeri od vzhoda proti zahodu: jašek Rudolf, jašek Škale, jašek Preloge, nadomestni objekti Preloge (NOP). Hkrati s selitvijo jaškov so se selile tudi klasirnice, le da v zadnji razvojni fazi klasirnica ni več neposredno ob jašku.

Priloga III.8. Urbanistično prostorske značilnosti:

Pridobivalno polje Premogovnika Velenje – poseben prostorski režim

Karta: Rok Poles (Poles, 2004).

Priloga III.9. Urbanistično prostorske značilnosti:

Industrijska poteza od Pesja do Šoštanja

Foto Rok Poles, junij 2005.

Priloga III.10. Urbanistično prostorske značilnosti:

Klasirnica Pesje je ena od treh najmarkantnejših arhitektur industrijske kulturne krajine Šaleške doline

Foto Rok Poles junij 2005.

Priloga III.11. Urbanistično prostorske značilnosti:

Gračina Lilienberg v Pesju na Vischerjevi topografiji 1682

G. M. Vischer: Topographia Ducatus Stiriae.

Priloga III.12 Urbanistično prostorske značilnosti:

Brezimno stavbno tkivo Pesja danes

Foto: Rok Poles, posneto z vrha Klasirnice, jesen 2004.

Današnje Pesje – konglomerat brezimne, neprepoznavne enodružinske gradnje. Z ostanki polpretekle identitete – rumen rudniški haus (blok stare rudarske kolonije).

Priloga III.13. Urbanistično prostorske značilnosti:

Naselje Pesje s klasirnico

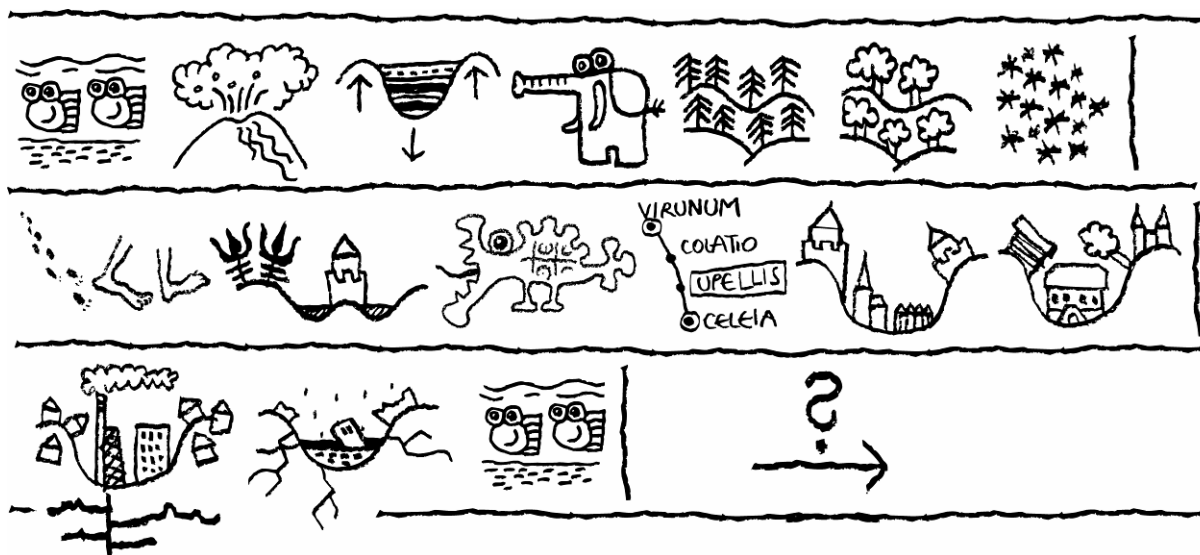
Foto: Rok Poles, junij 2005.

Priloga III.14. Urbanistično prostorske značilnosti:

Tri faze razvoja kulturne krajine v Šaleški dolini

Ilustracija Rok Poles (Poles 2004).

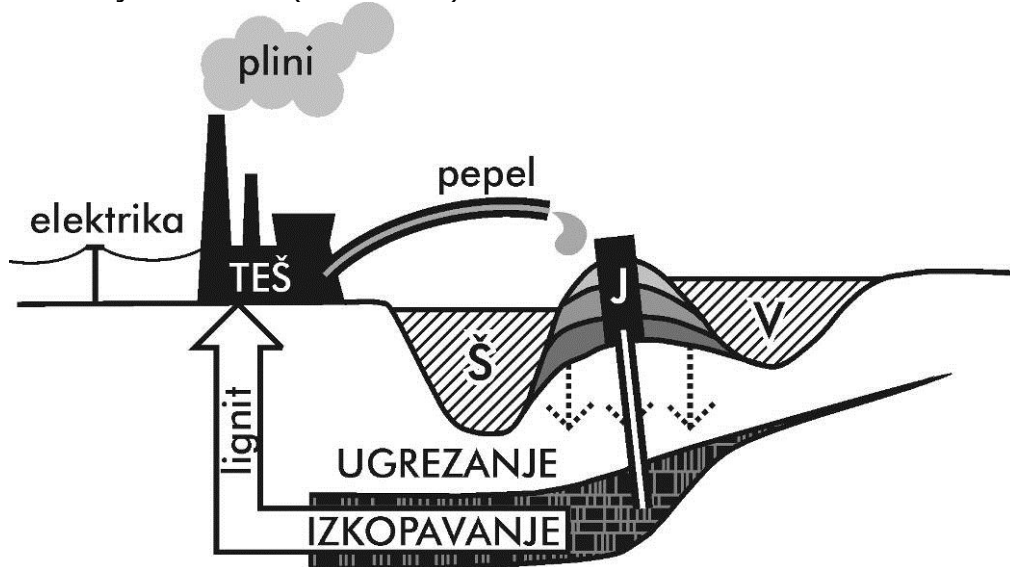

Razvoj kulturne krajine v Šaleški dolini obsega tri stopnje: **1.** geneza naravne matrice prostora, **2.** uobličenje antro-po-krajine od ledene dobe do poznega baroka, **3.** razvoj industrijske krajine s poudarkom na industrializaciji in urbanizaciji po 2. svetovni vojni. Klasirnica Pesje je del spreminjajoče se krajine središča Šaleške doline.

Priloga III.15. Urbanistično prostorske značilnosti:

Dinamično preoblikovanje krajine v središču Šaleške doline zaradi izkopavanja premoga in nasipanja elektrarniškega pepela

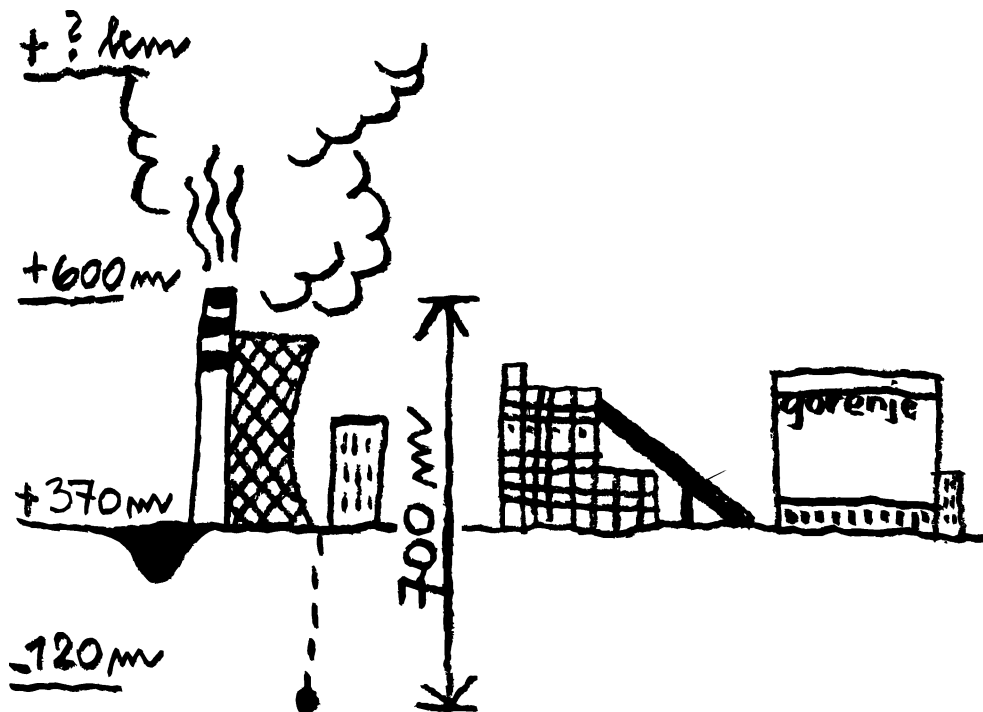
Ilustracija Rok Poles (Poles 2004).

Priloga III.16. Urbanistično prostorske značilnosti:

Amplituda kolosalne industrijske krajine Šaleške doline doseže 700 metrov in več

Risba Rok Poles (Poles 2004).

Priloga III.17. Urbanistično prostorske značilnosti:

Klasirnica Pesje – del industrijske krajine

Foto Rok Poles, junij 2005.

Pogled na klasirnico s severozahoda, preko Šoštanjkega jezera in deponije premoga. Šoštanjko jezero je antropogeno – nastalo zaradi ugrezanja po izkopavanju lignita. Deponija premoga – črni hribi (sipine) - je »avhtotona krajinska oblika« Šaleške doline in neločljiv sestavni del vedut osrednjega dela doline. Ko bo izkopavanje zaključeno, bo ta krajinska forma izginila za vedno. Ker deponijo premoga stalno nasipavajo in z nje jemljejo premog za elektrarno, se njena oblika neprestano mikro-spreminja. Krajina v gibanju, ki ga poganjajo ogromni kombajni in buldožerji. Kontekst klasirnice.

Priloga III.18. Urbanistično prostorske značilnosti:
Klasirnica Pesje – del obcestne krajine
Foto Rok Poles, junij 2005.

Priloga III.19. Urbanistično prostorske značilnosti:
Klasirnica Pesje – del obrečne krajine

Priloga III.19. Urbanistično prostorske značilnosti:
Klasirnica Pesje – del objezerske krajine
Foto Rok Poles, junij 2005.

Priloga III.20. Urbanistično prostorske značilnosti:

Kulturna krajina dna Šaleške doline, pogled preko Šoštanjskega jezera proti vzhodu

Foto in montaža Rok Poles, junij 2005.

Prva svetla točka sredi fotografije je visokoregalno skladišče Gorenje, druga bela lisa je klasirnica Pesje, v desnem delu je Termoelektrarna Šoštanj.

Priloga III.21. Urbanistično prostorske značilnosti:

Industrijska jezerska krajina Šaleške doline

Foto in montaža Rok Poles, jesen 2004.

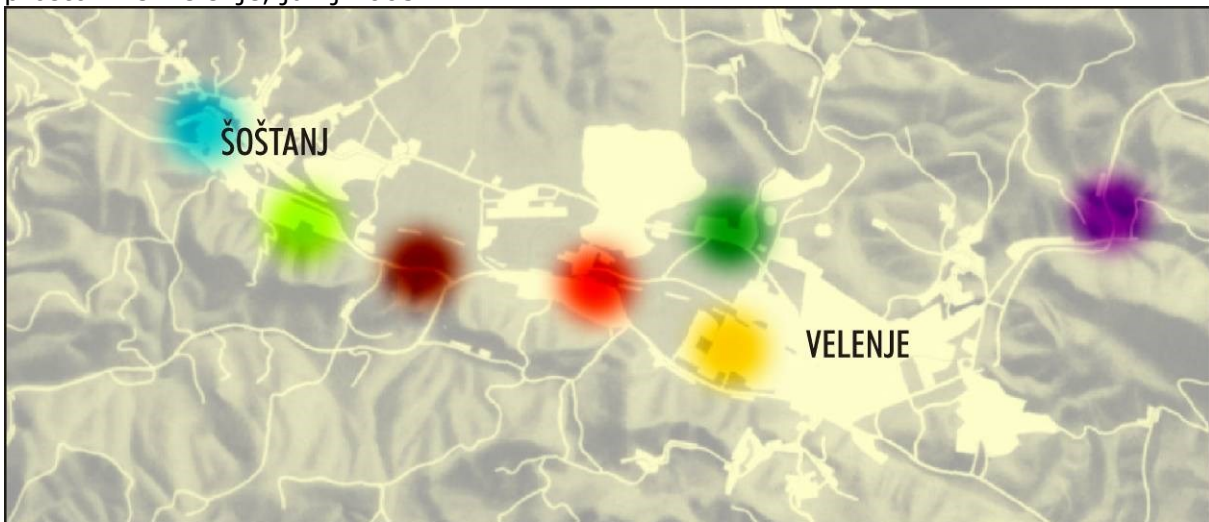

Jezerska krajina Šaleške doline s strehe Klasirnice: Šoštanjsko in Velenjsko jezero ter nasip elektrofiltrskega pepela iz Termoelektrarne Šoštanj z usedalnimi bazeni zaprtega krogotoka pepela med jezeroma.

Priloga III.22. Urbanistično prostorske značilnosti:

Razmestitev večjih industrijskih kompleksov po Šaleški dolini

Shema Rok Poles, podloga Geodetska uprava Republike Slovenije, Urad za okolje in prostor MO Velenje, junij 2005

Tovarna
usnja Šoštanj

Termo-
elektrarna

Premogovnik
jašek Nove
Preloge

Klasirnica
Pesje

Premogovnik
jašek Škale

Gorenje

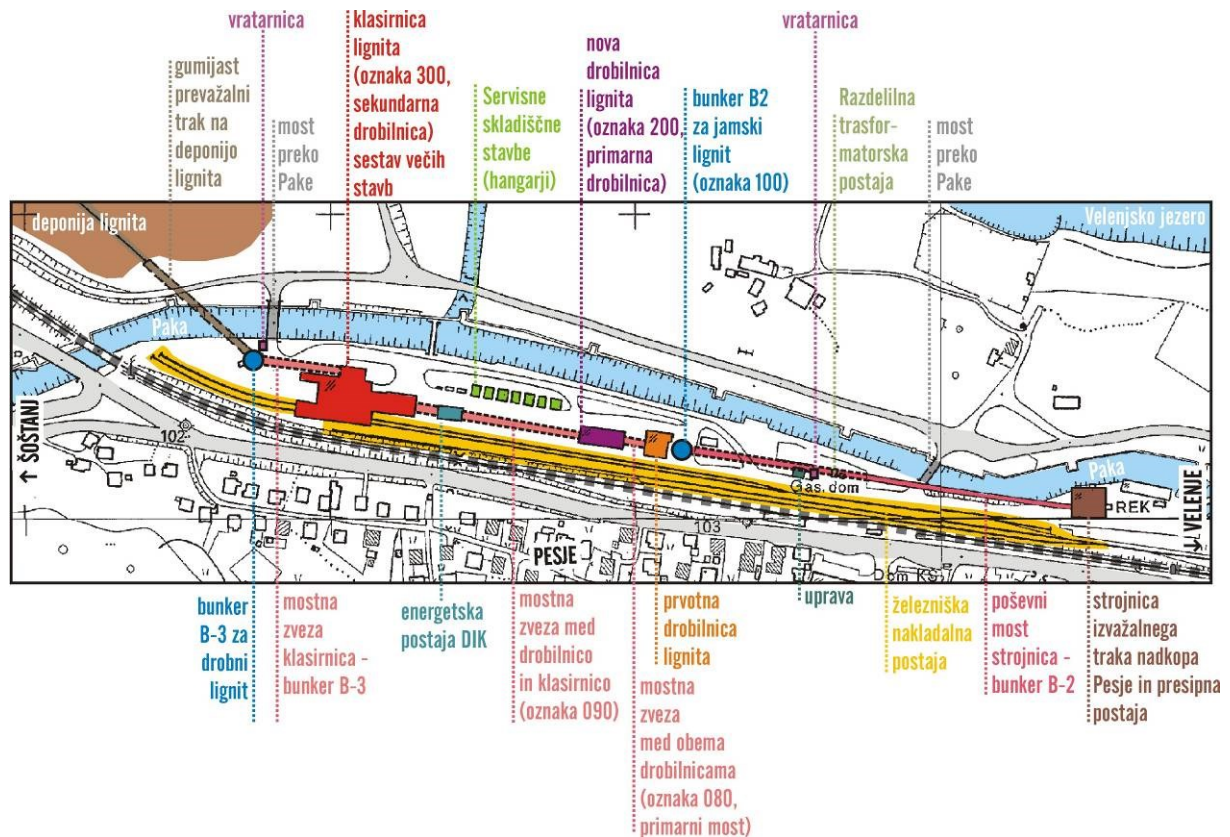
Vegrad

Priloga III.23. Urbanistično prostorske značilnosti:

Deli kompleksa klasirnice Pesje

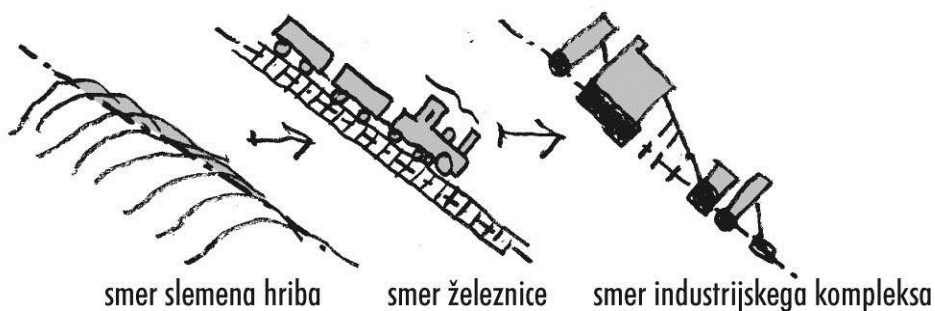
Shema Rok Poles, podloga Geodetska uprava Republike Slovenije, Urad za okolje in prostor MO Velenje, junij 2005

Priloga III.24. Urbanistično prostorske značilnosti:

Prenos značilne smeri v prostoru (hrib – železnica – industrija)

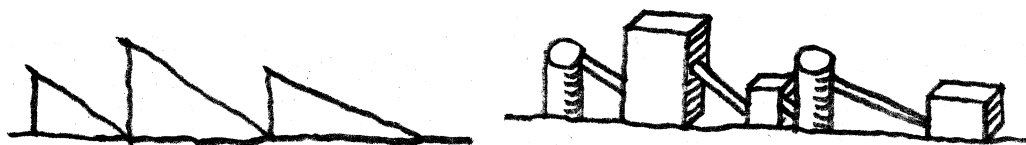
Shema Rok Poles.

Priloga III.25. Urbanistično prostorske značilnosti:

Kompozicijska in volumenka shema kompleksa klasirnice

Risba Rok Poles.

Evidenčni list IV: Stavbno-konstruktivske značilnosti*

1. Identifikacija objekta

Naziv objekta:	Drobilnica in klasirnica Pesje
Funkcija objekta v kompleksu:	Izločanje jalovine, železa in lesa iz jamskega lignita, drobljenje in ločevanje posameznih frakcij izkopanega premoga glede na zahteve posameznih odjemalcev, nalaganje lignita v transportna sredstva za prevoz po cesti in železnici
Velikost:	Tlorisna površina pritličja objekta: 2.850 m ² Skupna površina vseh etaž: cca 11.000 m ² Zunanje pripadajoče površine: cca 2.500 m ² Dolžina objekta: 101,6 m Širina objekta: 45,2 m Višina objekta: 53 m

Stavbo sta gradila Vegrad in Gradis.

Projekt: Zagrebška načrtovalna organizacija INA-Projekt-Inženiring

Odgovorni vodja rudarskega projekta prof. Rikard Marušič, inž. montanistike

Arhitektonsko gradbeni del Anton Ščurić, inž. arhitekture

Elektro-strojni del Slavko Džapo, inž. strojništva

2. Opis funkcionalne sheme

z organizacijo proizvodne poti materiala, delovne sile in energije

funkcija objekta v proizvodnem procesu

Drobljenje in razvrščanje lignita na izbrane frakcije. Odprema lignita kupcem: po cesti, železnici in neposredno v TEŠ ali na deponijo TEŠ.

glavne značilnosti in povezave

Klasirnica je povezana na eni strani z jamo premogovnika, od koder prihaja lignit, na drugi strani z deponijo termoelektrarne, hkrati pa s cesto in železnico, po katerih je tekel prevoz lignita do drugih odjemalcev.

poti v objektu, ki jih je zahteval proizvodni proces

Pot premoga je z vrha stavbe do dna stavbe.

Glavna komunikacija za delavce je armiranobetonsko stopnišče na zahodnem delu stavbe, ki povezuje skoraj vse etaže. Ob njem sta dvigalo in revizijski jašek. Medetaže so dostopne z lokalnimi jeklenimi stopnišči.

Proizvodnja

Industrijska proizvodnja je izdelava izdelkov na mehaniziran velikoserijski način. Stopnje obdelave so diferencirane in ločene na posamezne enostavne faze. Temu je prilagojen tudi prostor oziroma objekti, v katerih ti procesi potekajo. Zahteva po vertikalni razporeditvi proizvodnje, v množici etaž, od katerih glavne etaže služijo nameščanju strojev, silosov in transportnih elementov, druge, pomožne, pa njihovi oskrbi. Glavne etaže so del armiranobetonske konstrukcije objekta, pomožne etaže pa so izdelane v jeklu (stopnišča, podesti).

* So analizirane za posamezne pomembne elemente in strukture kompleksa. Na vsakem evidenčnem listu obravnavamo le en objekt!

Priprava pred obdelavo vhodnih surovin

V ločeni drobilnici se lignit zdrobi na manjše kose, delno se že izločijo nečistoče.

Dopolnilne funkcije in prostori, v katerih procesi potekajo

Klasirnica je imela svoje tehnološke postore (za kompresor, toplotno postajo), servisne prostore (umazane in čiste garderobe s tuši, več sanitarij po celotnem objektu), delavnice (remontna, finomehanična, elektro), pisarne, skladišča, nadzorno sobo, kuhinjo in jedilnico.

Skladiščenje: Surovine, polizdelki, končni izdelki

Proces v klasirnici je tekkel sprotno, kontinuirano, saj tudi delo v premogovniku in elektrarni poteka v treh izmenah. Manjša nihanja v dotoku izkopanega lignita je blažil ločen bunker jamskega lignita (lignit v njem je lahko predelala ena linija klasirnice v eni uri). Lignit različne zrnatosti za oddajo kupcem so hranili v betonskih bunkerjih v stavbi, najfineje zmleti lignit za termoelektrarno Šoštanj pa v posebnem bunkerju in na obsežni zunanji deponiji.

Energija

Napajanje objekta je električno, kar pomeni, da pogonska energija za stroje ni vplivala na zasnovo proizvodnih objektov, saj se jo da pripeljati domala kamorkoli. Je pa želja po uporabi čimmanj energije vplivala na globalno zasnovo objekta, saj se lignit s transportnim trakom pripelje na vrh objekta, nato pa tudi z izkoriščanjem gravitacije potuje do dna stavbe: po trakovih in skozi silose se prevaža in presipa iz višjih v nižje etaže, ob tem pa se ga strojno drobi in ločuje na frakcije.

Transportni sistemi klasirnice Pesje temeljijo na tekočem traku: uporablja se tako za izvoz lignita iz jame kot za prevoz med obdelavo, odvoz na deponijo in naprej v TEŠ. V Prelogah so uporabljali še žičnice za prevoz premoga med klasirnico in elektrarno, za izvoz lignita iz jame pa izvažalni stroj Dominion s skipovimi posodami.

Arhitekturno (funkcionalno, konstrukcijsko, oblikovno) gre za razvoj stavbnega tipa v višino in k vedno kompleksnejši notranji strukturi. Razvoj so narekovale spremembe v načinu predelave lignita (drugačna sita in rešetala) ter drugačne zahteve trga. Ne gre za razvoj enega objekta skozi različne faze, ampak za tri zaporedne klasirnice (Škale – Preloge – Pesje), od katerih vsaka predstavlja novo (arhitekturno-tehnološko) razvojno fazo. Klasirnica Škale gabaritno ni izstopala iz sklopa objektov jaška Škale. Klasirnica v Prelogah je bila nižja od izvažalnega jaška, klasirnica Pesje pa je najvišji nadzemni tehnološki objekt, kar jih je zgradil Premogovnik Velenje.

3. Morfološke značilnosti objekta

Oblika objekta kot posledica proizvodnih zahtev

Morfologija klasirnice je neposredno odvisna od funkcije oz. tipa proizvodnje. Velika višina stavbe je potrebna, ker se izkorišča gravitacijo za presipanje premoga. Stavba je osno simetrična, ker v njej tečeta dve vzporedni liniji predelave. Funkcionalistična estetika je brez ornamenta, členitev fasadne ploskve ustvari zgolj konstrukcija. Streha ni opazna. Tehnološki elementi (poševni mostovi za tekoče trakove) ustvarjajo dinamiko v kompoziciji.

Estetski moment stavbe je obravnavan ločeno, post festum, z (mega)grafiko na fasadi (znak REK, napis) in stanovsko označbo (rudarska kladivca).

4. Konstrukcijske značilnosti

Izbor materialov in zasnova konstrukcij

Izbor materialov je skop: armiran beton, betonski oblikovanci (modularni betonski zidaki – votlaki), jekleni profili, plošče in mreže, pločevinasta profilirana kritina, bitumenska hidroizolacija za ravne strehe.

Stavba je skeletna konstrukcija. V celoto so povezani vertikalni in horizontalni konstrukcijski element. Obremenitve in lastna teža se prenašajo enakomerno preko celotnega okvirja in tako omogočijo premagovanje večjih konstrukcijskih razpetin in s tem večjo fleksibilnost prostora. V stavbi je več velikih dvoran z razpetinami v celotni širini stavbe (preko 15 m). Betonski silosi s poševnimi stenami so hkrati del stavbe in tehnologije. Temeljenje je prilagojeno nestabilnemu terenu in obremenitvam drobilnikov.

5. Oblikovno kompozicijske značilnosti objekta

Za stavbo so značilni:

- racionalizacija in redukcija dekorativnosti
- funkcionalistični izraz
- svobodni tloris.

Delitev proizvodne linije na dva procesa okrepi simetrijo stavbe po vzdolžni osi (dva vzporedna dovodna trakova, dve vzporedni seriji opreme).

Likovnoestetska pojavnost detajlov temelji na »inženirski« obdelavi: detajli so funkcionalni, tehnika narekuje obliko, ki dobi zaradi tega včasih zelo ekspresiven izraz (npr. viseča betonska stopnišča in revizijski jaški preko cele višine stavbe). Posebnih zgolj-dekorativnih elementov domala ni. Značilno je spajanje z vijačenjem in varjenjem. Strojne strukture so barvane v aktivnih primarnih barvah, ki so utišane zaradi patine s premogovnim prahom. Patina poudari strukturo zidov (odtisi opažev, rastro zidakov).

6. Varovanje ljudi in okolja ter zasnova arhitekture

Varstvo pri delu (pred požari, delovnimi nesrečami) je vplivalo na oblikovanje objekta predvsem z večimi internimi jeklenimi stopnišči, ki omogočajo različno gibanje po stavbi. Odprtine in stopnišča so varovani z jeklenimi ograjami.

Največja vpliva klasirnice na okolje sta bila hrup in prah. Prašenje so zmanjšali s tem, da so zunanje transportne trakove za lignit zaprli v cevi iz jekla in valovitih plošč ter nakladali lignit v železniške vozičke in na kamione v (pol)zaprtih prostorih.

Kljub tem ukrepom se je naselje Pesje proti cesti in klasirnici obdalo z več metrov visoko živo mejo.

Del delavcev v klasirnici je imel beneficirano delovno dobo: tisti, »ki so spadali pod jamo«, torej so opravljali poleg dela nad zemljo tudi dela v jami. To so bili delavci v zunanjih delavnicah na Novih Prelogah (NOP) in v delavnici v Pesju. Rudarji, »knapi« (= tisti, ki izkopavajo premog na čelih), so jim rekli »šlosarji«: bili so ključavničarji in električarji in so kot »terenski« skrbeli za vzdrževanje v jami (menjavali reduktorje motorjev, popravljali presipe, menjavali trake) - kot dežurni in ob večjih remontih »ko so šli vsi noter«. Pod klasirnico je spadala tudi lamparna na NOP.

Beneficirana delovna doba je bila najprej dodatnih 5 mesecev na eno izpolnjeno leto, nato štiri mesece. Ter več dopusta (40 dni). Poslovodje so imeli manj benifikacije, ker so manj hodili v jamo. Delavci, ki so v klasirnici samo prebirali jalovino iz premoga, benifikacije niso imeli.

Za delavce klasirnice je bila najprej urejena kopalnica v hiši pod poševnim mostom. Ko so v tej hiši uredili upravo klasirnice, so delavci uporabljali kopalnice na NOP – tja jih je vozil delavski avtobus premogovnika. Topla malica za delavce klasirnic je bila urejena v Pesju.

Enako kot drugi delavci premogovnika, so tudi delavci v klasirnici poleg plače enkrat letno dobili »kolnkarto«, s katero so lahko dvignili določeno količino premoga (250 kg). Če karte niso potrebovali, so jo lahko vrnili premogovniku, ki je vrednost karte izplačal v mesečnih obrokih ob plači. Karte so pogosto tudi zasebno prodajali: »nekateri bosanci so imeli po 50 kart in so lifrali premog dol«. Karta je bila v velikosti dopisnice (cca 10 x 15 cm), »štampšana in bek šmajsnjena« iz 1/12 bloka.

Narodnostna struktura delavcev v klasirnici je bila mešana, slovinci in »bosanci«, kar je bila splošna oznaka za vse Neslovence (Hrvate, »šiptarje«, Bosance in druge). Delavci so bili pretežno moški, ženske do delale predvsem v pisarnah in kot čistilke. Prebiralci premoga so imeli malo ojačane rokavice in čelade. Ščitnike za ušesa so dobili šele v novi klasirnici na Pesju, na Prelogah jih niso imeli. Delo je potekalo v treh izmenah »smenah«. Mdr. je bilo potrebno preverjati notranjost bunkerjev: na bunkerju je bila rešetka, vratca so se odprla in z baterijo se je posvetilo noter. Kasneje so namestili sonde, ki pa so se občasno kvarile.²

7. Identifikacija virov

- Projekt izvedenega stanja objekta. Rudarski projekt drobionice i klasirnice – Pesje, Arhitektonski projekt izvedenog stanja, Klasirnica 300. 12. 1. 1988. Številka projekta 1-350-6089/4375-Q-300-A67. Naročnik SOZD REK Titovo Velenje, DO Rudnik Lignita Titovo Velenje. Lokacija Pesje – Titovo Velenje. INA Projekt, EOUR Inženjering, Proleterskih brigada 7, Zagreb. Arhiv Premogovnika Velenje.
- Seher, A., 1995: Zgodovina Premogovnika Velenje. 1. knjiga. Premogovnik Velenje, Velenje.
- Informator Vilko Krajnc.

9. Seznam priloženega grafičnega in slikovnega gradiva

- IV.1. Shema: Sestav klasirnice in gabariti
- IV.2. Del risbe prereza na originalnih risbah projekta izvedenih del za Klasirnico Pesje.
- IV.3. 3D model: Sestav Klasirnice
- IV.4. 3D model: Pogled na skeletno zasnovo Klasirnice s severovzhoda.
- IV.5. 3D model: Pogled na skeletno zasnovo Klasirnice z jugovzhoda.
- IV.6. Risba: Prerez objekta – prepletanje prostorov
- IV.7. Fotografija: Betonski silos
- IV.8. Fotografija: Dvorana
- IV.9. Fotografija: Dvorana
- IV.10. Fotografija: Notranjščina
- IV.11. Fotografija: Viseče stopnišče
- IV.12. Fotografija: Stopnišče skozi vse etaže na zahodnem delu stavbe
- IV.13. 3D model: Pogled na skeletno zasnovo Klasirnice - notranjščina
- IV.14. Arhitekturna dokumentacija: tlorisi osnovnih etaž in značilna prereza
- IV.16. 3D model: Sekvence fasadne členitve Klasirnice – tridimenzionalni model
- IV.17. 3D model: Prostorske sekvence modela notranjščine Klasirnice
- IV.18. Tabela: Okvirni pregled kvadratur po posameznih prostorih Klasirnice

9. Popisovalec

Ime in priimek: Rok Poles
Naslov: Goriška 13, 3320 Velenje
Elektronska pošta: rok.poles@vegrad.si
Datum obiska na terenu in datum zaključka popisa: 30. junij 2005

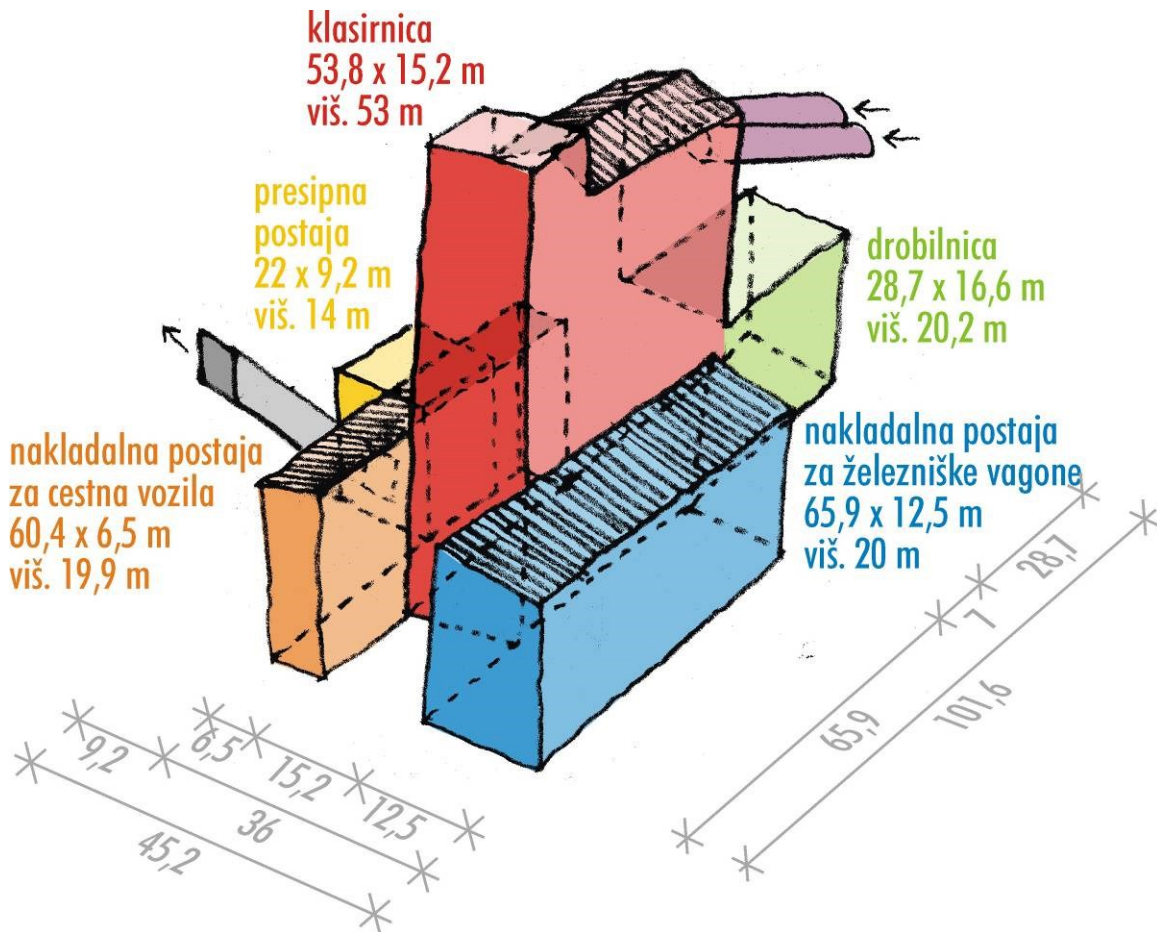
² Informator Vilko Krajnc, gl. op. 1.

Priloge evidenčnega lista IV – Stavbno-konstruktivske značilnosti

Priloga IV.1. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Sestav klasirnice in gabariti

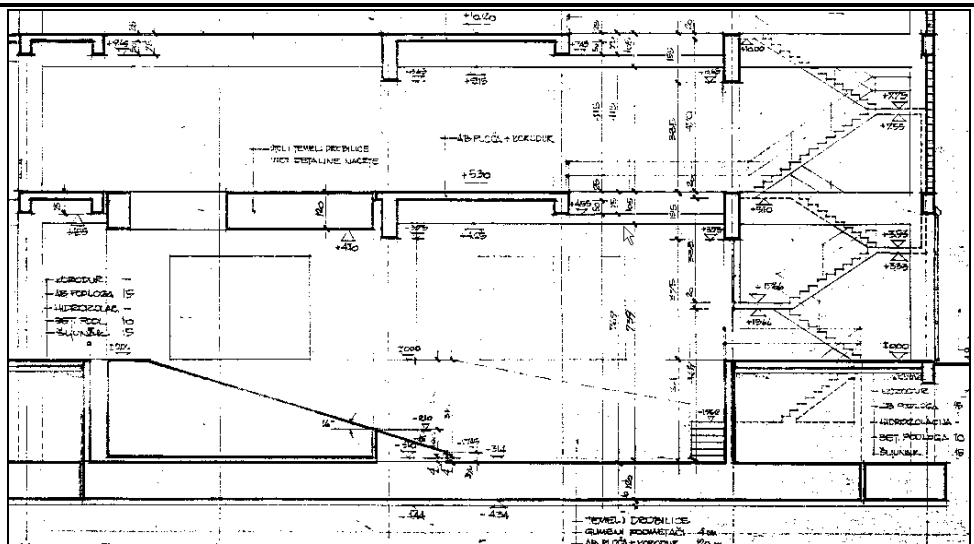
Risba Rok Poles, vsebina po Seher: 1995.

Priloga IV.2. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Del risbe prereza na originalnih risbah projekta izvedenih del za Klasirnico Pesje

Prerez med osema D in E1

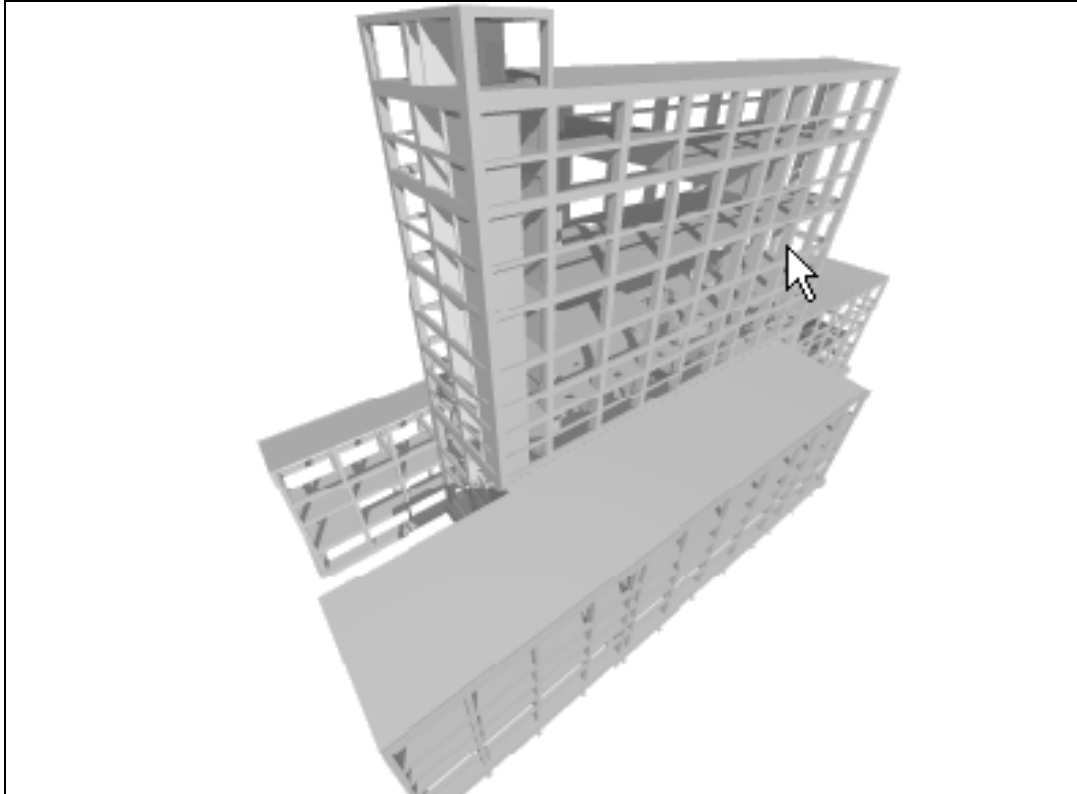

Ker je velikost lista v merilu 1:100 134 x 61 cm in so kopije slabe, je bilo potrebno načrte za reprodukcijo prerisati.

Priloga IV.3. Stavbno-konstruksijske značilnosti:

Sestav Klasirnice

Grafično obdelan fotorederiran tridimenzionalni model stavbe: Rok Poles

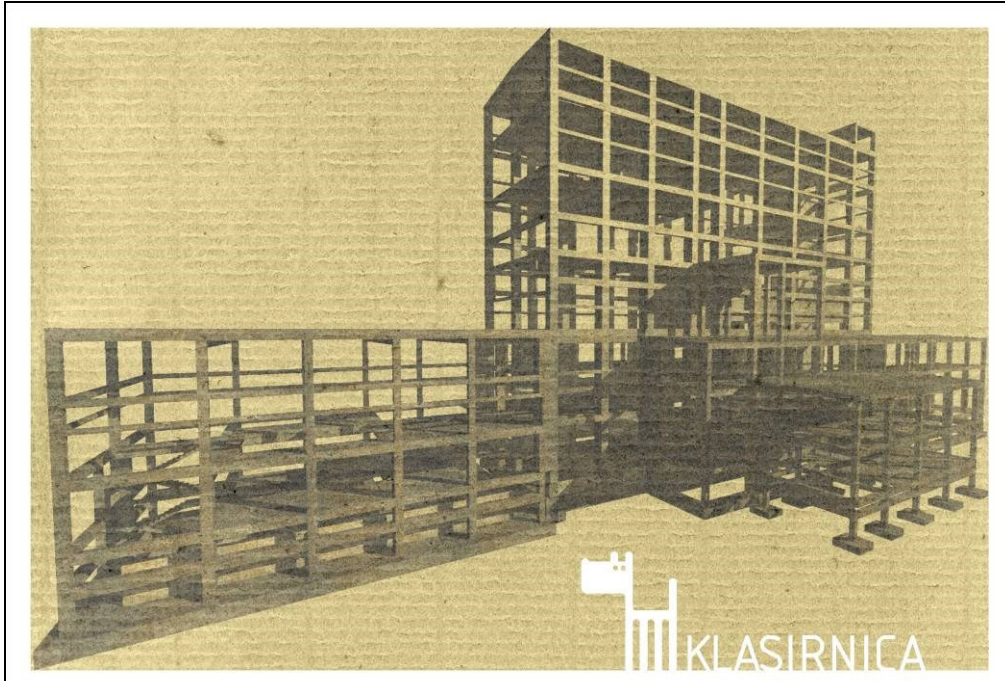

Sklop elementov klasirnice: klasirnica (najvišja), nižja drobilnica desno, spredaj stavba za natovarjanje lignita v železniške vagone, zadaj stavba za natovarjanje kamionov.

Priloga IV.4. Stavbno-konstruksijske značilnosti:

Pogled na skeletno zasnovo Klasirnice s severovzhoda

Grafično obdelan fotorederiran tridimenzionalni model stavbe: Rok Poles

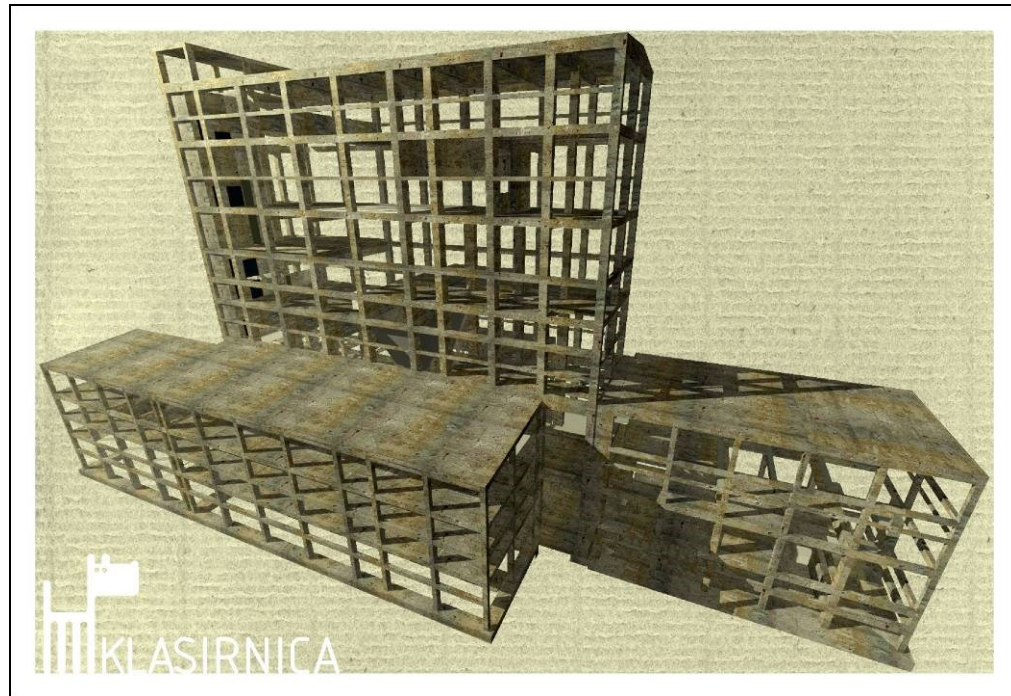

Priloga IV.5. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Pogled na skeletno zasnovo Klasirnice z jugovzhoda.

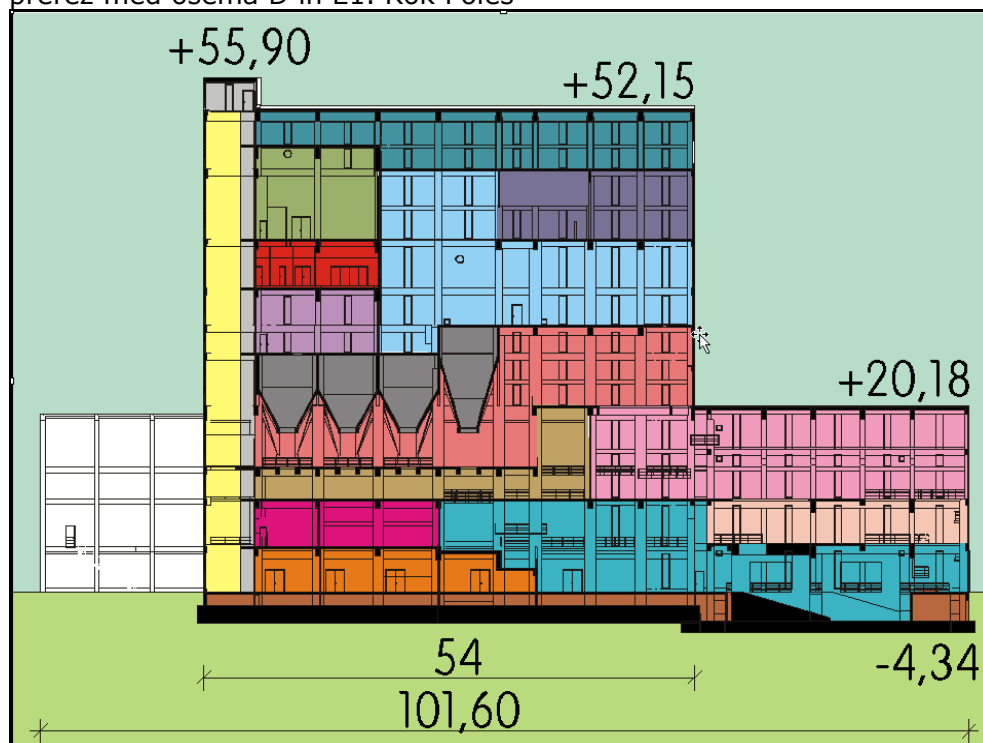
Grafično obdelan fotorederiran tridimenzionalni model stavbe: Rok Poles

Priloga IV.6. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Prez objekta – prepletanje prostorov

Barvan shematiziran prerez. Povzeto po: Projekt izvedenega stanja objekta, list Vzdolžni prerez med osema D in E1. Rok Poles

Klasirnica Pesje je stavba z zapleteno notranjo strukturo, prepletom različno visokih, prežemajočih se prostorov, medetaž, bunkerjev in stopnišč.

Priloga IV.7. Stavbno-konstruksijske značilnosti:

Betonski silos

Foto: Rok Poles, jesen 2004.

Priloga IV.8. Stavbno-konstruksijske značilnosti:

Dvorana

Foto: Rok Poles, jesen 2004.

Priloga IV.9. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Dvorana

Foto: Rok Poles, jesen 2004.

Priloga IV.10. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Notranjščina

Foto: Rok Poles, jesen 2004.

Priloga IV.11. Stavbno-konstruksijske značilnosti:

Viseče stopnišče

Foto: Rok Poles, jesen 2004.

Viseče stopnišče: gradbeno - konstrukcijski detaj, redok v 'običajnem' okolju.

Priloga IV.12. Stavbno-konstruksijske značilnosti:

Stopnišče skozi vse etaže na zahodnem delu stavbe

Foto: Rok Poles, jesen 2004.

Priloga IV.13. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Pogled na skeletno zasnovu Klasirnica - notranjščina

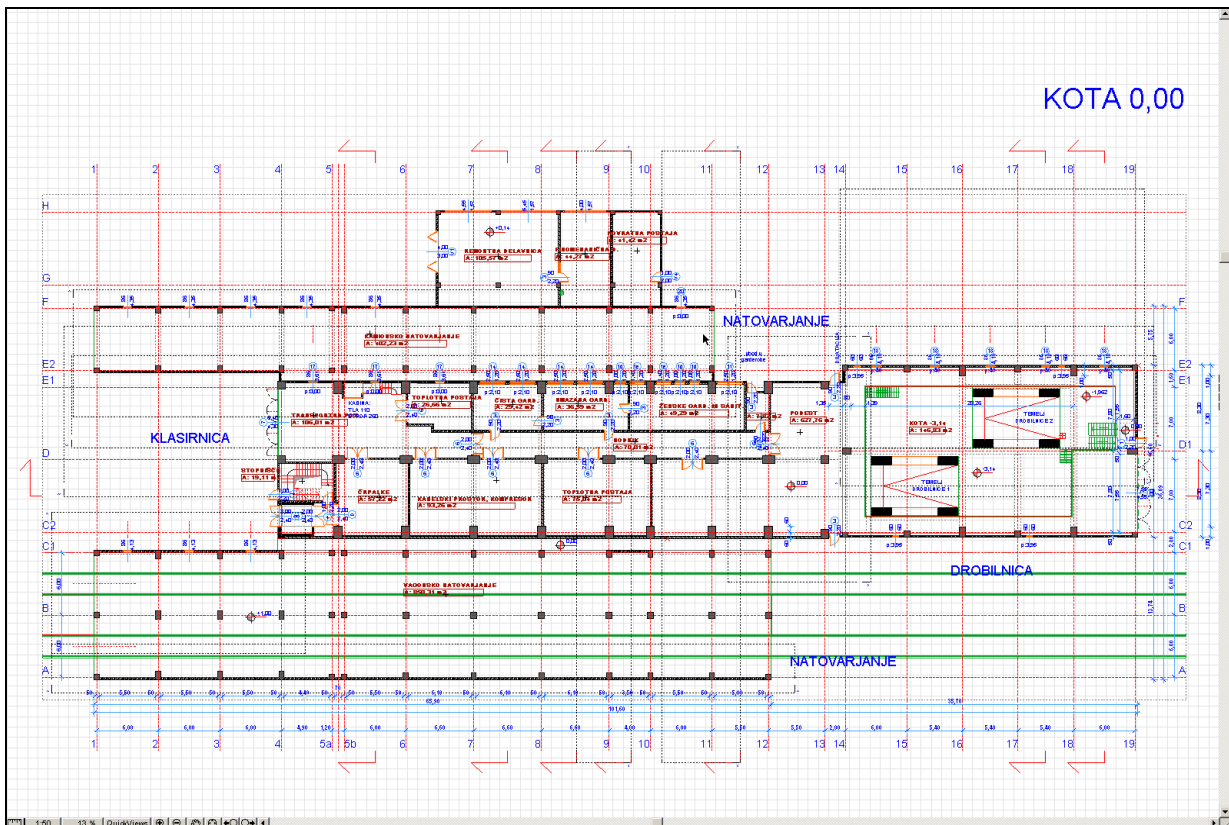
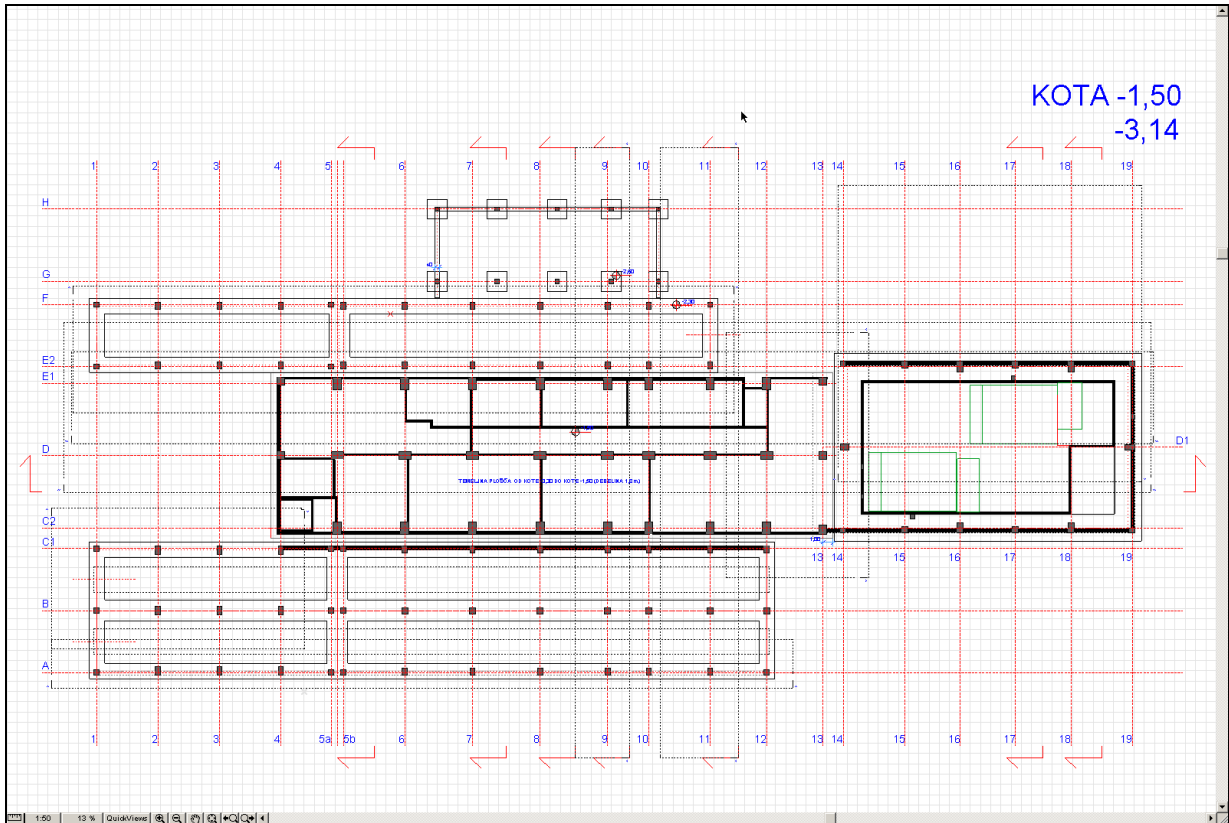
Grafično obdelan fotorederiran tridimenzionalni model stavbe: Rok Poles

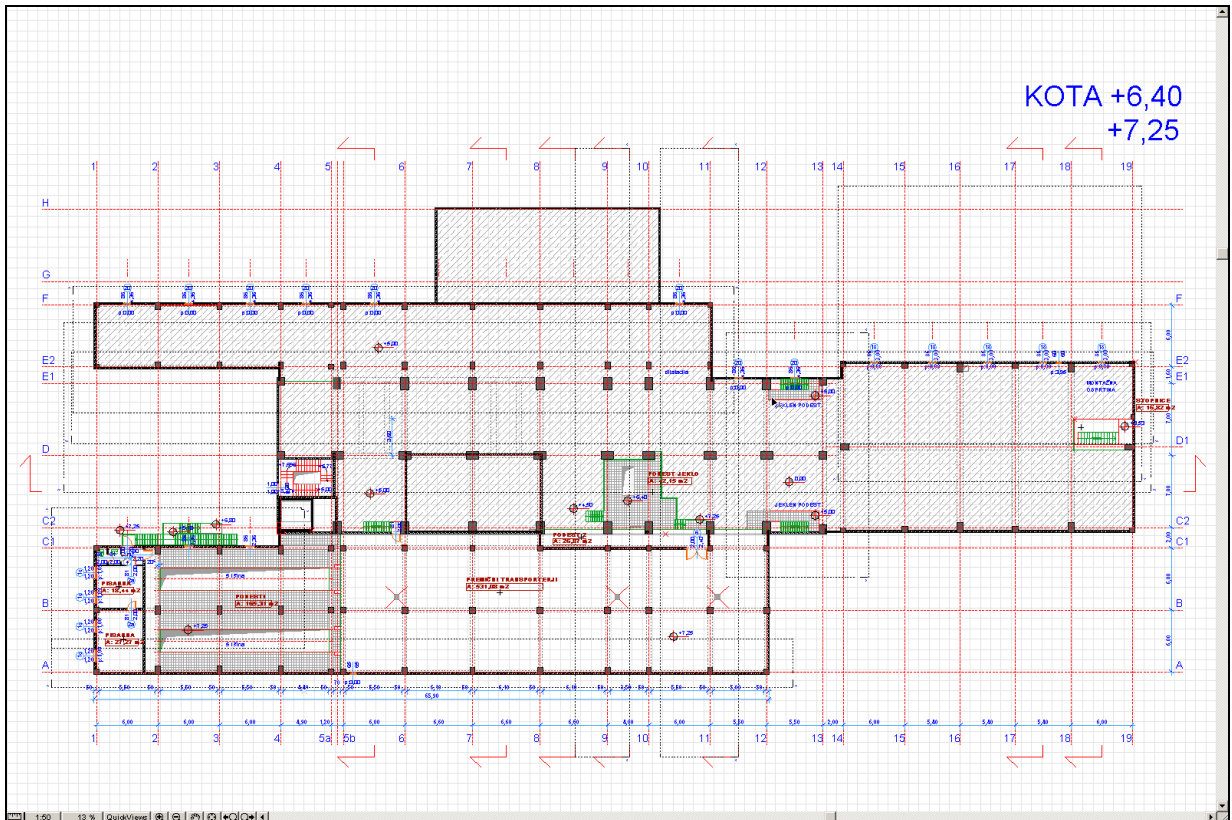
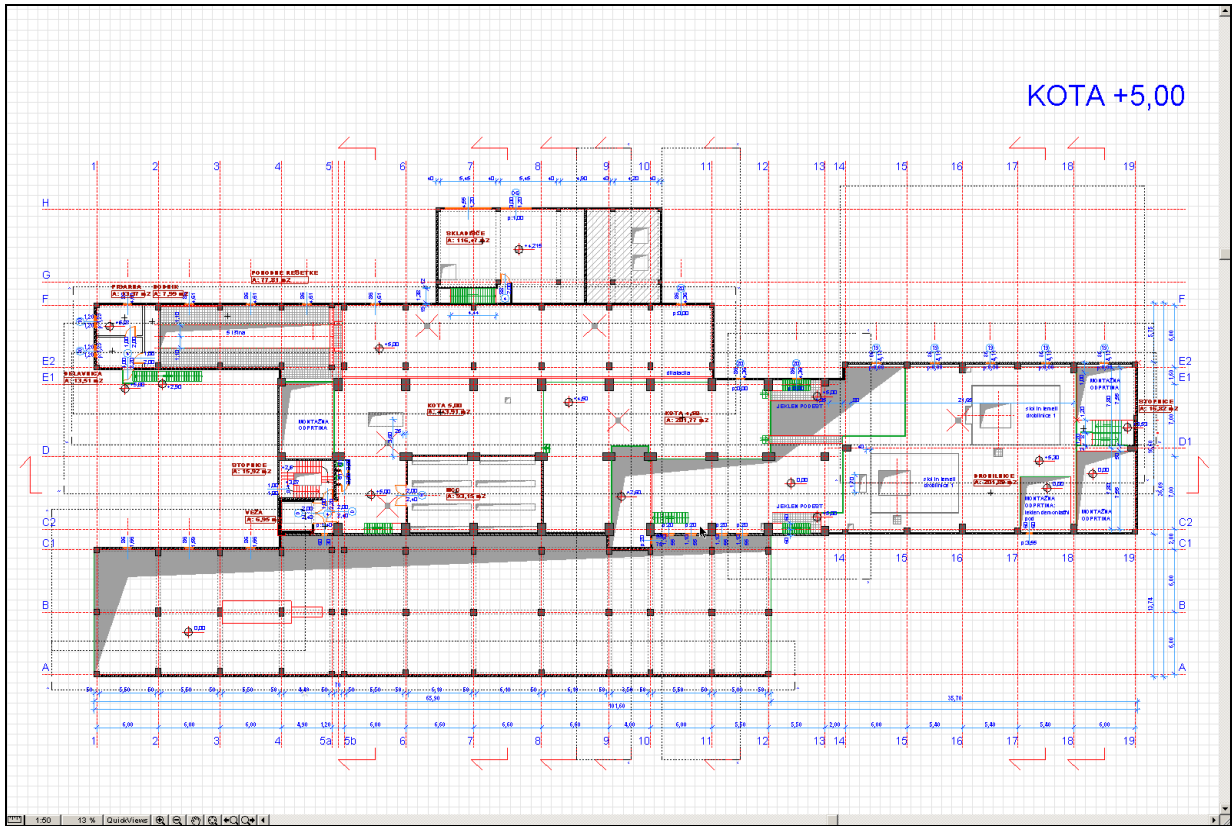
Priloga IV.14. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Arhitekturna dokumentacija: tlorisi osnovnih etaž in značilna prereza

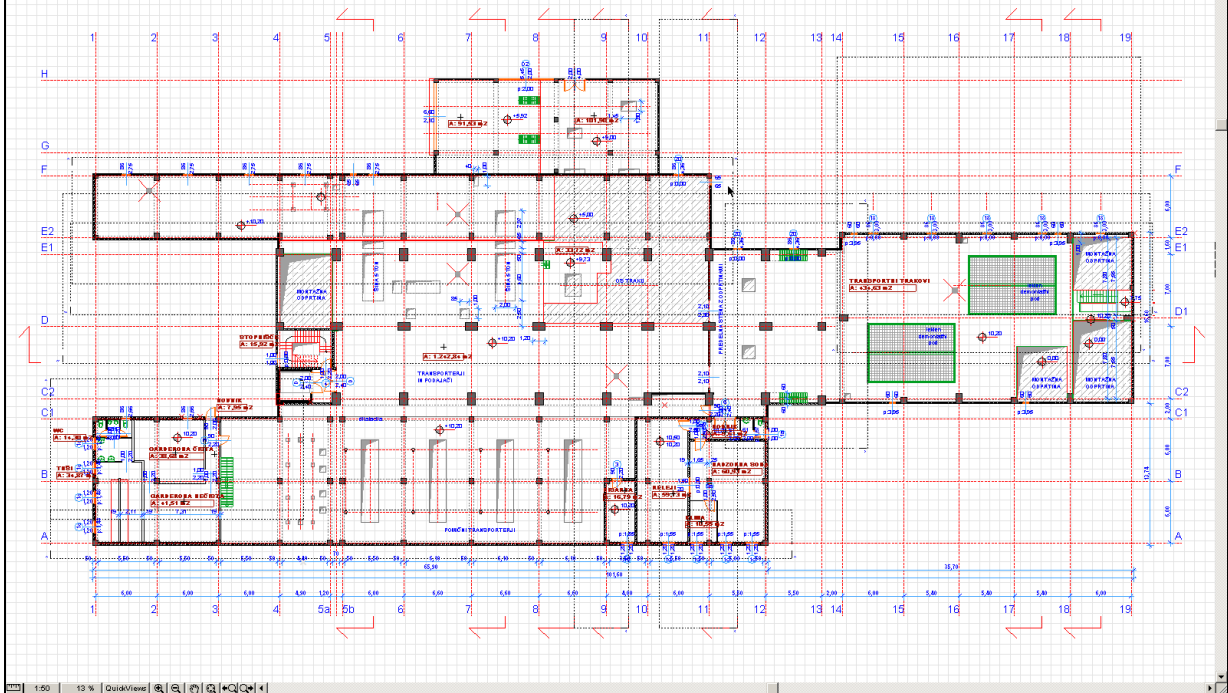
Prerisi dokumentacije Risbe Rok Poles

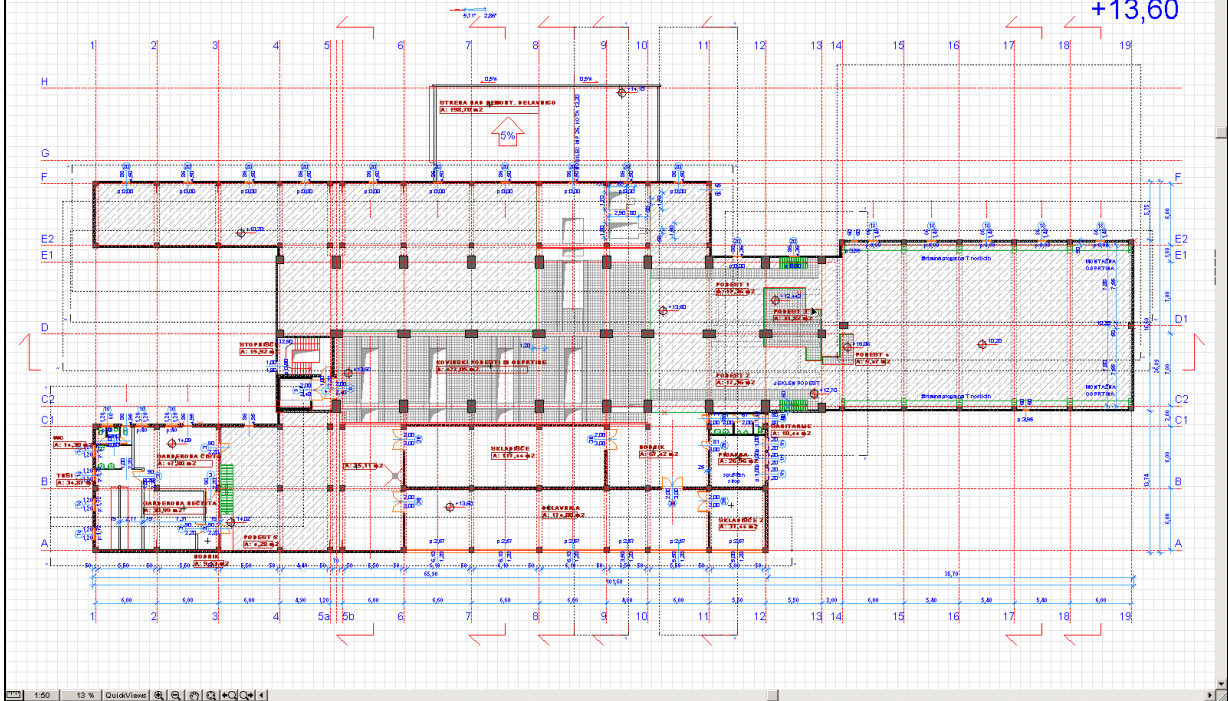

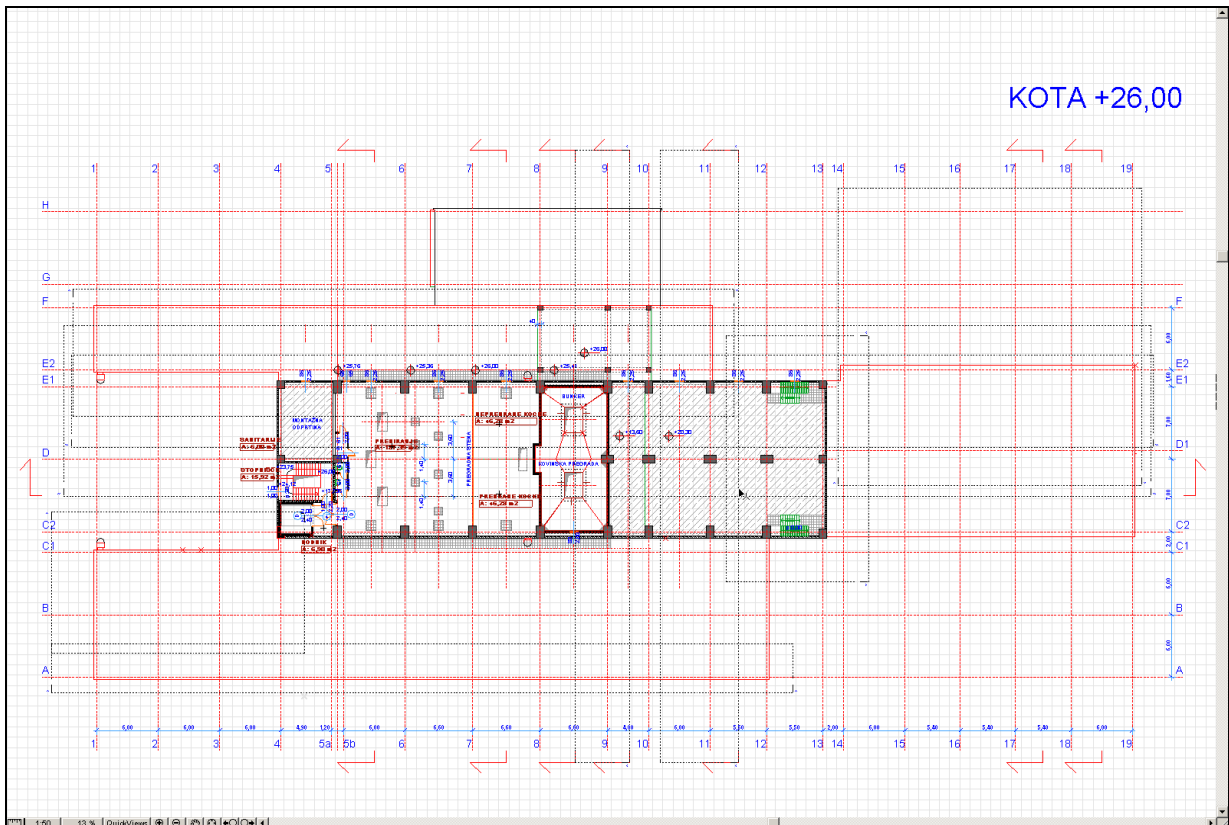
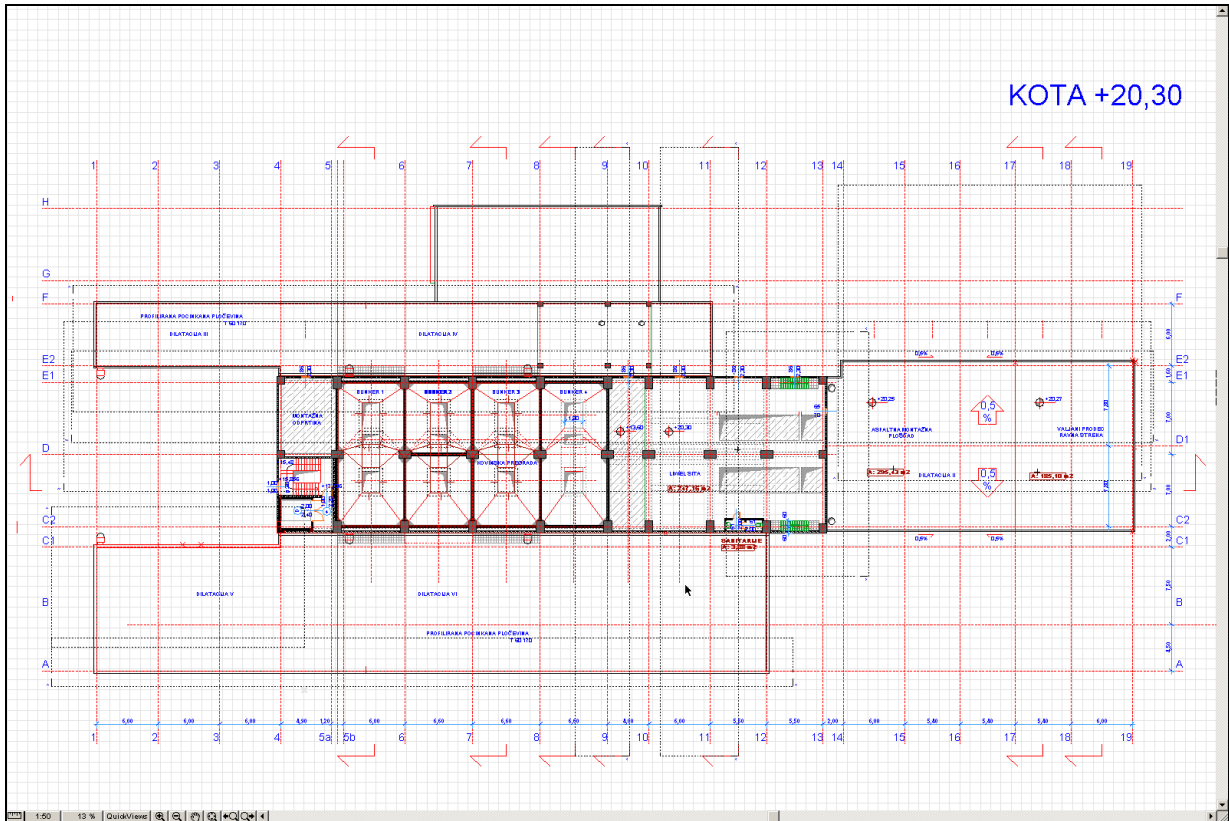

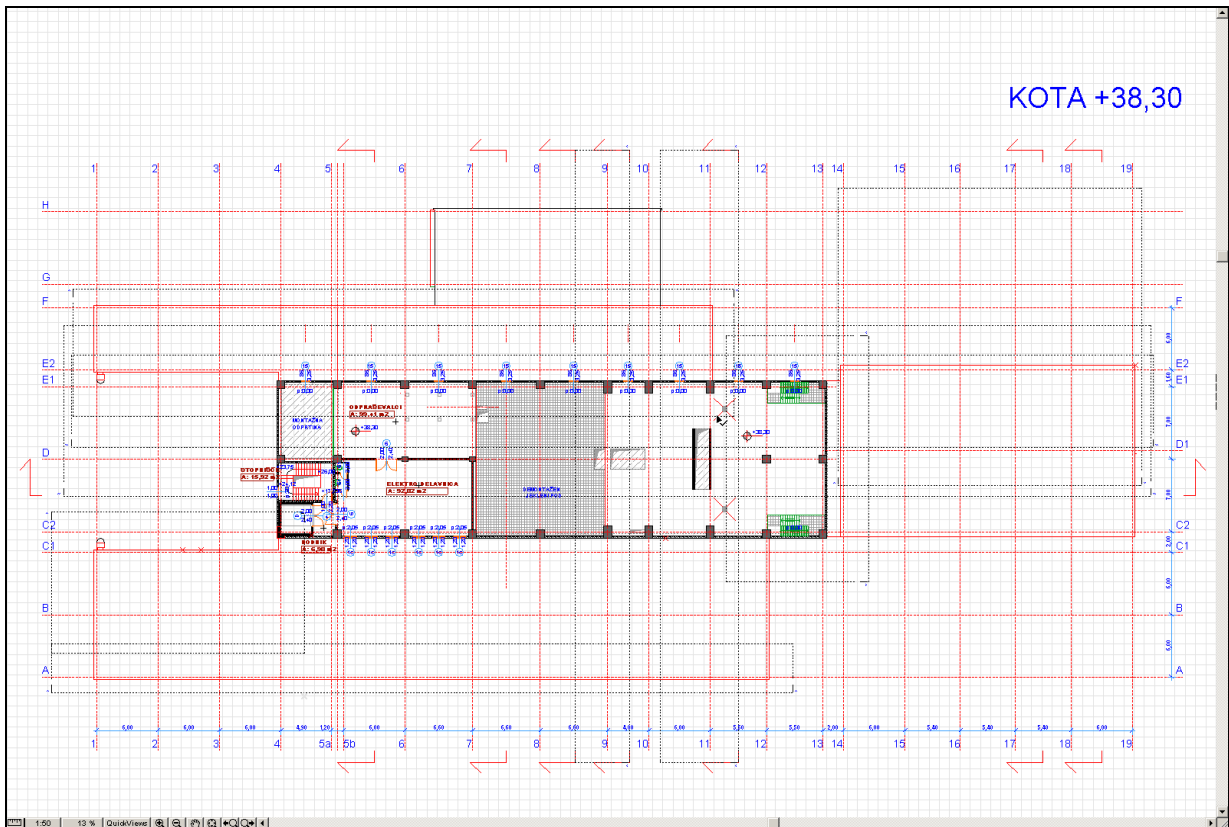
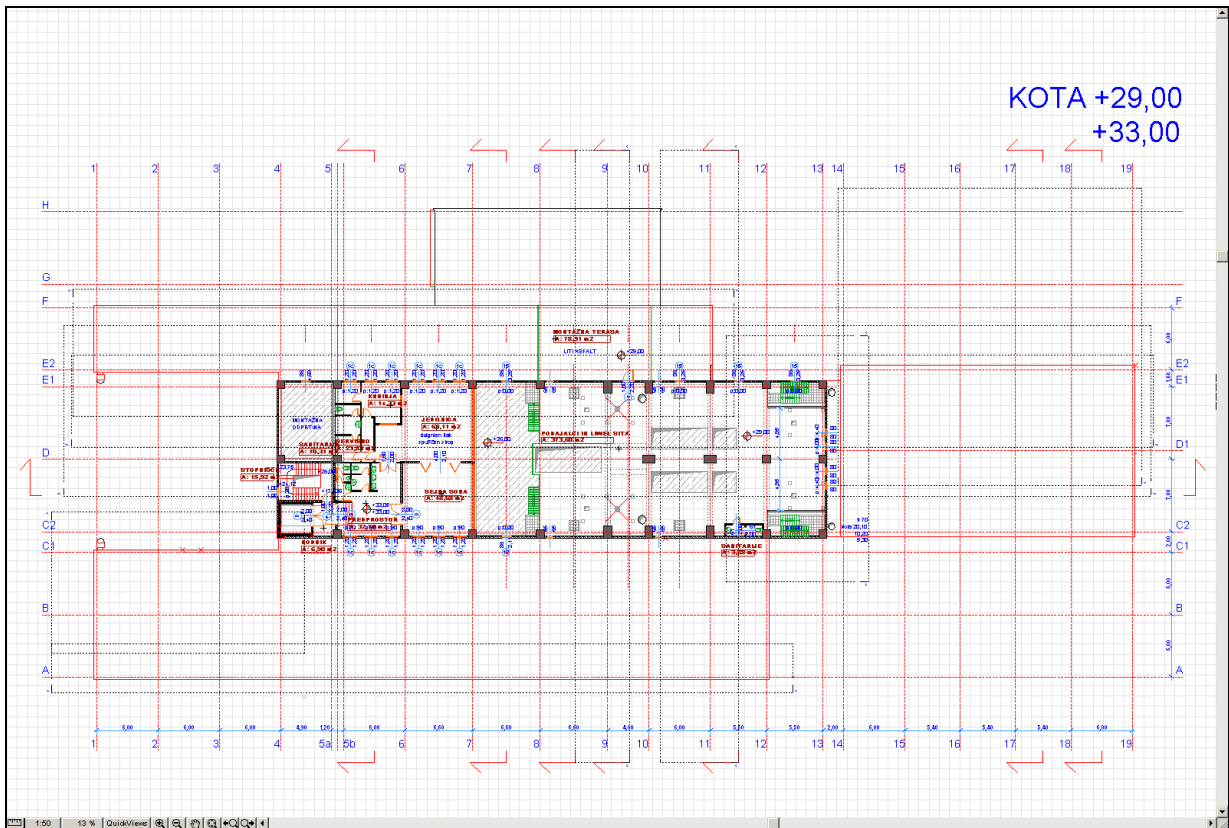
KOTA +10,20

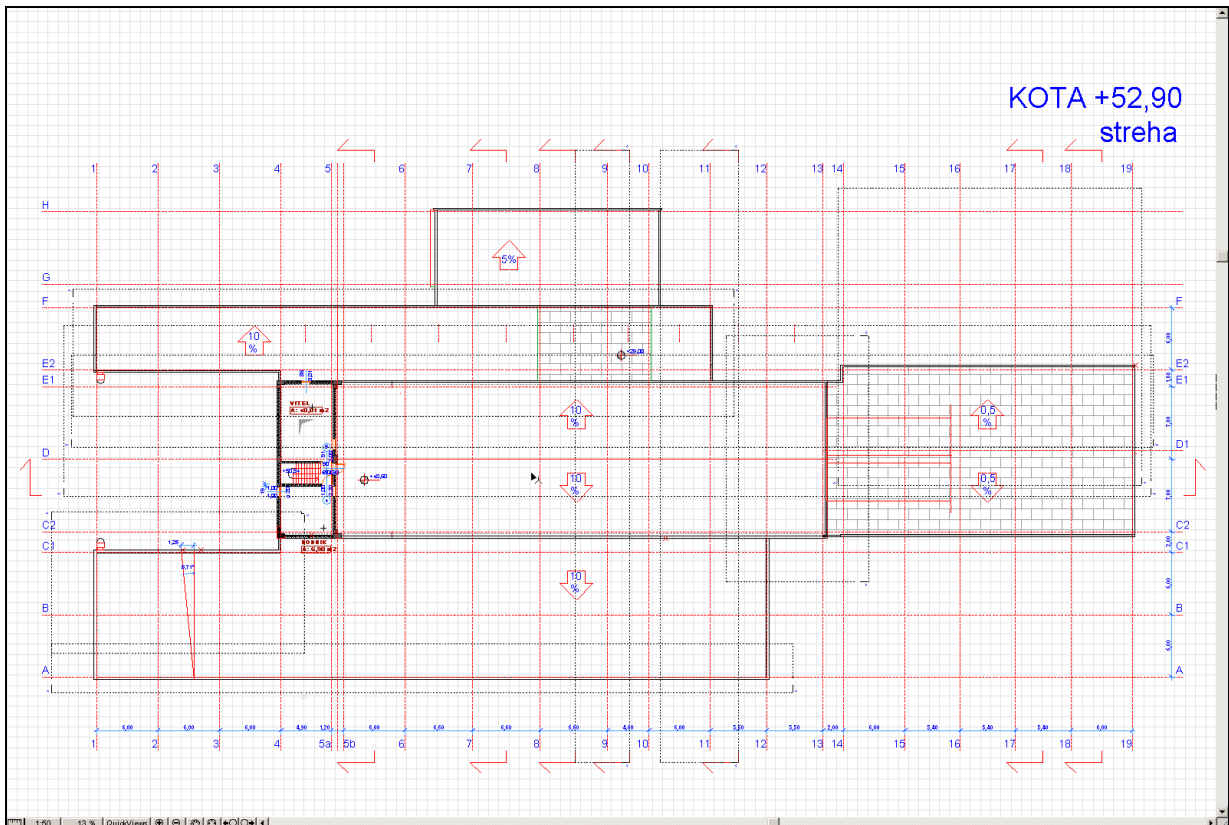
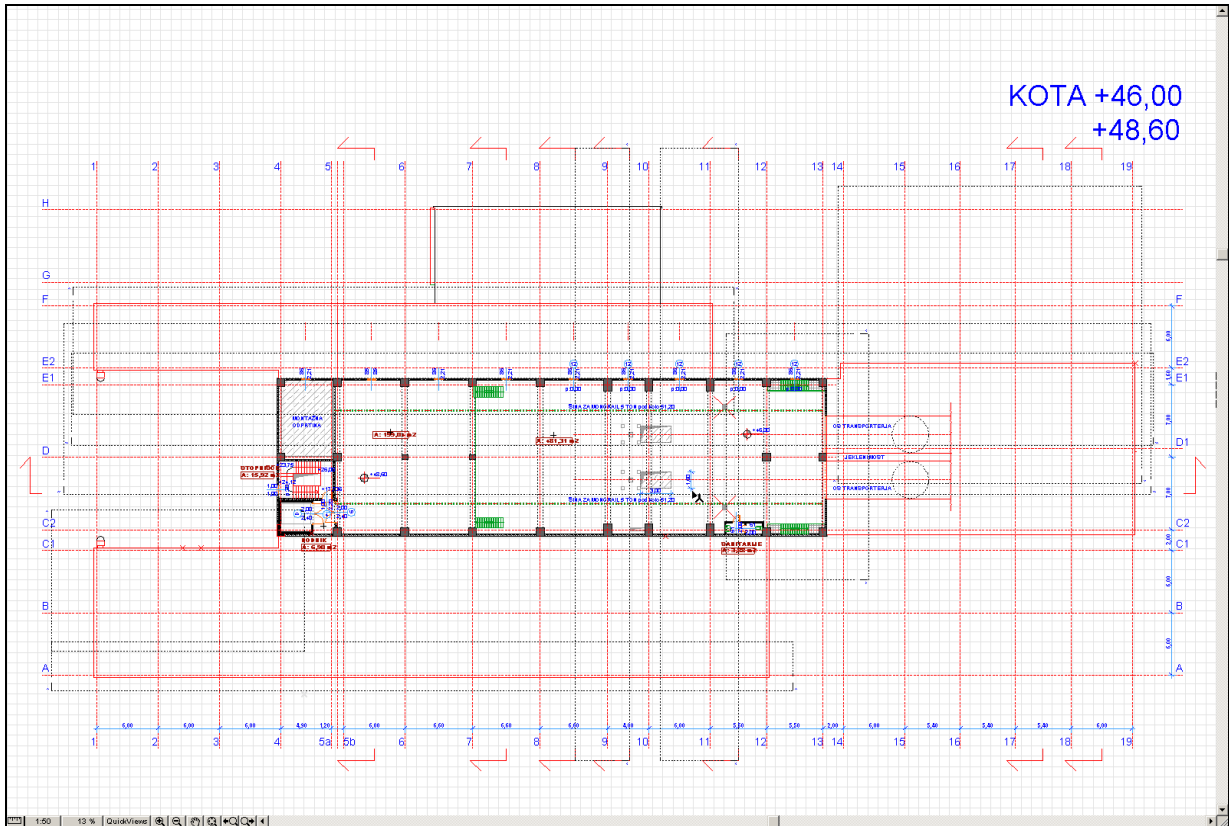
KOTA +12,443
+13,60

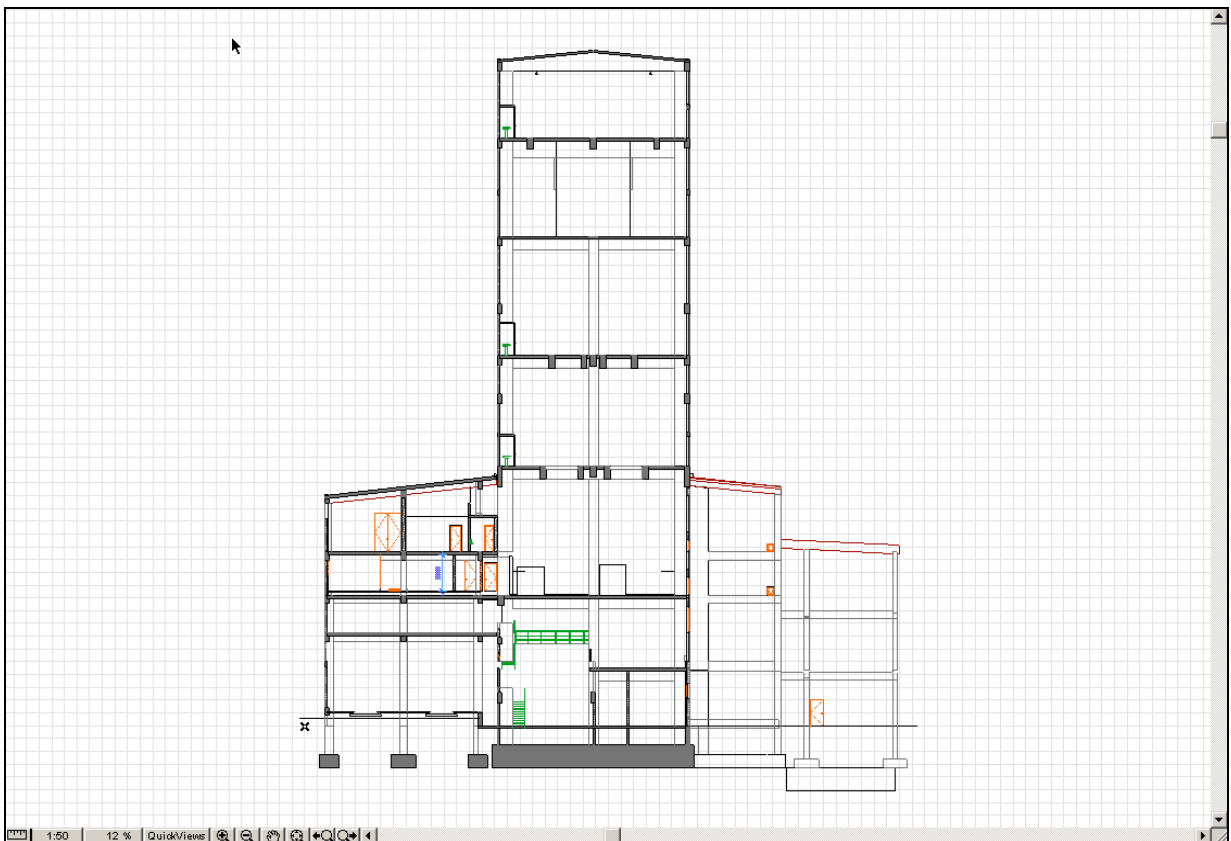
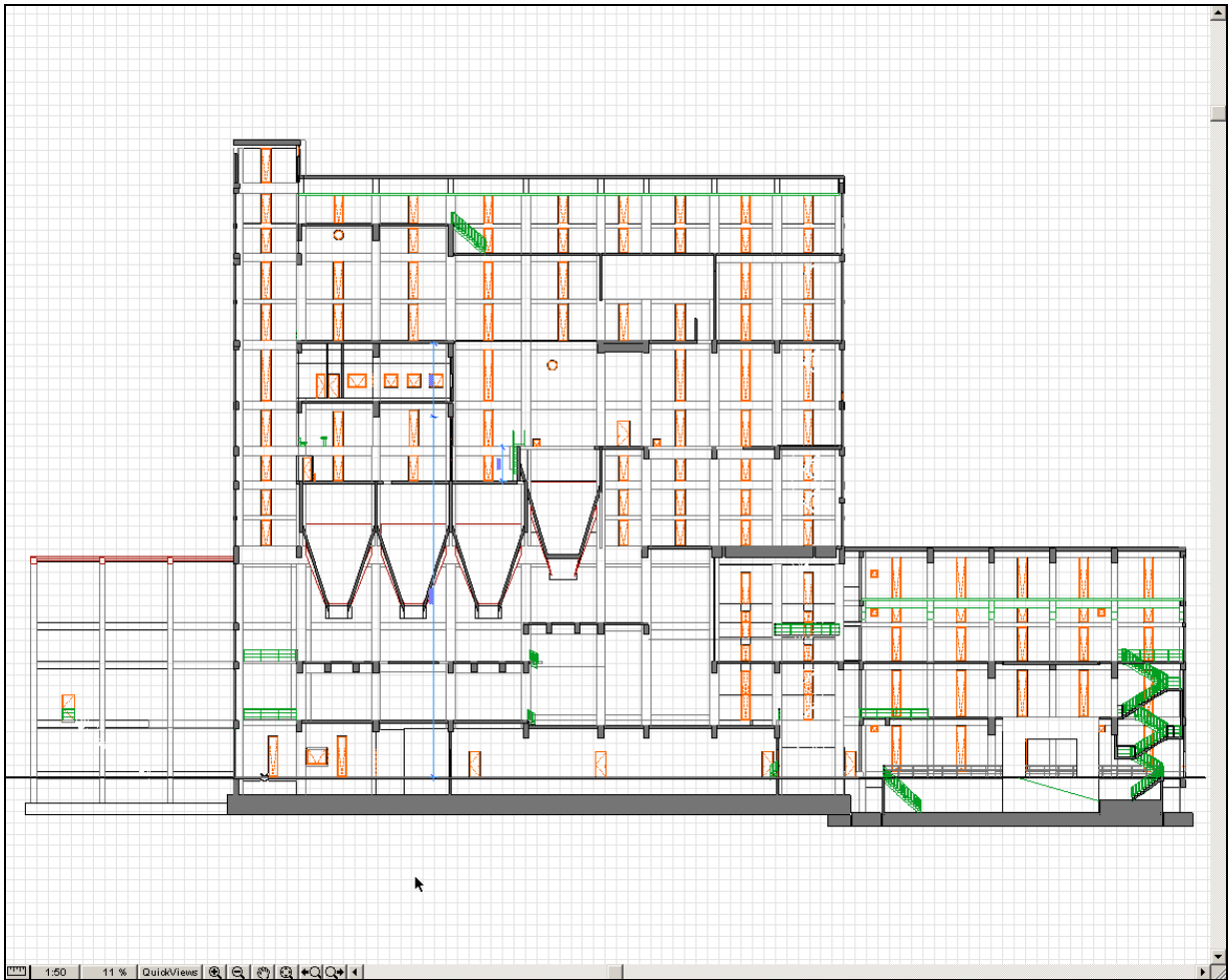

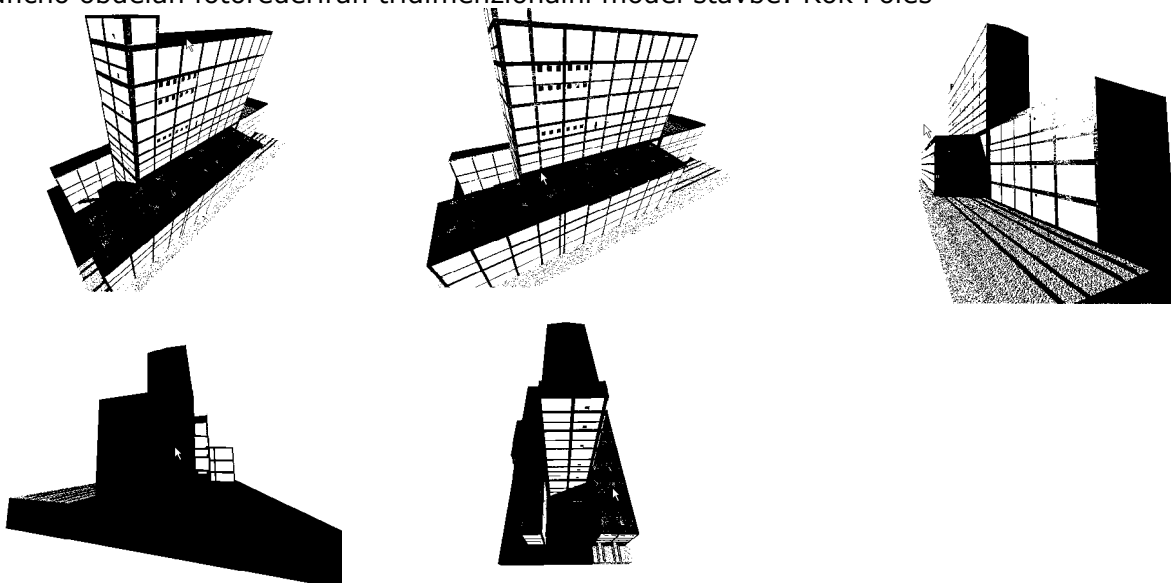

Priloga III.15. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Sekvence fasadne členitve klasirnice – tridimenzionalni model

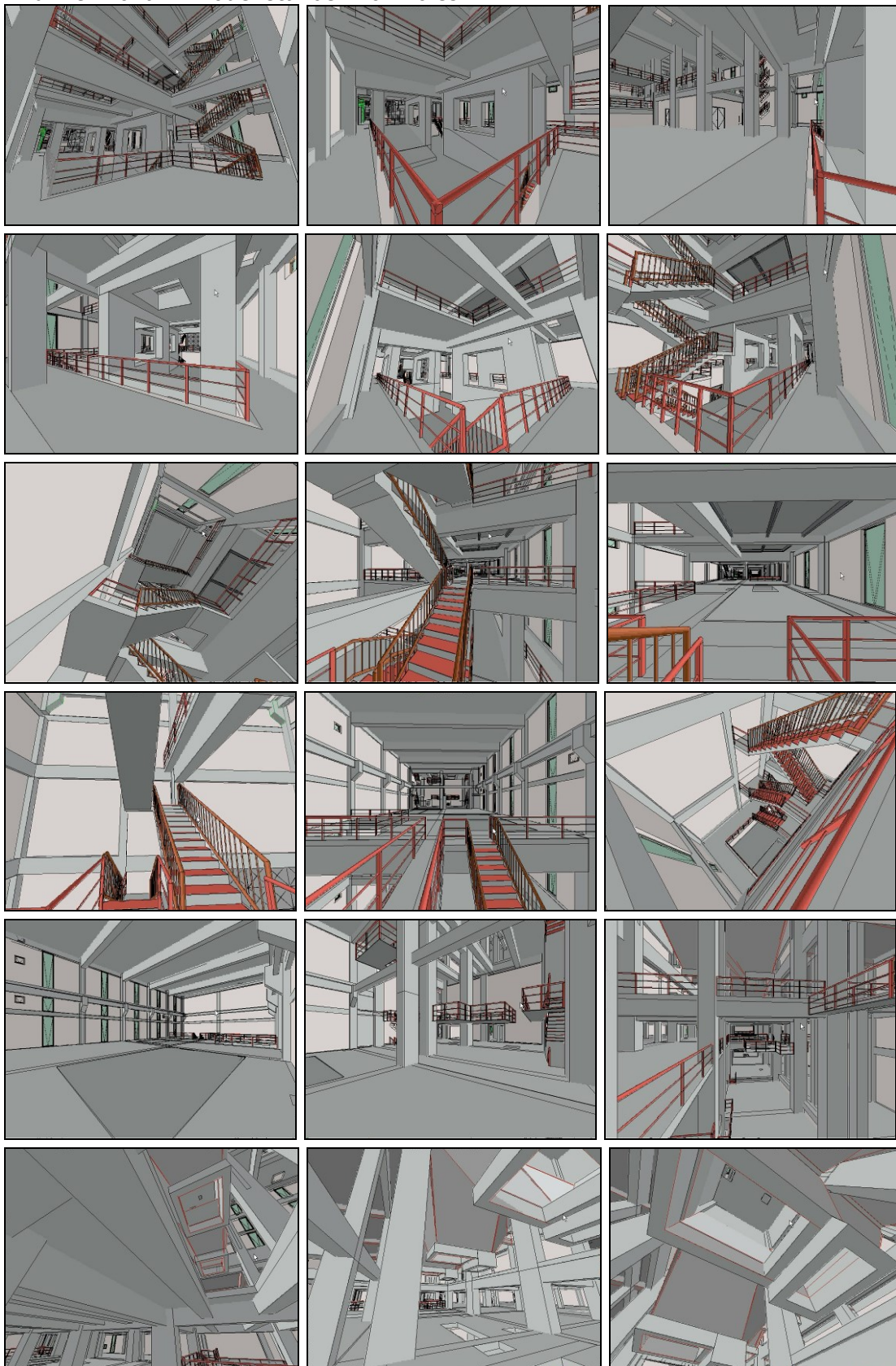
Grafično obdelan fotorederiran tridimenzionalni model stavbe: Rok Poles

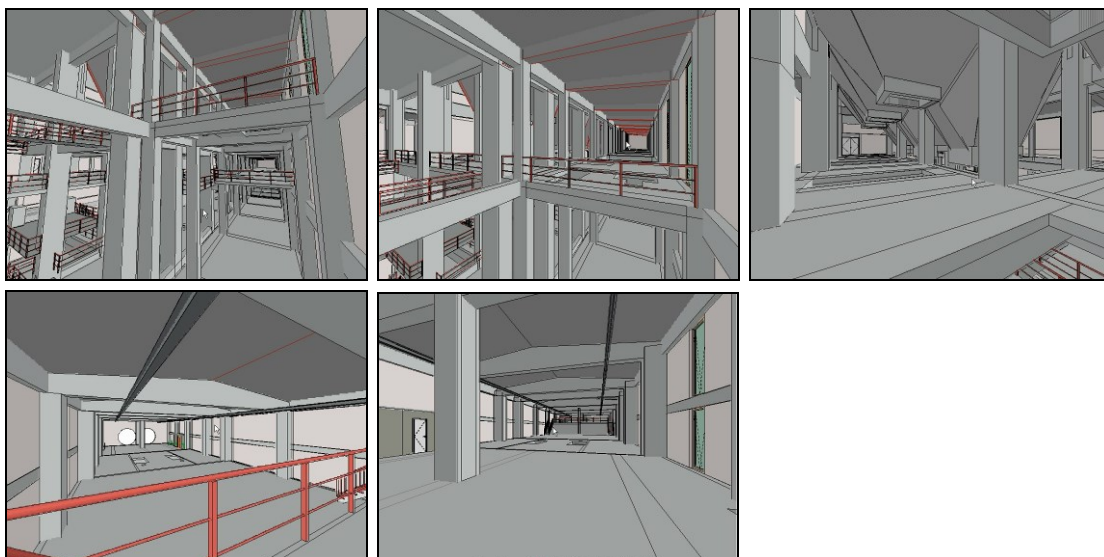
Priloga III.16. Stavbno-konstruksijske značilnosti:

Prostorske sekvence modela notranjštine lasirnice.

Tridimenzionalni model stavbe: Rok Poles

Priloga III.17. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Okvirni pregled kvadraturnosti po posameznih prostorih klasirnice

Rok Poles

	SKUPAJ
KOTA 0,00	2850,12
stopnišče	19,11
vagonsko natovarjanje	850,31
črpalke	57,22
kabelski prostor, kompresor	93,26
toplotna postaja	75,04
podest	627,76
kota -3,14	146,83
vetrolov	7,82
hodnik	70,01
ženske garderobe in sanitarije	49,29
umazana garderoba	36,59
čista garderoba	29,42
toplotna postaja	26,66
transportna pot	106,01
kamionsko natovarjanje	402,23
remontna delavnica	105,57
finomenahnična delavnica	105,57
povratna postaja	41,42
KOTA +2,60	43,36
kabina	6,78
transporter	36,58
KOTA +5,00	1209,56
stopnice	15,92
veža	6,95
MCC	93,15

podest	443,91
podest	201,77
drobilnice	201,89
stopnice	16,82
delavnica	13,51
pisarna	13,37
hodnik	7,99
pohodne rešetke	77,81
skladišče	116,47

KOTA +6,40, +7,25	827,94
-------------------	--------

pisarna	18,44
pisarna	27,27
podesti	165,31
premični transporterji	531,08
podest jeklo	42,15
podest 2	26,87
stopnice	16,82

KOTA +10,20	2215,46
-------------	---------

stopnišče	15,92
hodnik	7,95
garderoba čista	38,68
garderoba nečista	41,51
wc	14,3
tuši	34,87
transporterji in podajači	1242,8
pisarna	16,79
releji	59,73
klima	10,55
nadzorna soba	60,93
hodnik	9,61
transportni trakovi	434,63
podest	33,72
prostor 1	91,53
porstor 2	101,9

KOTA +12,443, +16,60	1085,25
----------------------	---------

stopnišče	15,92
wc	14,3
tuši	34,87
garderoba čista	47,8
garderoba nečista	30,99
hodnik	9,53
podest 1	17,36
podest 2	17,36
podest 3	31,82
podest 4	5,47

podest 5	4,28
hodnik	67,42
kovinski podesti	427,05
skladišče	117,44
delavnica	174,8
skladišče 2	31,44
pisarna	26,96
sanitarije	10,44

KOTA +20,30	251,04
-------------	--------

liwel sita	247,16
sanitarije	3,88

KOTA +26,00	308,77
-------------	--------

stopnišče	15,92
sanitarije	6
hodnik	6,9
prebiranje	187,39
prebrane kocke	46,28
neprebrane kocke	46,28

KOTA + 29,00, +33,00	593,29
----------------------	--------

stopnišče	15,9
hodnik	6,9
sanitarije	10,31
servisno	23,83
predprostor	32,75
sejna soba	48,68
jedilnica	63,11
kuhinja	14,33
sanitarije	3,88
podajalci in liwel sita	373,6

KOTA +38,30	214,25
-------------	--------

stopnišče	15,92
hodnik	6,9
elektro delavnica	92,02
odpraševalci	99,41

KOTA +46,00, +48,60	707,05
---------------------	--------

stopnišče	15,92
hodnik	6,9
prostor 1	199,04
prostor 2	481,31
sanitarije	3,88

KOTA +52,90	45,04
-------------	-------

stopnišče	10,49
-----------	-------

prostor 1	24,54
vitel	10,01

SKUPAJ NOTRANJE POVRŠINE	10351,13
--------------------------	----------

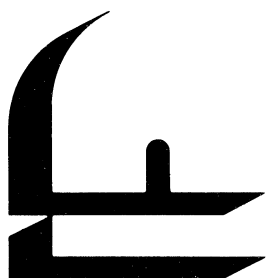
STREHE	2879,7
--------	--------

vagonsko nakladanje	874,34
kamionsko nakladanje	411,78
aneks severno	200,47
osrednja stavba	726,58
nad komunikacijami	89,56
ploščad severna fasada	80,47
ravna streha	496,5

RAZNI PODESTI, MREŽE ... skupaj ok. 11.000.00

Priloga III.18. Stavbno-konstruktivske značilnosti:

Znaka REK (Rudarsko elektroenergetski kombinat) in RLV (Rudnik lignita Velenje), ki sta bila izhodišče za fasadno grafiko na klasirnici

**Rudarsko
elektroenergetski
kombinat
Velenje**

Rudnik lignita Velenje

Znak se pojavi na jugovzgodnem vogalu klasirnice.

Evidenčni list V: Tehnološke in tehnične značilnosti

1. Razvojne značilnosti tehnologije obravnavane proizvodnje

Klasirnica v Pesju je tretja klasirnica Premogovnika v Velenju. Tri klasirnice so bile del treh ločenih industrijskih kompleksov. Prva klasirnica je delovala v sklopu objektov na jašku Škale, t.i. »Starem šahtu«. Druga klasirnica je delovala v sklopu jaška Preloge. Obe stari klasirnici sta odstranjeni. Tretja klasirnica je delovala v sklopu jaška Nove Preloge in je osrednji predmet obravnave v elaboratu.

RAZVOJ KLASIRNIC NA OBMOČJU ŠALEŠKE DOLINE

(Značilnosti industrijskega tehnološkega procesa, generalne stopnje razvoja)

1. PRED IZGRADNJO JAME ŠKALE

Pred in med izgradnjo jame Škale je prevoz lignita potekal z vozovi – leta 1888 je menda dnevno peljalo skozi Celje veliko število voz, naloženih s šaleškim lignitom (Deutsche Wacht, 1. 11. 1888, po: Seher, 1995: 109).

2. KLASIRNICA JAME ŠKALE

Sočasno z globljenjem izvažalnega jaška jame Škale, imenovanega jašek cesarja Franca Jožefa, so začeli leta 1888 tudi z gradnjo železniške nakladalne postaje ob jašku, kar je dejansko pomenilo začetek gradnje železniške proge Celje – Velenje. Šele izgradnja te proge leta 1891 je toliko znižala transportne stroške, da je postal sprejemljiv prevoz velenjskega premoga v bolj oddaljene kraje. (Seher, 1995: 78, 109).

Še v času stare Jugoslavije in nemške okupacije so lignit ročno nakladali v vozičke na pridobivalnih deloviščih in ga izvažali z vozički skozi jašek Škale. Leta 1936 so imeli v jami 109 lesenih vozičkov in 178 vozičkov z železnimi zaboji. Iz lignita so na separaciji najprej ročno izločili jalovino: kamenje, les in železo ter ksilit, ki so ga prodajali posebej. Tako očiščen premog so v klasirnici – nakladalnem skladišču zahodno od jaška – spuščali preko sit in ga tako razvrstili po velikosti zrn v različne prodajne vrste. Trietažna stavba klasirnice je bila zgrajena kot leseno predalčje s polnili iz opeke, dolga 110 in široka 7,7 m. Pokrita je bila s strešno lepenko. 24 bunkerjev v njej se je praznilo na obe strani – iz njih so lignit nakladali v železniške vagone. Klasirnica je bila z industrijskim tirom povezana z železniško progo Celje – Velenje – Dravograd. V prvi klasirnici torej niso z drobljenjem spreminjali razmerja med posameznimi prodajnimi vrstami lignita. Le z zamenjavo sit, ki so imela enkrat večje, drugič manjše odprtine, so vplivali na velikost zrn nekaterih prodajnih vrst. Sploh so si v premogovniku prizadevali pridobiti čimveč debelih vrst lignita, za kar so delavce tudi posebej nagrajevali. Ob tem so odkopavali najboljše dele lignitnega sloja in debelejšje vrste premoga nakladali z rokami ter že pri tem izločili večje kose jalovine – tako je bila prva separacija že kar v jami. Škalska separacija je delovala, dokler leta 1958 niso prenehali izvažati lignit skozi jašek Škale (Seher, 1995: 121, 127, 232, 234, 235).

3. KLASIRNICA JAME PRELOGE

Med letoma 1968 in 1989 so lignit dvigali skozi jašek Preloge z izvažalnim strojem Dominion in skipovimi posodami. Ročno nakladanje lignita v vozičke je nadomestilo nakladanje na stresalke, kasneje pa so enoverižni ali dvoverižni jekleni grebljasti prenosniki (transporterji) lignit dvigali na gumijaste prevažalne trakove. Lignit je tekel skozi močno drobilno postajo v jami na koti +35 z zmogljivostjo 1000 t/h v podzemni zbirni bunker ob izvažalnem jašku Preloge. Leta 1969 so bile zmogljivosti izvažalne naprave presežene in so jih povečali z izvažalnim nadkopom Pesje (Seher, 1995: 121, 139).

Na Prelogah so najprej zgradili začasno klasirnico, kjer so lignit pripravljali za prodajo. Stavbo so kasneje predelali v pisarne in delavnice. Druga klasirnica je bila zgrajena v letih 1955, 1956. Merila je 41,1 x 15,1 m, v višino pa 29 m. Jeklen skelet je bil zapolnjen

z betonskimi votlaki. Streha je bila salonitna. Po 52 m dolgem mostu je v klasirnico gumijast trak dovažal lignit iz skipovih bunkerjev v stolpu nad izvažalnim jaškom. V klasirnici sta bili dve vibracijski rešetki z zmogljivostjo 500 t/h. Ročno so iz jamskega premoga izločali debelo jalovino, kovinske dele in les.

Ker je samo sejanje jamskega lignita dalo včasih manj zdroba, kot ga je potrebovala elektrarna, so morali del debelejših vrst premoga zdrobiti.

Železniške vagoni ob klasirnici so premikali s parnimi lokomotivami ter »ranžirno napravo« z brezkončno vrvjo. Delavci so napravi pravili »režirka«, delavcem, ki so delali z njo, pa »klipsarji. Na krožno jeklenico - »zajlo« - so dali »klips« in priklenili vagon: prazni vagoni so šli na tehtnico - »vago« - polni pa stran. Stehata je bilo potrebno najprej prazen vagon, nato so ga napolnili, potem se je stehal še poln.

Od klasirnice so lignit na deponijo ob Termoelektrarni v Šoštanju med l. 1956 in 1971 prevažali s 1450 m dolgo visečo žičnico z vozički. V osmih bunkerjih armiranobetonske nakladalne postaje za žičnico je bilo moč skladiščiti 1920 m³ lignita. Sem je lignit potoval na gumijastem traku po 119 m dolgem predalčnem poševnem mostu.

Žičnica je bila obešena na 11 predalčnih jeklenih stebrov, visokih okoli 11 m. Na mestu, kjer je žičnica prečkala cesto Velenje - Šoštanj, so nad cesto zgradili zaščitni armiranobetonski most. Zmogljivost žičnice je bila 220 t / h. Ob termoelektrarni je bila razkladalna postaja s pogonskim mehanizmom.

Do oktobra 1972, ko je skozi to klasirnico potoval ves pridobljeni lignit (ok. 13 000 t dnevno), je bila klasirnica dobro izkoriščena oz. celo preobremenjena. Z delovanjem nadkopa v Pesju pa se je obremenitev objekta zmanjševala. Leta 1989 je klasirnica na Prelogah prenehala delovati. Po komaj 24 letih uporabe so bili površinski objekti jaška Preloge uničeni (Seher, 1995: 163, 164, 413). Uprava klasirnice je bila v nekdanji stanovanjski hiši iz leta 1935, ki je merila 10 x 9 m, višine 9 m.

4. KLASIRNICA JAME NOVE PRELOGE = KLASIRNICA PESJE

Leta 1972 je pričel delovati izvažalni nadkop Pesje, po katerem so s pomočjo gumijastega prevažalnega traku lignit dvigali na površino. Njegovo ustje je na južnem krilu kadunje, na ozkem traku med Pako in železniško progo ob Pesju (Seher, 1995: 139). Nadkop je postopno prevzel izvažanje celotne količine lignita iz premogovnika. Ob ustju so zgradili strojnico prevažalnega traku, od nje proti zahodu pa poševni most do bunkerja z drobilnico lignita. V njej je bila drobilna naprava zmogljivosti 250 t/h. V drobilnici ob bunkerju so dali lignitu takšno zrnastost, da so ga lahko odpravljali dalje proti Termoelektrarni ali v klasirnico na Prelogah. Močna drobilna postaja je nadomestila podzemno postajo ob izvažalnem jašku Preloge. Obseg drobljenja je bil večji, ker je bil nabolj fino zdrobljeni zdrob najbolj iskana prodajna vrsta premoga, nekdanj pa so povpraševali predvsem po večjih kosih lignita.

2. Opis proizvodnih značilnosti kompleksa

APLIKACIJA TEHNOLOGIJE V OBRAVNAVANEM KOMPLEKSU

Industrijski kompleks klasirnice temelji na tehnologiji tekočega traku, ki prevažata lignit iz jame, skozi klasirnico in naprej proti termoelektrarni.

Prvi veliki tekoči trak (za žito) so postavili v Liverpoolu že leta 1868 (De Bono, 1978: 178). Seher (1995: 156) pripominja, »da je sedanje izvažanje lignita s prenosniki (transporterji) z gumijastimi trakovi dražje, kot je bilo pri navpičnem izvažanju s pomočjo stroja Dominion«.

Proces je bil avtomatiziran, računalniško nadzorovan in krmiljen. Korenine avtomatizacije v svetu segajo v leto 1946, ko jo je uvedla družba Ford (De Bono, 1978: 178).

V klasirnici je bilo uporabljeno sito Liwell, izdelek nemške tovarne Lehmann. Tovrstna sita delujejo na t.i. flip flow principu, ki ga je patentiral pred več kot 40 leti Hein Lehmann. Material vstopi v sito in drsi preko serije panelov v naklonu 30 stopinj. Elastični

poliuretanski opnasti paneli v situ se izmenično napenjajo in sproščajo tudi do 600 krat v minuti. V končni fazi napenjanja se paneli podaljšajo do 10 mm, zato se spremeni velikost odprtin sita: takrat se sprostijo drobc, ki so se zagostili, ter ločijo drobc, ki so se sprijeli. Na površini materiala v obdelavi doseže pospešek silo do 50 g, medtem ko so okvirji panelov obremenjeni le s silo 2-3 g. S takšnim delovanjem sita je preprečeno, da bi se začepilo ali delovalo v prazno.

Delavci pripovedujejo, da je bilo treba »ahtat« - če je bil bunker poln, bi lahko »zabilo« mreže na situ.

Delavci, ki so delali tako v klasirnici na Prelogah kot v klasirnici v Pesju, poudarjajo, da je klasirnica v Pesju višja, zato se je premog presipal na večji višini in se je bolj prašilo. »V Pesju je bilo več motorjev in trakov in več praha. V Prelogah je blo manj vzdrževanja, je manj crkovalo in je blo manj za delat«.

RELACIJE DO VZPOREDNIH SVETOVNIH DOGAJANJ NA ISTEM TEHNOLOŠKEM PODROČJU

Sita Liwell se širom po svetu uporabljajo za ločevanje frakcij na najrazličnejših področjih, kjer je zahtevno učinkovito sejanje materialov, ki so prašni, lepljivi ali abrazivni, kjer se zahteva ločevanje z natančnostjo do pol milimetra in neprekinjena hitra predelava: v rudnikih in premogovnikih, v kamnolomih, v predelavi žindre in pepela, komposta in drugih materialov.

Stavba in oprema klasirnice nista stari več kot četrt stoletja in nista opuščeni zaradi tehnološke zastarelosti ampak zaradi sprememb na trgu lignita.

V Sloveniji se pojavljajo klasirnice pri rudnikih (Rudnik svinca in topilnica Mežica, Rudnik živega srebra v Idriji), premogovnikih (Kočevje – dnevni kop rjavega premoga, Trbovlje, Zagorje – stara separacija zgorela 1908, Rečica - Laško) in v kamnolomih (Solkan – industrija apna, Liboje, Poljčane, Litija ...).

Na območju nekdanje Jugoslavije so imeli klasirnice mdr.: Rudnik lignita Kreka, Šikulje (Bosna in Hercegovina, 1984), Plevlja (Črna gora, 1977, 2 x 500 t/h), Banoviči (140 t/h).

Ker je bila v 80. letih 20. stoletja v Velenju pridobljena tretjina vsega premoga v Jugoslaviji, je tudi klasirnica bržkone največja v nekdanji Jugoslaviji. Klasirnica je bila načrtovana in zgrajena na vrhuncu delovanja Premogovnika (prek 5 milijonov ton lignita letno).

3. Značilnosti proizvodne dejavnosti obravnavanega objekta

opis tehnologije v objektu

Ko so pripravljali načrte za nadomestno klasirnico v Pesju so letne količine pridobljenega lignita presegle 5 milijonov ton in lignita ni bilo težko oddati. Pri snovanju pa so vendarle upoštevali, da lahko prihaja nihanje pri povpraševanju po lignitu ter nihanje pri njegovem dnevnem in mesečnem pridobivanju. Da bi bila klasirnica čim bolj prilagodljiva, so vanjo postavili dve vzporedni, samostojno delujoči liniji z zmogljivostjo 1000 ton lignita na uro.

Klasirnica je bila centralno računalniško krmiljena, v bunkerje za premog so bili vgrajeni posebni radioaktivni merilniki.

V klasirnici naj bi bilo zaposlenih cca 300 ljudi³.

³ Informator Vilko Kranjc.

4. Najpomembnejša uporabljena strojna oprema:

Strojno opremo sta dobavila STT trbovlje in ESO (Elektrostrojna oprema) Velenje, ki je večino opreme tudi montiral. Sita Liwell je dobavila nemška tovarna Lehmann.

JAMSKI IZVAŽALNI TRAK dovaža jamski lignit iz jame v bunker jamskega lignita B1. Trak je dolg 750 m, širok 1,4 m, potuje s hitrostjo 3,3 m/s, prepelje lahko 2000 t lignita na uro, pri čemer ga dvigne 158 m visoko. Letna izvažalna zmogljivost je 7.950.000 t (Seher, 1995: 154, 155), kar skoraj enkrat presega sedanji izkop.

ČLENKASTA DODAJALNIKA LIGNITA jemljeta jamski lignit iz bunkerja jamskega lignita in ga predajata transportnima trakovima. Dolga sta 4,2 m, sestavljena iz plošč, širokih 1,8 m, zmogljivost enega: 1000 t/h. Izdelek STT.

TRANSPORTNA TRAKOVA v poševnem mostu prevažata lignit med dodajalnico in drobilnico. Lignit se z njiju vsipa na rešetala v drobilnici. Širina traku 1,8 m, hitrost 1,2 m/s, zmogljivost enega traku 1000 t/h. Trak je širši, ker so kosi jamskega lignita veliki tudi do 50 cm.

NADTRAČNA ELEKTROMAGNETA za izločanje tujkov (železa, jekla) iz lignita sta nameščena na koncu transportnih trakov v drobilnici.

KALIBRIRNA REŠETALA Distl-Susky v stavbi drobilnice ločujejo lignit z zrnji pod 140 mm, ki gre neposredno v klasirnico, od večjega (do ok. 500 mm), ki pade na prebirna trakova.

PREBIRNA TRAKOVA, dolga 11 in široka 1,4 m s hitrostjo 0,43 m/s. S trakov ročno izločajo tujke (les, jalovino) in s pomočjo posebnega detektorja tudi nemagnetne kovine. S prebirnih trakov pada debelejši lignit v drobilnika.

PRETOČNA ENOVALJČNA DROBILNIKA (izdelek STT) z zmogljivostjo 300t/h zdrobita lignit na zrna, manjša od 250 mm.

TRANSPORTNA TRAKOVA v poševnem mostu prevažata lignit med drobilnico in klasirnico. Širina traku 1,4 m, hitrost 2,6 m/s, elektromotorni pogon 132 kW, zmogljivost 1000 t/h. Trakova dvigata lignit na višino 46 m v sprejemni bunker za okoli 30 t lignita.

DODAJAČ jemlje (vleče) lignit z zrnji, velikimi do 250 mm, iz bunkerja in ga prenaša na sito Liwell. Na dodajaču so lopute, s katerimi se bunker zapre.

SITO LIWELL z zmogljivostjo 860 t/h ima mreže v nagibu 30 stopinj, ki ločujejo zrna na frakcije 0-35 mm (zdrob), 35-60 mm (kocka) in 60-250 mm (kosovec).

NADTRAČNA ELEKTROMAGNETA z močjo po 10 kW nad trakovima, ki dodajata lignit iz bunkerja drobilniku, izločata kovinske tujke, ki so ostali v lignitu.

UDARNA DROBILNIKA (izdelek trboveljske STT) imata zmogljivost po 1000 t/h in pogonska motorja po 1000 kW. Lignit drobita v zdrob.

TRANSPORTNA TRAKOVA v poševnem mostu prevažata lignitni zdrob med klasirnično presipno postajo in bunkerjem B3, od koder se zdrob prevažna na odlagališče ob termoelektrarni.

POMIČNA NAPRAVA Z NESKONČNO VRVJO služi za premikanje vagonov pod klasirnico.

VAGONSKA TEHTNICA (izdelek celjske tovarne Libela) je na obeh nakladalnih tirih v nakladalni postaji ob južnem boku klasirnice. Dolga je 22 m in zmore tehtati bremena do 100 t. Tehnica je bila računalniška. Štiriosni vagon, ki tehta 22 t, sprejme do 50 t

lignita. Na vsakem vagonu je bila zapisana teža in dovoljena obremenitev. Tovarna aluminija iz Kidričevega je imela svoje vagone.

KAMIONSKA TEHTNICA (izdelek celjske tovarne Libela) z nosilnostjo 50 t je v nakladalni postaji za cestna vozila na severni strani klasirnice.

5. Ohranjena strojna oprema

Ob zaključku obratovanja je bila v stavbi ohranjena vsa tehnološka oprema. Lastnik Premogovnik Velenje je iz stavbe demontiral opremo, ki jo je lahko uporabil v aktivni proizvodnji: gumijaste trakove ipd.

6. Transportni sistemi

Lignit dviga iz jame en jamski transportni trak, nato tečeta dve vzporedni liniji gumijastih transportnih trakov skozi drobilnico in klasirnico vse do TEŠ. Običajno deluje le ena linija, druga pa samo ob konicah (*»če so fejest lifrali premog iz jame«*) in če so se na prvi liniji pojavile težave. Iz bunkerjev zajemajo lignit podajalniki.

Bunkerji za različne granulature premoga v klasirnici so bili narejeni »na hlače« - z izvodoma na dve strani.

Deponija lignita je spadala že pod TEŠ – če sprotna dobava neposredno iz klasirnice ni zadoščala, je TEŠ sama jemala lignit z deponije.

7. Energetski viri

Opis virov energije ob začetku proizvodnje, pretežni čas delovanja, obstoječe stanje

Naprave poganja električna energija.

8. Ravnanje z odpadki

Opis ravnanja s proizvodnimi odpadki (sistem reciklaže, deponije, itd.)

Ob strojnem pridobivanju lignita se precej slojne jalovine zdrobi in je ni mogoče ročno izločati iz lignita, ki prispe v klasirnico. Tako so npr. leta 1993 na separaciji in v drobilnici izločili le 0,3% celotne obdelane količine kot jalovino (Seher, 1995: 234).

Jalovino (*jalovico*) je sestavljalo kamenje, blato, železo in les. Kamenje so vozili na deponijo odpadkov na Debrco. Lesene dele so nalagali v kontejnerje (*kesone*) in prodajali za drva.

9. Viri in literatura

- De Bono, E., 1978: Heureka! Ilustrirana zgodovina izumov od kolesa do računalnika. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Seher, A., 1995: Zgodovina Premogovnika Velenje. 1. knjiga. Premogovnik Velenje, Velenje.
- Vrišer, I.: Rudarska mesta Zagorje, Trbovlje, Hrastnik. Slovenska matica, Ljubljana.
- http://milltecproducts.com/apps_general.html, 18. 6. 2005 (podatki o Liwell sitih)
- http://www.zvkds-slo.si/enote/spomenik_7460.html, 18. 6. 2005 (separacija Rudnika živega srebra v Idriji)
- http://www.rudis.si/reference/rudarstvo/slike/sikulje/Tikulje_3.j, 18. 6. 2005 (klasirnica Tikulje)
- http://www.rudis.si/reference/rudarstvo/slike/plevlja/Plevlja_2.jpg, 18. 6. 2005 (klasirnica Plevlja)

10. Seznam priloženega grafičnega in slikovnega gradiva

- V.1. Fotografija: Prva klasirnica velenjskega premogovnika (Jašek Škale – *star šaht*) Pogled s severozahoda.
- V.2. Fotografija: Prva klasirnica velenjskega premogovnika (Jašek Škale – *star šaht*) Pogled s severa.
- V.3. Fotografija: Druga klasirnica velenjskega premogovnika (Jašek Preloge)
- V.4. Fotografija: Rudnik lignita Velenje januarja 1965, izvozni jašek in klasirnica Preloge.
- V.5. Fotografija: Tretja klasirnica velenjskega premogovnika (Pesje)
- V.6. Shema: Razvoj transportnih sistemov v Premogovniku Velenje
- V.7. Shema: Tehnologija obdelave lignita v nadzemnih objektih v Pesju
- V.8. Fotografija: Pogled v cev transportnega traku na vrhu Klasirnice
- V.9. Fotografija: Sito Liwell
- V.10. Fotografija: Pod betonskimi bunkerji za različne debeline premoga
- V.11. Fotografija: Transportni trakovi v notranjščini – po odstranitvi trakov
- V.12. Fotografija: Udarni drobilniki
- V.13. Fotografija: Soba, v kateri so nadzirali in upravljali delovanje klasirnice
- V.14. Fotografija: Patronirana označba kote K 52.90 na stopnišču Klasirnice
- V.15. Fotografija: Odtisi čevljev delavcev Klasirnice v premogovem prahu na tleh
- V.16. Fotografija: Perforacija za zračenje na krilu kovinske omare
- V.17. Fotografija: Klasirnica Pesje – megastroj v povezavi z drugimi mega-stroji na nivoju krajine.
- V.18. Shema: Razmerja med količino prodajnih vrst lignita, ki so jih pripravljali v Klasirnici Pesje, ter primerjava med velikostjo zrn
- V.19. Fotografija: Uporaba sit Liwell v sorodnih dejavnostih
- V.20. Fotografija: Sorodni objekti v Sloveniji – separacija Rudnika živega srebra v Idriji
- V.21. Fotografija: Sorodni objekti v Sloveniji – separacija premogovnika Trbovlje
- V.22. Fotografija: Sorodni objekti v Sloveniji – separacija Toplice, Zagorje.
- V.23. Fotografija: Sorodni objekti v Sloveniji – separacija premogovnika Hrastnik
- V.24. Fotografija: Sorodni objekti v Sloveniji – separacija Mežica
- V.25. Fotografija: Sorodni objekti v Sloveniji – Drobnilnica in klasirnica v Poljčanah
- V.26. Fotografija: Sorodni objekti v nekdanji Jugoslaviji – separacija Rudnika lignita Kreka, Šikulje (Bosna in Hercegovina), 1984
- V.27. Fotografija: Sorodni objekti v nekdanji Jugoslaviji – separacija Rudnika uglja Pljevlja (Črna gora) 1977

11. Popisovalec

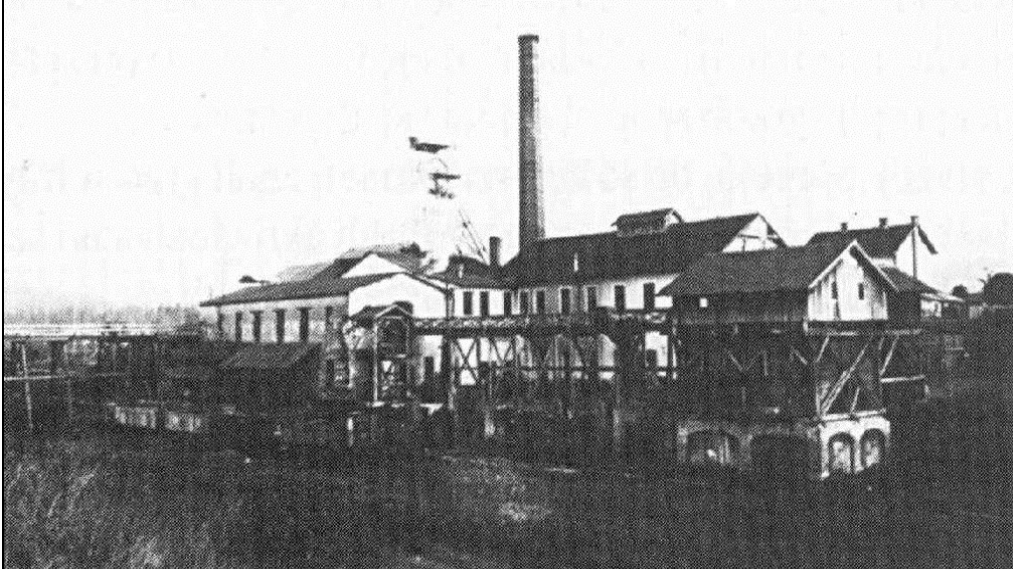

Ime in priimek: Rok Poles Naslov: Goriška 13, 3320 Velenje Elektronska pošta: rok.poles@vegrad.si Datum obiska na terenu: Datum zaključka popisa: 30. junij 2005
--

Priloge evidenčnega lista V - Tehnološke in tehnične značilnosti

Priloga V.1. Tehnološke in tehnične značilnosti:

Prva klasirnica velenjskega premogovnika (Jašek Škale -
star šaht). Pogled s severozahoda
Seher, 1995:128.

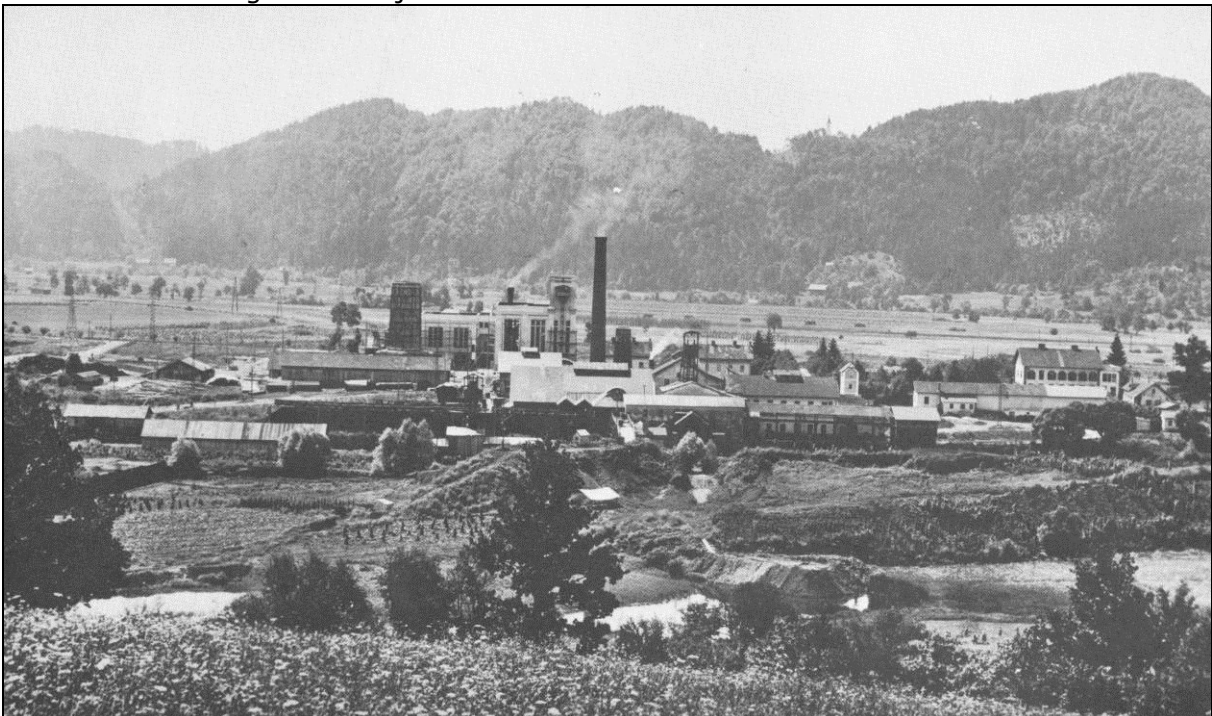

Kompleks stavb jaška Škale – *starega šahta* - s severa, leta 1925. Med stavbami nakladalne železniške postaje je tudi prva klasirnica, skrajno desno pa drobilnica za premog. Značilne so konstrukcije v lesu, ki se kot konstrukcijski material v industrijski arhitekturi kasnejših dob manj uporablja. Stavbe ne presežejo etažnosti pritličje + 2 etaži + mansarda. Osrednji del kompleksa je ohranjen in namenjen Muzeju premogovništva.

Priloga V.2. Tehnološke in tehnične značilnosti:

Prva klasirnica velenjskega premogovnika (Jašek Škale -
star šaht). Pogled s severa

Koledar Rudnika lignita Velenje za leto 1981

Priloga V.3. Tehnološke in tehnične značilnosti:

Druga klasirnica velenjskega premogovnika (Jašek Preloge)

Foto Volbenk Pajk. Seher, 1995: 166.

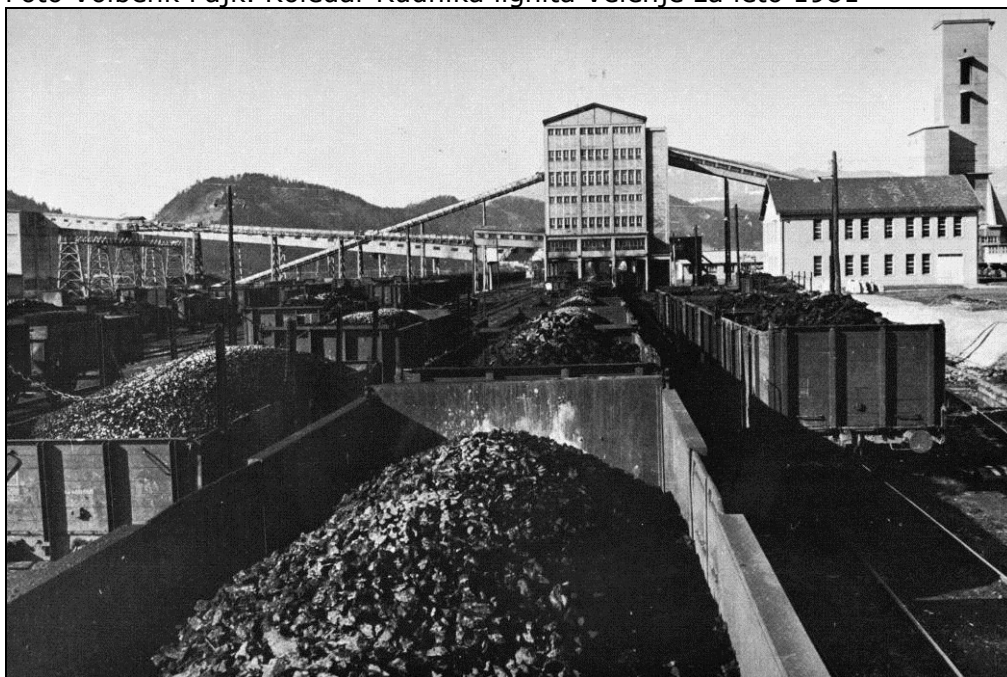

Objekti jaška Preloge od jugozahoda. Skrajno levo je strojnica izvažalnega stroja Dominion, ob njej armiranobetonski stolp nad prevažalnim jaškom, v ozadju je upravna stavba, v sredini fotografije klasirnica lignita, od nje vodi mostna povezava do nakladalne postaje žičnice za odvoz lignita v TEŠ.

Priloga V.4 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Rudnik lignita Velenje januarja 1965, izvozni jašek in klasirnica Preloge

Foto Volbenk Pajk. Koledar Rudnika lignita Velenje za leto 1981

Priloga V.5 Tehnološke in tehnične značilnosti:

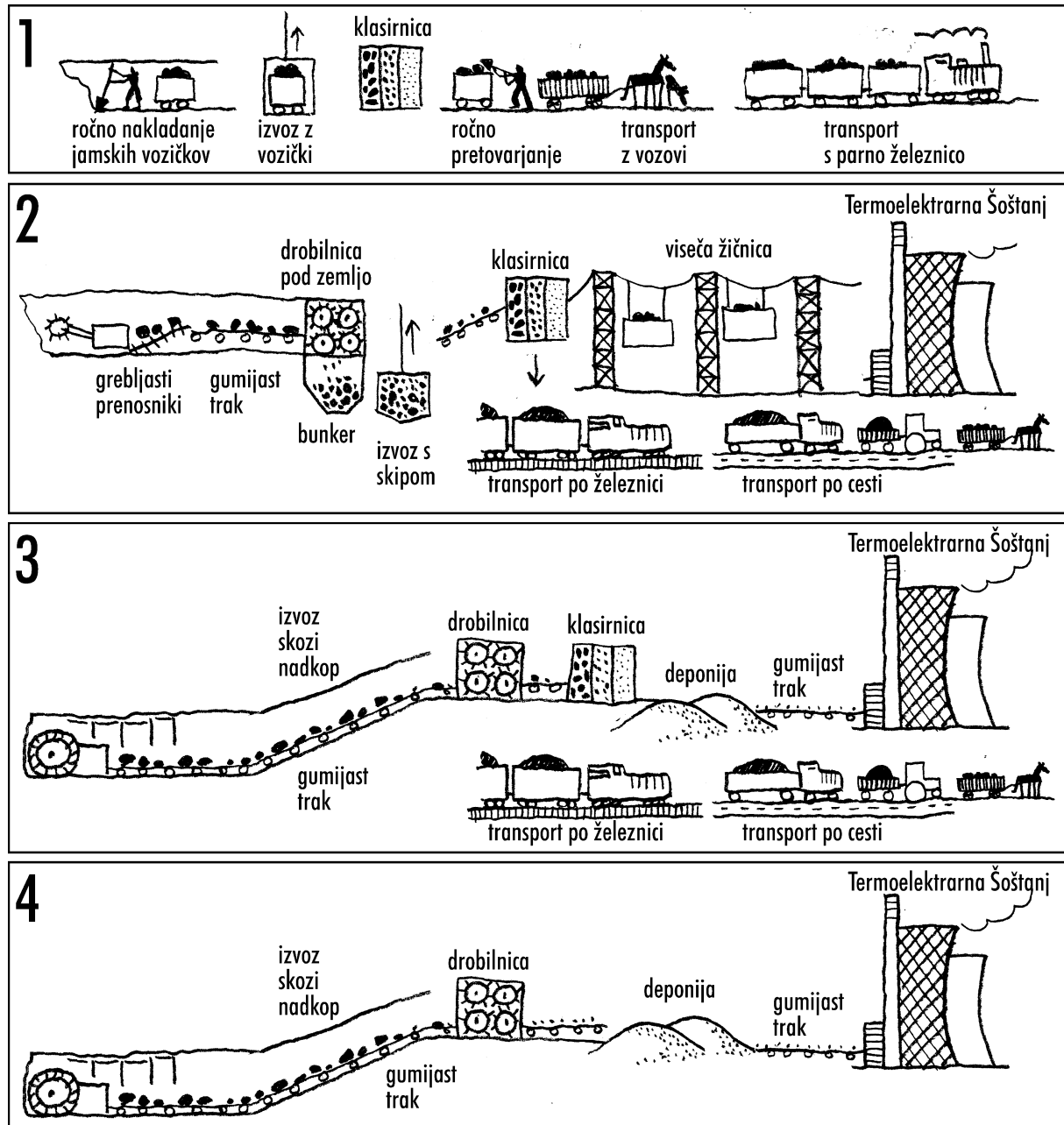
Tretja klasirnica velenjskega premogovnika (Pesje)

Foto Rok Poles, junij 2005.

Razvoj transportnih sistemov v Premogovniku Velenje

Schema (risbe in zasnova) Rok Poles

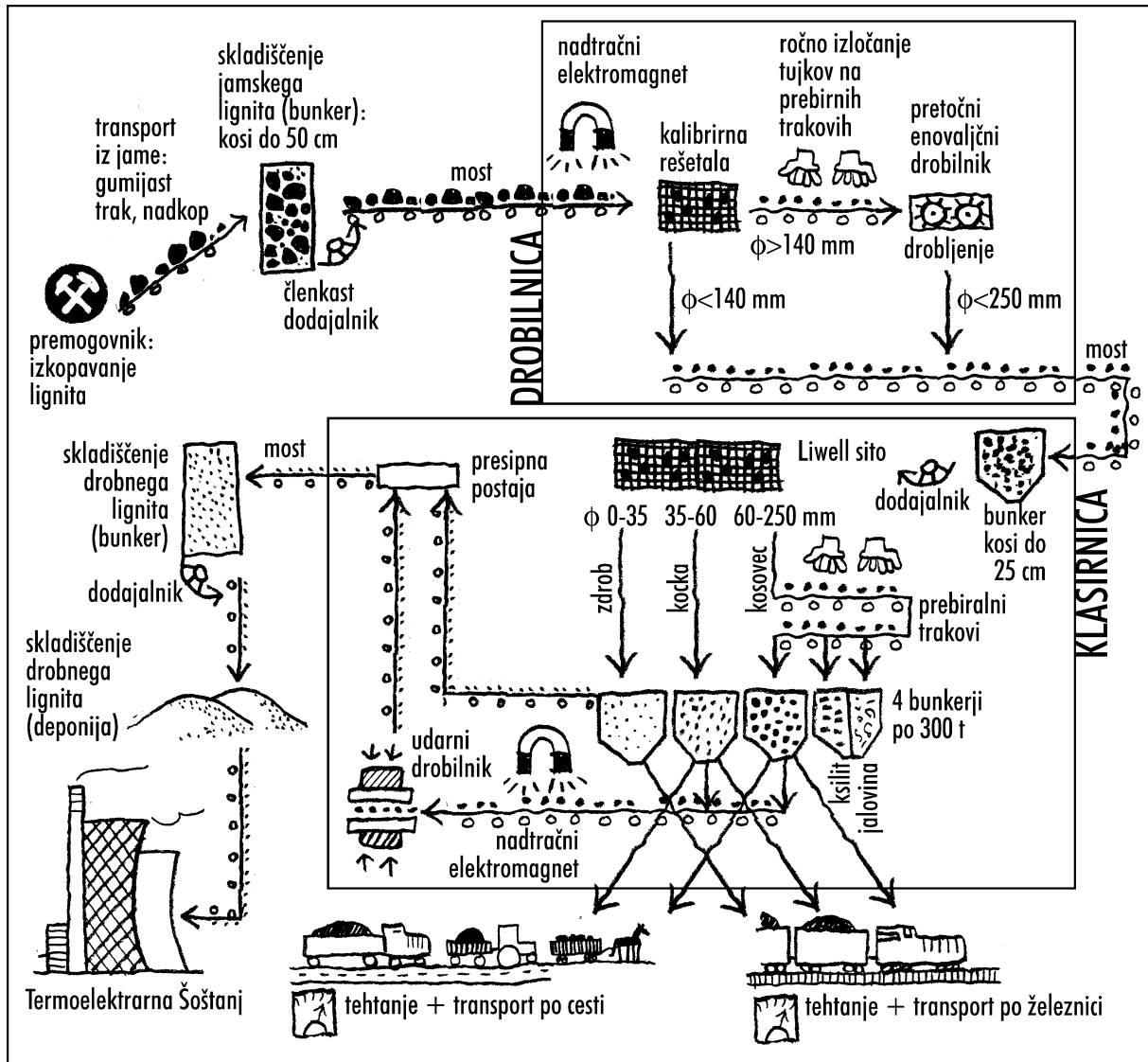

1. Sistem dela v 19. stoletju je temeljin na ročnem delu: lignit so nakladali v vozičke in ga v vozičkih izvažali skozi jašek ter ročno pretovarjali. Predpogoj razvoja premogovnika je bila izgradnja železnice Celje – Velenje (zgrajena 1891). Pred tem so premog razvažali z vozovi. **2.** Po drugi svetovni vojni so jamsko delo mehanizirali: uvedli so grebljaste prenosnike in gumijaste trakove. Lignit se je drobil v jami in izvažal s skipovimi posodami (*skipi*), nad zemljo pa je potoval na gumijastih trakovih, v TEŠ z visečo žičnico, k drugim uporabnikom pa po železnici in po cesti. **3.** Z izgradnjo nadkopa v Pesju potuje lignit iz jame na prosto ves čas po gumijastem traku. Drobilnica in klasirnica sta na prostem. Od tod gre lignit po trakovih neposredno v TEŠ ali na deponijo ali so ga razvažali po cesti in železnici. **4.** Ker je danes edini odjemalec lignita TEŠ, klasiranje ni več potrebno – ves lignit se drobi na enotno drobno frakcijo.

Priloga V.7 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Tehnologija obdelave lignita v nadzemnih objektih v Pesju

Shema Rok Poles

Priloga V.8 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Pogled v cev transportnega traku na vrhu Klasirnice

Foto Rok Poles, jesen 2004.

S transportnim trakom se je lignit dvigal na vrhno etažo stavbe. Ostali so samo valji, po katerih je tekel trak, sam trak je bil jeseni 2004 že odstranjen. Konstrukcija je pred atmosfero zaščiten s kovinskimi cevmi.

Priloga V.9 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Sito Liwell, zunanjščina

Foto Rok Poles, jesen 2004.

Priloga V.10 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Pod betonskimi bunkerji za različne zrnatosti premoga

Foto Rok Poles, jesen 2004.

Priloga V.11 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Transportni trakovi v notranjščini – po odstranitvi trakov

Foto Rok Poles, jesen 2004.

Priloga V.12 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Udarni drobilniki

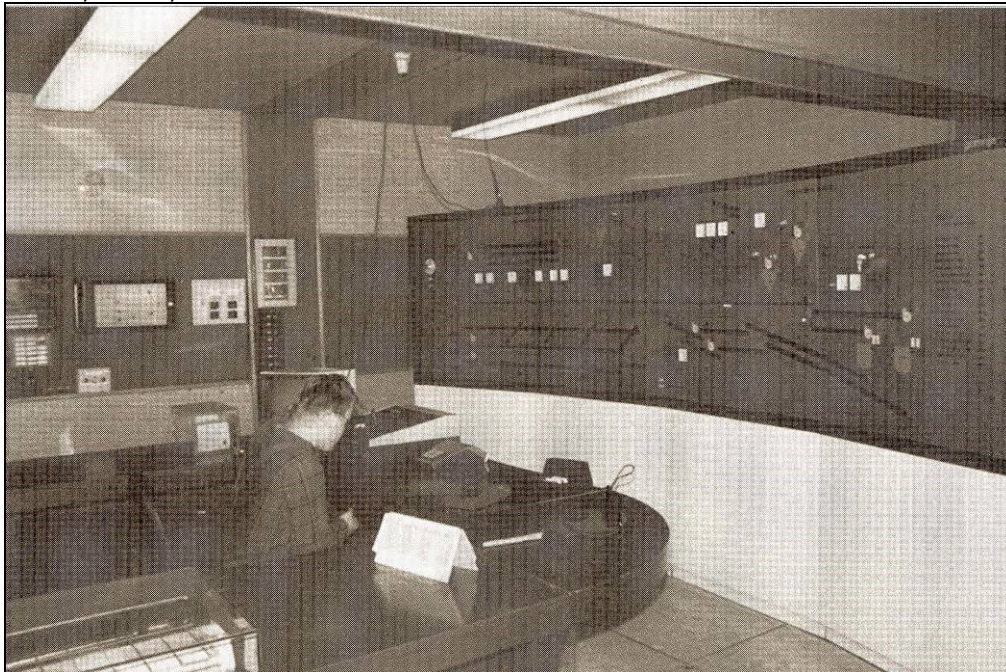
Foto Rok Poles, jesen 2004.

Priloga V.13 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Soba, v kateri so nadzirali in upravljali delovanje klasirnice.

Seher, 1995, 236.

Priloga V.14 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Patronirana označba kote K 52.90 na stopnišču Klasirnice

Foto Rok Poles, jesen 2004.

Značilna sta način izdelave in tipologija (Stamp oz. Stencil v naboru tipologij programa Corel Draw!) ter modra barva, ki se pojavlja tudi na fasadi in pri slikanju jeklenih konstrukcij. Zaradi kompleksnega notranjega ustroja stavbe z množico medetaž so različni nivoji – izhodi iz osrednjega stopnišča niso označeni z nadstropji ampak z relativnimi kotami, kar omogoča natančnejšo komunikacijo. Npr: »Dobimo se na koti 52,90.«

Priloga V.15 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Odtisi čevljev delavcev Klasirnice v premogovem prahu na tleh.

Foto Rok Poles, jesen 2004.

Notranjščina klasirnice je patinirana s črnim premogovim prahom. Odtisi v njem ustvarjajo vzorce, ki delujejo kot abstraktna grafika.

Priloga V.16 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Perforacija za zračenje na krilu kovinske omar

Foto Rok Poles, jesen 2004.

Perforacija v obliki šesterolistne rozete - je izjemna v kontekstu prvenstveno tehničnih izvedb v klasirnici: navezuje se na simbolno-magično moč ornamenta, ki se običajno pojavlja na zračnikih kmečkih omar. Infiltracija arhaičnega v visoko tehnološko okolje. Modra barva jeklenih delov je značilna za klasirnico.

Priloga V.17 Tehnološke in tehnične značilnosti

Klasirnica Pesje – megastroj v povezavi z drugimi mega-stroji na nivoju krajine.

Foto Rok Poles, junij 2005.

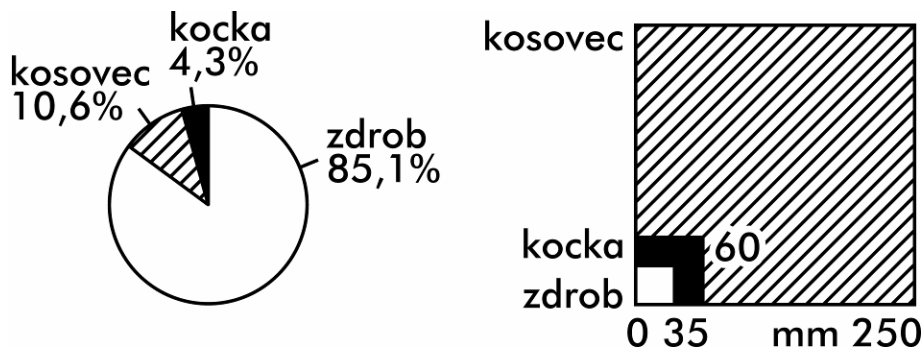

Priloga V.18 Tehnološke in tehnične značilnosti

Razmerja med količino prodajnih vrst lignita, ki so jih pripravljali v klasirnici Pesje, ter primerjava med velikostjo zrn.

Grafika: Rok Poles.

Priloga V.19 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Uporaba sit Liwell v sorodnih dejavnostih

http://milltecproducts.com/apps_general.html, 18. 6. 2005

Separacija kamnin

Separacija komposta

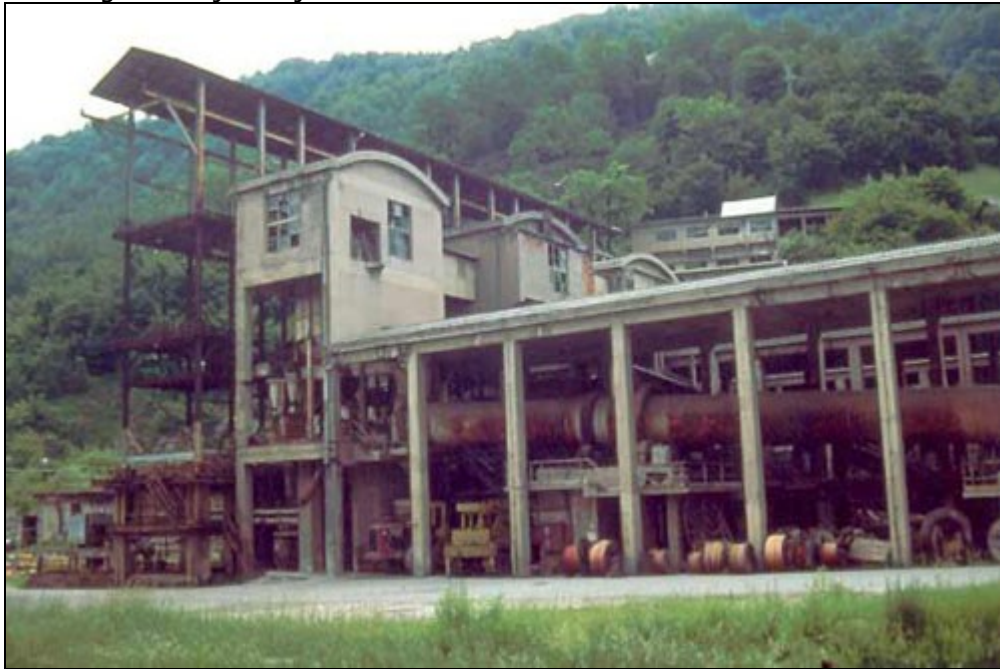

Separacija žindre

Priloga V.20 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Sorodni objekti v Sloveniji – separacija Rudnika živega srebra v Idriji

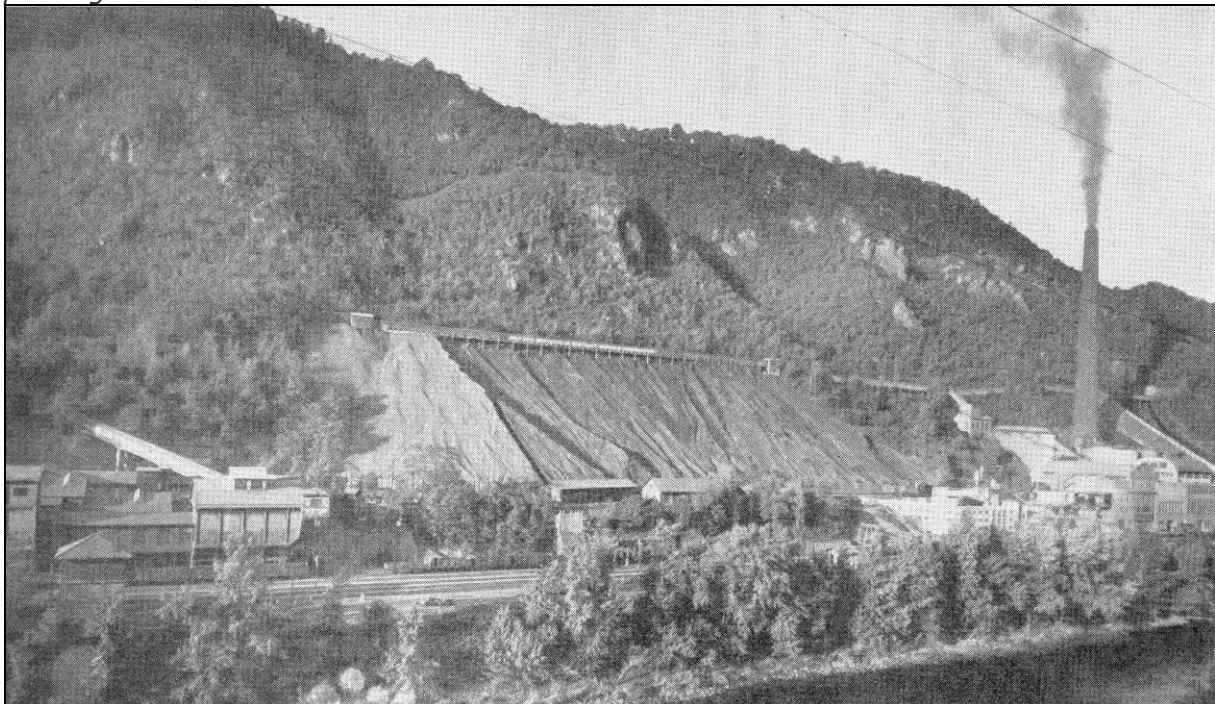
http://www.zvkds-slo.si/enote/spomenik_7460.html, 18. 6. 2005, fotografija: arhiv Mestnega muzeja Idrija

Priloga V.21 Tehnološke in tehnične značilnosti:

Sorodni objekti v Sloveniji – separacija premogovnika Trbovlje

Fotografija: Vrišer, 1963: 11. »Slika 1. Industrijske in prometne naprave v Savski dolini. Na desni je termoelektrarna in opekarna, na levi pa separacija trboveljskega premogovnika.«

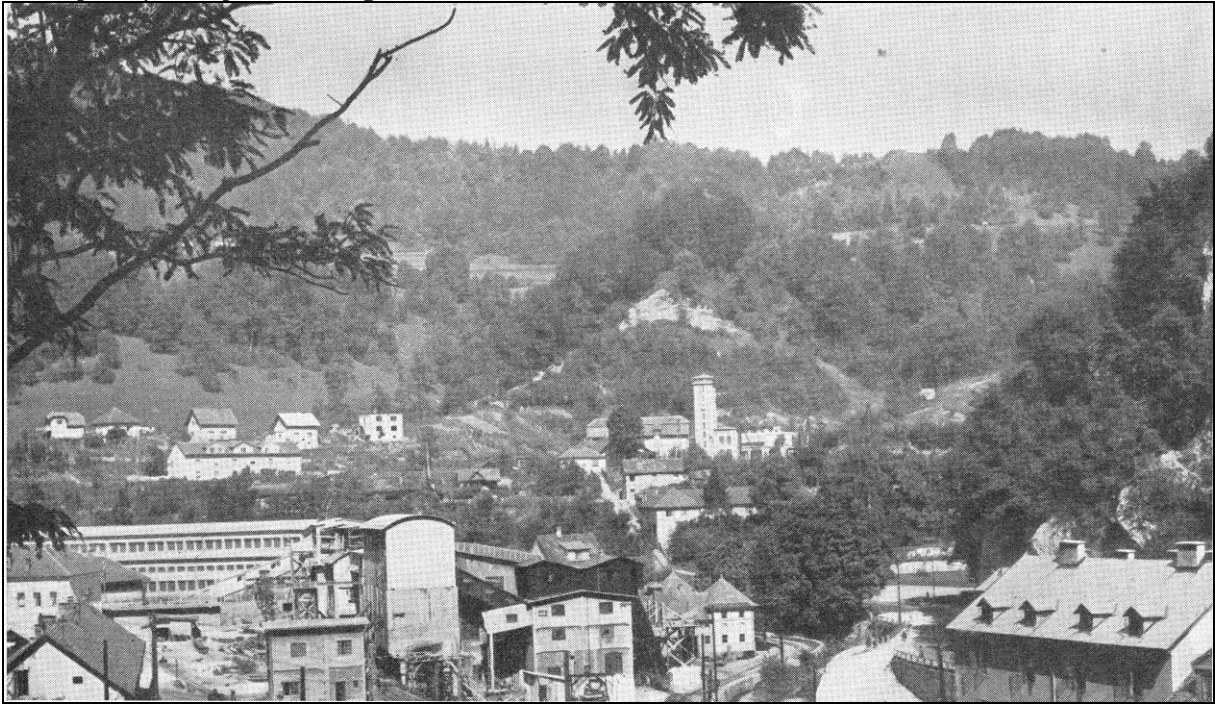

Priloga V.22. Tehnološke in tehnične značilnosti:

Sorodni objekti v Sloveniji – separacija Toplice, Zagorje

Fotografija: Vrišer, 1963: 42. »Slika 7. Toplice – srce zagorskega premogovnika. Tu so separacija, uprava, delavnice, kopalnice in vhod v kotredeško jamo. Nekoč je na mestu sedanje separacije stala zagorska steklarna.«

Priloga V.23. Tehnološke in tehnične značilnosti:

Sorodni objekti v Sloveniji – separacija premogovnika Hrastnik

Fotografija: Vrišer, 1963: 64. »Slika 13: Hrastniški premogovnik s kolonijo. Na desni je glavni jašek in opuščena separacija. V pobočju nad rudnikom so nasipi jalovine, kamnolom za nasip in na slemenu manjši dnevni kop premoga imenovan 'Blate'.«

Priloga V.24. Tehnološke in tehnične značilnosti:
Sorodni objekti v Sloveniji – separacija Mežica

Priloga V.25. Tehnološke in tehnične značilnosti:
Sorodni objekti v Sloveniji – Drobilnica in klasirnica v Poljčanah
<http://www.granit.si/dejavnost-kamolom-drobilnica.php>, 18. 6. 2005

Priloga V.26. Tehnološke in tehnične značilnosti:

Sorodni objekti v nekdanji Jugoslaviji – separacija Rudnika lignita Kreka, Šikulje (Bosna in Hercegovina), 1984

http://www.rudis.si/reference/rudarstvo/slike/sikulje/Tikulje_3.j 18. 6. 2005.

Priloga V.27. Tehnološke in tehnične značilnosti:

**Sorodni objekti v nekdanji Jugoslaviji – separacija Rudnika uglja
Pljevlja (Črna gora) 1977**

http://www.rudis.si/reference/rudarstvo/slike/plevlja/Plevlja_2.jpg ,18. 6. 2005.

Zbirni list: Vrednotenja kulturnovarstvenih značilnosti

Zgodovinsko-pričevalne značilnosti

- Kriterij ekonomske uspešnosti

Brez klasirnice ne bi mogel delovati največji premogovnik v nekdanji Jugoslaviji. Brez nje ne bi mogla delovati Termoelektrarna Soštanj, ki je Sloveniji zagotavljala do ene tretjine električne energije.

- Kriterij vpliva na razvoj standarda delavcev

Klasirnica je bila del Premogovnika Velenje. Standard delavcev v klasirnici se ni bistveno razlikoval od standarda drugih delavcev Premogovnika.

- Kriterij sodelovanja pomembnih osebnosti

Pri načrtovanju, gradnji in uporabi niso sodelovale izjemno pomembne osebnosti.

- Vplivi na oblikovanje identitete

Stavba je predvsem nosilka likovne identite (prepoznavnosti) naselja Pesje (naselbinska identiteta). Je ena ključnih stavb v industrijski krajini Šaleške doline (identiteta industrijske krajine). Je najvišja tehnološka nadzemna stavba, ki jo je zgradil Premogovnik Velenje (premogarska identiteta).

Urbanistično-prostorske značilnosti

Vrednotenje značilnosti kompleksa kot primarne proizvodne enote

- Kriterij izbora mikrolokacije

Lokacija je izbrana utilitarno - funkcionalno (vezana je na izvoz premoga iz jame) ter se prilagaja omejitvam v prostoru (reka, železnica in cesta). Takšno prilagajanje prostoru je redkost in znak kakovostne prostorske umestitve.

- Kriterij funkcionalnost zasnove

Zasnova kompleksa je domala v celoti ohranjena. Proces je znotraj kompleksa deloval optimalno.

- Kriterij organiziranost kompleksa

Funkcija je oblikovno izhodišče kompleksa. Kompleks linearno sledi liniji lignita od izvoza iz jame do deponije. Struktura je izrazito osna, trakasta.

- Kriterij prostorske celovitosti kompleksa

Kompleks je zaokrožen prostorsko (tudi ograjen), vsebinsko (obsega celotno procesiranje lignita po izvozu iz jame do predaje odjemalcem) ter oblikovno (stavbe so poenotene s fasadno grafiko in modro barvo).

- Kriterij urbanistične kompozicije

Urbanistična kompozicija je dinamična, k čemur prispevajo zaprti poševni mostovi za tekoče trakove (padajoče oz. rastoče diagonale) ter visoki vertikalni poudarki – stavbe. Kompleks je likovno atraktiven. Predvsem severne fasade imajo kopilitna okna v pravilnem rastru (ki ponoči ustvarijo enakomerno členjeno ploskev), južne fasade so pretežno slepe. Najbolj likovno členjena je stavba strojnice izvažalnega nadkopa (brutalizem, brisoleji). Kompozicijo soustvarjajo železniški tiri ter cevi toplovodnega omrežja.

Vrednotenje značilnosti kompleksa v odnosu do širšega prostora

Prva stopnja: Vrednotenje vseh kompleksov

- Pojavnost v prostoru, krajini

Os kompleksa sledi smeri hribovja ob južni strani dna Šaleške doline, ki je hkrati smer železniške proge. Po kompleksu je prepoznavno naselje Pesje med Velenjem in Šoštanjem.

- Okoljevarstvena primernost

S prenehanjem delovanja klasirnice so se močno zmanjšali ekološki vplivi (prah, hrup), vezani predvsem na transport premoga po cesti in železnici. S prenehanjem delovanja Premogovnika okoli leta 2020 bo prenehal delovati celoten kompleks.

Druga stopnja: Vrednotenje kompleksov, ki so del industrijske krajine

- Kriterij vplivanja na strukturne značilnosti industrijske krajine

Kompleks je eden od velikih industrijskih kompleksov v Šaleški dolini, ki so: kompleks Vegrad, Gorenje, Klasirnica Pesje, Premogovnik Velenje – jašek Nove Preloge, Termoelektrarna Šoštanj, Tovarna usnja Šoštanj.

- Kriterij vplivanja na razvoj elementov industrijske krajine

Na klasirnico je neposredno vezana deponija premoga Termoelektrarne, ki je eden najbolj nenavadnih elementov krajine Šaleške doline.

Stavbno-konstruktivske značilnosti

- Kriterij odnosa oblika - funkcija

Oblika stavbe je podrejena funkciji. Tehnološki proces je ovit v enostavno kubično fasadno opno.

- Kriterij tehnološke inovativnosti

Stavba je butična, načrtovana in izdelana zgolj za ta premogovnik in to lokacijo. V primerjavi s starejšima tukajšnjima klasirnicama je klasirnica Pesje tehnološko najbolj izpopolnjena.

- Kriterij inovativnosti pri oblikovanju detajlov

Detaji so prvenstveno tehnično obdelani. Posebnosti izhajajo iz tehnologije (viseča betonska stopnišča). Kaže se različen odnos do obravnave enakega tehnološkega sklopa: nekateri poševni mostovi za tekoče trakove so v preseku pravokotni, drugi okrogli, čeprav opravljajo isto funkcijo.

- Kriterij virtuoznost pri projektiranju konstrukcije

Skeletna konstrukcija premaguje horizontalne razpone do 15 m. Posebnost so predvsem veliki prazni volumni v notranjščini (hale, vertikalni jaški), betonski bunkerji, ki dajejo včasih domala brutalističen / dekonstruktivističen vtis umetniškega artefakta / prostora v prostoru, ter poševni mostovi, ki povezujejo stavbe.

- Kriterij zasnove arhitekturne kompozicije

Klasirnica v sklopu kompleksa je najvišji člen v linearni, osni kompoziciji. Arhitekturna kompozicija same stavbe je preprosta: ortogonalen sklop prizem, ki sta jih dodana dva poševna mostova za tekoči trak. Zgolj likovno (dekorativno) vlogo ima samo fasadna poslikava. Kljub temu ima stavba likovne kakovosti, ki izhajajo iz konstrukcije: mreža fasadnega rastra in drobnejša mreža polnil iz betonskih votlakov, enakomeren raster odprtin v poševnih mostovih. Atraktivnost stavbe izhaja iz njene velikosti, nenavadne notranjščine, ki deluje kot posebna notranja industrijska krajina (podobno, kot kraške jame), ter dinamične zunanjsčine (poševni mostovi).

Tehnološke in tehnične značilnosti

- Sledenje aktualnim svetovnim trendom na tehnol. in tehnič. področju

Stavba še vedno ni tehnološko zastarela in bi lahko še delovala, če bi bila vsebinsko še potrebna.

- Kriterij inovativnosti pri zasnovi proizv. procesov in izboljšavah opreme

S stavbo klasirnice Pesje je premogovnik v Velenju po dveh starih klasirnicah na opuščeni lokaciji dosegel vrh v tehnologiji klasiranja – postopek se na tej lokaciji ukinja zaradi spremenjenih energetskih razmer in ne bo nikoli več obujen. Aplicirana je bila svetovno uveljavljena tehnologija (sita Liwell).

- Kriterij upoštevanja zaščite človeka in varstva okolja

Prašenje in hrup sta bila zmanjšana z:

- nalaganjem premoga na prevozna sredstva za prevoz po cesti in železnici v polzaprtim prostoru
- zapiranjem transportnih trakov med stavbami v votle poševne mostove.

Delavci, ki so poleg dela v klasirnici opravljali tudi naloge v jami, so imeli benificirano delovno dobo, nosili so zaščitno opremo (rokavice, čelada, naušniki).

- Izjemnost in ohranjenost historične strojne opreme

Strojna oprema v stavbi je stara samo četrto stoletje, vendar je postopek opuščen. Izjemna je predvsem tista oprema, ki je nezdružljivo povezana s stavbo – kjer stavba postaja mega-stroj, kjer se briše meja med arhitekturo in tehniko.

Povzetek razvojnih značilnosti in usmeritve za oblikovanje revitalizacijskih posegov

Povzetek razvojnih značilnosti - kulturno-varstveni vidik

Kompleks klasirnice velenjskega premogovnika, zgrajen v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja, je s svojimi gabariti ključno preoblikoval krajino Šaleške doline in ji dal povsem nov pečat. Potem, ko so leta 2003 nehali prodajati lignit za široko potrošnjo, je postal objekt nepotreben in izključen iz proizvodnje, ki sedaj dobavlja premog le termoelektrarni Šoštanj. Eden od tvorcev nove industrijske identitete doline med Šoštanjem in Velenjem je tako pristal na razpotju, ko se je bilo potrebno odločiti o njegovi nadaljnji usodi; ali ga ohraniti kot relikt industrijske krajine ali pa ga preprosto odstraniti, je bilo vprašanje, ki je bilo kmalu preseženo. Že osnovne analize namreč pokažejo, da gre za edinstveno strukturo in odgovorni so se pravilno odločili za iskanje poti in načinov njene ohranitve.

Tudi v analizi natančno raziskane razvojne značilnosti potrdijo, da gre, kljub temu da je delovala le med letoma 1972 in 2003, za eno tistih entitet, ki je ključno označila industrijsko krajino Šaleške doline in opredelila njeno aktualno identiteto. Klasirnica v Pesjem je delovala v času najintenzivnejše proizvodnje premogovnika, ko so v Velenju izkopali tretjino vsega premoga v Jugoslaviji. Gre za objekt, ki ga kot sooblikovalca identitete označujemo vsaj skozi tri optike: kot industrijsko, premogovniško in naselbinsko identiteto⁴. Industrijska se potrjuje s prisotnostjo objekta z dimenzijami izven merila krajine, ki je z navezujočimi transportnimi trakovi ter objekti termoelektrarne na eni strani in strukturami premogovnika na drugi prostorsko označeval identiteto socialističnega industrijskega centra. Premogovništvo je ključna identiteta Velenja in kompleks klasirnice je eden od vrhuncev v njenem razvoju. Naselbinsko pa klasirnica ustvari povsem novo prostorsko merilo, katerega ohranjanje in nadgrajevanje z novimi vsebinami odpira v prostoru povsem nove možnosti za razvoj v prihodnosti.

Objekt in navezujoče strukture so nastali na lokaciji, ki je izbrana izključno utilitarno. Na eni strani jo je pogojevala navezana na nadkop Pesje, na drugi strani pa je bila odvisna od odmika iz pridobivalnega območja premogovnika, železniška proga do Šoštanja pa je os, na katero se struktura logično naveže. Lokacija kompleksa je pozneje narekovala umestitev naselja Novo Pesje v prostoru doline tako, da lahko govorimo o njenih neposrednih prostorsko-razvojnih vplivih. Morfološko oblikovno govorimo o kompleksu, sestavljenem iz različnih enostavnih volumnov, ki so kompozicijsko osnosimetrično zasnovani ter združeni tako, da so zagotavljali maksimalno prilagajanje funkcionalnim zahtevam.

Ko ocenjujemo vplive celotne klasirnice in transportnih struktur na prostor, seveda govorimo sprva o negativnih posledicah tako zaradi pojavnosti v prostoru kot zaradi onesnaževanja s premogovim prahom in hrupom, ki ga je transport povzročal. Hkrati pa je potrebno omeniti, da so s prenehanjem delovanja klasirnice in z uvedbo transportnih trakov do šoštanjske TE ti negativni vplivi odpravljeni. Prisotnost strukture pa ostaja izziv za razvoj prostora.

---

⁴ Poles, Rok: Analitična mapa: Klasirnica Pesje, projekt Indu.pik, Velenje, 2005.

Objekt same klasirnice s skupno uporabno površino okoli 11.000 m² je tridelno zasnovan, sestavljen je iz osrednjega kubusa klasirnice s separacijo višine 58,3 metra, ki ima dve stranski nakladalni postaji, obe visoki okoli 20 metrov, na severno se priključuje še presipna postaja. Na osrednjo klasirnico pa se v vzdolžni osi naveže še drobilnica visoka 20 metrov. Armiranobetonska skeletna struktura vseh volumnov tvori s poudarjenim osrednjim volumnom monolit v krajini, na katero se "veže" s poševnimi transportnimi trakovi. Objekt z velikimi konstrukcijskimi razpetinami, odprtimi prostori in galerijskimi hodniki omogoča vključevanje široke palete novih vsebin. S kapaciteto površin, ki jih nudi za umestitev novih neproizvodnih vsebin, gotovo presega realne potrebe ožjega prostora Velenja. To dejstvo pa že v fazi analize narekuje spogledovanje z vsebinami, aktualnimi za širši prostor Slovenije in tudi srednje Evrope.

Notranjost objekta omogoča različne modifikacije, saj je potrebno varovati predvsem njegove zunanje gabarite, glede ostalih parametrov so dovoljene večje spremembe. Skeletna armiranobetonska struktura namreč omogoča variabilnosti pri zasnovi lupine in s tem številne možnosti preoblikovanja za novo rabo.

Ko govorimo o tehnoloških in tehničnih značilnostih, je potrebno izpostaviti sodobne tračne transportne sisteme, ki so omogočili neprekinjeno delovanje sistema, ki je dosegel maksimalno letno produkcijo več kot pet milijonov ton. Danes so seveda sistemi odstranjeni in preusmerjeni mimo klasirnice direktno do termoelektrarne. Prav tako je potrebno omeniti strojno opremo v sami klasirnici, ki jo je potrebno kot del stavbne identitete ohraniti tudi v revitaliziranem objektu.

Usmeritve za oblikovanje posegov

Potencial obravnavanega območja industrijske dediščine

Pregled razvojnih značilnosti pokaže, da gre za specifično industrijsko strukturo, ki se loči tudi od tipičnih objektov industrijske arhitekturne dediščine, na samo zaradi starosti, saj gre za dediščino socialistične industrializacije, ampak predvsem zaradi povsem konvencionalnega izgleda, ki ga ne pripisujemo objektom uvrščenim v korpus kulturne dediščine. Njena glavna posebnost je, da je ključno spremenila krajino in vzpostavila prostorska razmerja, ki jih ni smiselno rušiti. Obenem pa gre za velike zgrajene volumne, ki jih je smiselno ohranjati tudi zaradi načel trajnostnega razvoja, saj je to eno ključnih izhodišč strategije razvoja Slovenije. Zgrajene strukture namreč lahko uspešno nudijo prostor raznoliki paleti novih dejavnosti.

Objekt z več kot 11.000 m² površine zahteva program, ki mora seveda v prvi vrsti izhajati iz lokalnih potreb, ki pa jih je potrebno nadgrajevati programsko, vendar ne le v okviru nacionalnega prostora, ampak predvsem širše v srednjeevropskem merilu in morda še širše.

Kot eden ključnih potencialov tako klasirnice kot celotnega Velenja se kaže dediščina socialistične industrializacije z velikimi industrijskimi giganti na eni strani in na drugi strani z novozasnovanim mestom, ki lahko v kontekstu evropskega prostora in

uveljavljenih pristopov varstva izpostavita tradicijo, ki v času vsesplošnega prestrukturiranja in preobražanja izgublja svoj razvojni milje.

Predlog ukrepov za varovanje dediščine in revitalizacijo obravnavanega območja

Temeljno izhodišče, ki narekuje zasnovo varstvenih posegov, je fizično stanje objektov, na katerih bodo posegi izvajani. V primeru klasirnice je ohranjenost zelo dobra, saj gre za relativno nov objekt, projektiran za velike konstrukcijske obremenitve, ki jih predvidena nova neindustrijska raba ne bo presejala. Skeletna zasnova pa daje možnosti spreminjanja fasadnih odprtih ali nenosilnih polnil v celoti.

Drugo izhodišče je neposredno navezano na kulturnovarstveni kontekst. Analiza in vrednotenje kulturnovarstvenih značilnosti pokažeta, da je objekt klasirnice, ki je izločen iz proizvodnje, pomemben element krajinske strukture območja. Je del identitete, ki se je tu začela razvijati že s prvimi izkopi premoga v 18. stoletju, dokončno pa definirala v zadnjem obdobju socialističnega gospodarskega razvoja, in ga je kot takega smiselno ohranjati. V obravnavanem primeru se kot izhodišče varstva kaže ohranjanje obstoječih prostorskih razmerij, gabaritov objekta ter razmerij v industrijski kulturni krajini, ki jo je s svojo prisotnostjo sooblikovala tudi klasirnica. Eden ključnih elementov, ki ta razmerja dopolnjuje, so strukture obstoječih poševnih povezav s transportnimi trakovi med stavbam. Tudi te je potrebno varovati v celoti. Hkrati pa je omogočena svobodna izraba notranjosti volumnov, ki pa naj v čim večji možni meri ohranja avtentičnost prostora vsaj v osrednjih, najznačilnejših delih objekta. Potrebno je zagotoviti ohranitev najpomembnejše strojne opreme, predvsem velikih strojev ter v čim večji meri ohraniti obstoječo patino prostora. Pri določanju ukrepov na tej ravni ni smiselno biti prestrog, saj nova namembnost zahteva tudi določeno atraktivnost novega oblikovanja.

Konkretne ukrepe seveda narekuje izbran program, tega pa je potrebno določati na osnovi temeljite študije potreb in možnosti mesta ter nenazadnje tudi na osnovi širših razvojnih integracij.

V obstoječih razmerah, preden bodo načrtane konkretne razvojne poti, je potrebno poskrbeti za ohranitev objekta v stanju, v kakršnem je. Zagotoviti je potrebno njegovo zavarovanje ter preprečiti vsakršne posege v njem ali v njegovi neposredni okolici, ki bi ga posredno ali neposredno ogrožali.